[illegible]

coll. societ Iesu Rom. Cat. inscr. C. A.

GASPARIS CONTARENI CARDINALIS

DE SACRAMENTIS CHRISTIANAE LEGIS, ET CATHOLICAE ECCLESIAE LIBRI QVATVOR.

Eiusdem κατήχησις siue Christiana instructio.

Eiusdem de Potestate Pontificis quòd diuinitus sit tradita Commentariolus ad Nicolaum Teupolum.

Eiusdem Conciliorum magis illustrium Summa ad Paulum Tertium Pontificem Maximum.

Florentiæ apud Laurentium Torrentinum

M D L I I I.

Cum summi Pontificis,& Cosmi Medicis Ducis Floren. II. Priuilegio.

ANTON. MARIA PHAROSIVS

FRANCISCO MENDOCIO

CARDINALI AMPLISSIMO.

S. D. P.

INTER CHRISTIANAS *actiones, & illas quidem, quæ præ cœteris sunt insignes ea demum singularis; longeq; nobilissima creditur, quæ Dei honorẽ spectans, gloriamq; intendens hominibus etiam vniuersis prodesse cupit. At que ipsum tanto magis si earum rerum adiumẽtum afferre studeat, quæ ad ueram pertinent immortalitatis beatitudinem. Hoc tam verum, tamq; indubitatum est, vt à nemine nisi rationis experte negari vllo modo possit. Multa quidem, & grauia possent in hanc rem exempla adduci: sed nullum neque maius, neque luculẽtius, quàm illud* CHRISTI *demonstrari potest. Qui miro quodã charitatis incendio cum*

Dominus mundi esset, artifexq; vniuersi, necnon Deus immensæ diuinitatis imbecillem tamen, ac cæteroqui miseram hominis naturam assumens, quò terrarum vniuerso orbi immensas illas, immortalesq; diuitias ob primi parentis graue crimen amissas propria vita redimeret, crudelissimam ipse ac quàminiustissimam, modisq; omnibus horridissimam subire voluit crucis mortem. Quamobrem Cardinalis Contarenus, haud indignus laude censendus est, qui dum esset in terris hoc opus in CHRISTIANAE Reipublicæ vtilitatem diligenti cura, studio, labore composuit: vbi non solum à veris sacræ paginæ sensis non alienus est, sed peruersorum etiam hominum, qui hac tempestate tam nefandos in ipsa Ecclesia, tamq; pestiferos errores suscitarunt, confutat opiniones. Neque fortasse alibi disputationum de fide, sacramentisq; Ecclesiæ præcipua capita accuratius, magisq; dilucidè tractata possis inue

nire. quid item de Romani Pontificis pote-state sentiendū sit, vtrum'ne à Deo sit, an vero ab hominibus data. Diligentē operā, inquam, tractandis his exhibuit, quò viris Christianis, Præfectis præsertim Ecclesiæ prodesset non parum: sed illum mors inopinata prohibuit, quominus quod intendebat efficeret: hoc est, ne hæc ipsa in apertum proferre potuerit dum vixit. Cum verò in manus meas incidisset, viderem'q; iacere in tenebris tàm præclarum opus, tam'q; refertum fideli doctrina his turbidißimis CHRISTIANAE Reipublicæ tēporibus admodùm profutura, equidem ipsum prius, videlicet, à doctißimis viris, simul & religiosißimis perdiligenter considseratum, & examinatum, Deo etiam quodam modo inspirante, qui frustrari nullas vnquam sinit studiosas actiones, imò qui illarum est liberalißimus remunerator, Typis publicis mandare decreui, cura-re'q; vt in lucem proferatur. Te verò cum

eiusdem ordinis perspicerem dignitate decoratum, literarum studio Græcarum, pariter, atque latinarum florentissimum, in sacris etiam admodum eruditum, CHRISTIANAE religionis ministrum egregium, atque defensorem, fautorem præterea (si quidem maiorum tuorum præclara vestigia secutus) bonarum actionum liberalissimum, nimirum tibi meam hanc (quæcunque est) diligentiam dicare decreui. Et sanè cui conuenientius, decentiusue deuouerem, quàm tibi repperi neminem. Adde quòd ipsi operi, cum in tuo nomine apparuerit tanto plus, videlicet splendoris accrescet, quanto tu præclarior es, illustriorq́. Quamobrem te, vt hilari vultu, et benignissimo animo, quæ offero accipias oro, petoq́ vt me beneuolentia semper, & beneficentia amplecti non graueris. Vale.

Florentiæ V. CAL. IVL.

M D L I I I.

GASPARIS CONTARENI CARDINALIS DE SACRAMENTIS CHRISTIANAE LEGIS, ET CATHOLICAE ECCLESIAE.

LIBER PRIMVS.

SAEpe numero mecum ipse animo reputans, solere plerunque accidere, ut uiri probi; ac bonarum artium non ignari, præter eorum spem, & institutum uocentur ad munus Antistitum, ac ecclesiis præficiantur episcopi, quibus neque ocium est, neque facultas, ut dare diutius operam possint lectioni Theologorum, & Iuris pontificij peritorum, à quibus singula quæque doceantur, quæ pertineant ad officium præsulis; nam & diuturnus labor, & multi loci perplexi deterrent politioribus studijs assuetos ab huiusmodi authorum lectione: idcirco non putaui rem inutilem, me facturum, si præcipuam totius huius muneris partem, eam inquam, quæ uersatur circa Sacramenta compendio quodam comprehendero, ac eam leuem

adhibuero, ut cuiuis non ignaro bonarum artium, absque diuturno labore, aditus non difficilis pateat ad sacramētorum rationem intelligendam, quam perspectam habere, & alijs posse tradere præcipuum est officium episcoporum, ut inquit Dionisius in libro de ecclesiastica hierarchia. c. 5. Deū igitur optimū precor ut cœptis nostris faueat, & efficiat, ut non indigne omnino pertractemus res tam magnas, & diuinas.

Antiqua quædam fuit opinio, iam ferè à mundi primis exordijs cum hominum genere nata, indigere humanum genus ad ueram pietatem, & religionem puram expiatione quadam, & sanctificatione, quam pro hominum natura, etiam existimarunt fieri uerbis, & cæremonijs quibusdam, ita nanque natura institutum est humanum genus, ut ex sensibilibus rebus notionem etiam intelligibilium nanciscatur. nam ueluti naturæ hominis uicem, quæ & se pollutam esse sentiebat, & maiori quadam sanctificatione indigere, ut dignè ad pietatem, & puritatem religionis accederet, inuertit in plerisque omnibus hominibus astutia dæmonum, qui sicuti ueram religionem, ac unius dei cultum peruerterunt, ac sibi pro deo sacrificia exhiberi uoluerunt, ita etiam expiationes quasdam, ac sacra, eorum fal-

lacia adinuenta sunt, quibus magis se pollueret humanum genenus, ac magis, magisque à deo recederet, dæmonum malorum cultus mancipatum. Mansit tamen apud nonnullos homines, paucos quidem sed optimos, & sanctißimos, unius ueri dei cultus, ac diuino instinctu sacramenta, & sacrificia quædam instituta; quibus, ueluti signis fidei, quæ illis inerat, redemptionis nostræ per Christum, & expiabantur, & sanctificationem recipiebant. Moses his superuenit per quẽ data est lex populo illi, semini, inquam, Abraham Isaac, & Iacob, quibus promissum à deo fuerat, ex eis oriturum semen, in quo benedicerentur omnes gentes, in lege uero à deo instituta fuerunt quædam sacramenta, in quibus apertius significata fuit redemptio futura per Christum. In mosaicis sacramẽtis præ alijs omnibus expiationibus, & lotionibus præcipuum obtinuit locũ Circuncisio, quæ Abrahæ ante legẽ tradita fuerat, à lege uero summa cũ ueneratione accepta. Hæc, ut inquit Apostolus, ad Ro. c.4. fuit signaculũ iustitiæ fidei, quæ fuerat etiã in præputio patris nostri Abrahæ. Expiabantur infantes circuncisione à labe peccati originalis ratione fidei, cuius signum fuerat circuncisio, non ergo circuncisio aliquo pacto efficiebat iu-

ſtitiam,quæ occulte diuinitus infundebatur,ſed tantũ ſignificabat recõciliationẽ, et expiationẽ, quæ tunc conferebatur diuina ui homini circunciſo. Alias uero expiationes, quæ lotionibus, et aſperſionibus fiebant Apoſtolus ad Hebr.c.9. appellat iuſtitias carnis,eò quòd nõ pertinebant ad emundationem animæ, & ſpiritus purificationem,et peccatorum abolitionem, ſed tantum modo ad expiationem immunditiæ carnis contractæ,uel ex contactu cadaueris,uel ex lepra, uel ex quapiam huiuſcemodi cauſa ,ſeu etiam ex peccato quopiam: ſignificabant utique futuram expiationem animi, & eius figuræ erant, non tamen ad eam attingebant ullo pacto,quòd tamen in circunciſione factum fuiſſe,iam ſuperius dictum à nobis eſt. Sacramenta ergo Veteris legis,proportione quadam, legi ipſi reſpondebant.Nam ſicuti lex nõ ducebat ad perfectum, ſed finis eius erat (quantum ad hanc partem,de qua agimus,quæ ad cæremonias ſpectat) perducere homines ad cultum dei ſpiritalem, per fidem Chriſti explicitam hoc carnali,& corporeo cultu:ita etiam ſacramenta legis,uel ſigna erant expiationis animi, quæ in aliquibus fiebat diuina ui, ut in circunciſione, uel corpus expiabant ab irregularitate quadam contracta ex immun

ditia quapiam corporea, aut ex aliquo peccato, quo impediebantur à cœtu ſacrorum, & populi. Poſt Moſen promulgato Euangelio per Chriſtum, longè nobiliora ab ipſo inſtituta ſunt ſacramenta, quæ, & ſignificarent expiationem, & ſanctificationem, & ſignificatione ipſa efficerent, de quibus à nobis hoc opus eſt institutum. Verum ut colligamus id, quod ex ſuperioribus patere facile poteſt, communis quædam animi conceptio ſemper fuit, ſacramenta ea eſſe, quibus ſpiritale quodpiam arcanum ſub re ſenſibili contineretur, unde à Græcis appellata fuere Myſteria, ideſt, arcana. Illud hic animaduertendum ne decipiamur, ut quibuſdam accidit. Nam apud Veteres, et in Sacris literis, ſæpius ſacramẽtum dicitur id arcanum, quod latet, interdum uero ſenſibile illud, ſub quo latet arcanum, dictum eſt ſacramentum, non quod ipſum ſit arcanum, quippe quod patet ſenſui, ſed quoniam ſub ſe continet arcanum; quod quidam ignorantes non intellexerunt locũ Pauli in Epiſtola ad Epheſios. c. 5. ac propterea negauerunt matrimonium eſſe ſacramentum, eò quòd Paulus dicat, poſtquam diſſeruerat de uxore, et uiro: Hoc autem magnum ſacramentum eſt, dico autem in Chriſto, & Eccleſia, quaſi ex his Pauli uerbis

sequatur, matrimonium non esse sacramentum, sed coniunctio Christi cum Ecclesia, uerùmsi accuratius animaduerterent hi scioli, inuenirent ferè semper in sacris literis sacramentum appellari arcanum. hæc etenim magis propria est sacramenti significatio, in qua, Mysterium à Græcis appellatur. Nam apud Thobiam angelus Raphael inquit capitulo duodecimo, sacramentũ regis abscondere, bonum est; id est, arcanum, opera autem dei prædicare conuenit. Item in lib. sapientiæ. c. 2. de iniquis dicitur, qui irriserunt pios, nescierunt sacramẽta Dei. Item apud Danielẽ. c. 2. ut quærerent misericordiam à Deo cœli super sacramento isto. sic in Apocalypsi. c. 17. dicã tibi sacramentũ. Quibus omnibus in locis, sacramentum dicitur arcanum. Verùm, apud Theologos posteriores immutata fuit huius nominis ratio, ac appellarunt sacramentum signum illud sensibile, sub quo latet arcanum spirituale; arcanum uerò id, quod latet, appellauere rem sacramenti. Nobis ergo tractaturis de sacramentis Christianæ legis, & Catholicæ Ecclesiæ, illud exordium est sumendum, nullum humano generi polluto per peccatum originis, quo unusquisque infectus nascitur, qui per seminalem rationem, idest, paternam originem trahitur ab

Adam, itemque magis, ac magis polluto peccatis, quæ in se unusquisque adultæ ætatis admisit, nullum, inquam, patere aditum ad peccatorum abolitionem, et expiationem, ad reconciliationẽ, et gratiam ineundã cum Deo, nisi per Christum Iesum dominum nostrum, qui unus mediator est dei, et hominum, ut ait Apostolus, pri. ad Ti. c. 2. neq. aliud datum est nomen, in quo oporteat nos saluos fieri. Verum; Christi redemptionem nobis applicamus per fidem in sanguine eius, ut item ait Apostolus, ad Rom. c. 3. Oportuit igitur homini, qui ex sensibilibus ad intellectualia peruenit, et cui contigit salus per hominem Christum constantem ex corpore humano, & sensibili sanctificationem, & expiationem adhiberi quibusdam rebus sensibilibus, sub quibus lateret hæc sanctificatio, et gratia, qua specialiter à Deo per Christũ sanctificatur; oportebat etiam accessum sensibilẽ, et corporeũ hominis sanctificandi esse ad res illas sensibiles, quo testatum faceret, se fide accedere ad suscipiendã sanctificationẽ, et gratiã. Qua de re beatus Thomas excellentiss. Theologus, in. 3. par. sum. q. 62. ar. 6. c. et alibi, sæpenumero appellat sacramenta protestationes fidei, quãuis etiã sint protestationes fidei in ministris, qui ex fide eccl. sacramẽta dispensant. His

fundamẽtis iactis, accedamus ad institutum, ac prius ordiamur à definitione sacramẽti. Duas ponemus, quæ cũ eandẽ uim habeant, posterior tamen est priore explicatior. Prior est Augustini, in li. de Doct. Chr. qui dicit sacramẽtum esse inuisibilis gratiæ uisibilẽ formã. posterior est Vgonis de sancto Victore uiri doctissimi, in lib. 1. de sac. par. 9. c. 2. qui definit sacramentũ esse sensibile elementũ similitudine repræsentans, institutione significans, et sanctificatione cõtinens inuisibilẽ gratiã. Hæc, ut dixi, posterior, quãuis re, eadẽ sit cũ priori, est tamen longe explicatior, at tamen utitur uocabulo hoc elementũ pro sensibili re quacunq. Res ergo sensibilis est sacramẽtũ, quæ natura constat, & habeat oportet ex insitis à natura similitudinem quandam cum re, quæ spiritualiter agitur, ideo addidit Vgo, similitudine repræsentans. Verum quoniam sacramenta uim habent ex institutione Christi, ut infra dicemus, ideo adiunxit institutione significans. Nam naturalis illa similitudo non significaret gratiam dari per rem sensibilem, nisi à Christo ita fuisset institutum, & quoniam, ut inferius dicemus, unumquodque sacramentum conficitur rebus, & uerbis in quibus continetur sanctificatio, & forma sacramenti, ut itidem di-

cemus, ideo additum est, sanctificatione continens gratiam spiritualem, qua sanctificamur. Ex hac definitione sacramẽti, cuilibet patere potest, institutionem sacramentorum omnium non potuisse à quopiam homine fieri, præterquàm à Christo, qui item Deus est. Nam cum sacramenta contineant gratiam, & sanctificent; gratiam uero det Deus per Christum, nullus homo, neque etiam ecclesia uniuersa, potuit instituere, & sanctificationem adhibere rei sensibili, ut per eam præstetur accedenti, & credenti gratia, et sanctificatio. Solus ergo Deus, qui dat gratiam, & non nisi per hominem Christum, potuit instituere sacramenta, quæ habeant hanc uim certam. Ex hac etiam definitione exploratum esse potest sensibilem sacramentorum formam, signum esse diuinæ largitionis, qua nos per eam sanctificaret. Verum ex parte accedentium ad ea, sunt fidei protestationes. Is enim accessus, quo quispiam adit sacramenta, protestatio quædam est illius, quod credat, non tantum articulis fidei, sed etiam diuinæ promissioni, & institutioni, qua pollicitus est se per ea sanctificationem traditurum. Verum, quoniam diximus sacramẽta sanctificari per uerba, & quòd quodlibet sacramentum constat ex rebus, & uerbis, ideo to-

tum illud est latius explicandum. Primum explicabimus id, quod supra tetigimus, sacramenta iure constituta esse in rebus sensibilibus, tum ex parte instituentis, et in eis operantis, tum ex parte hominum, qui accedunt ad sacramēta; ex parte instituentis, cum in redemptione humani generis uerbum diuinum sibi assumpserit hominem, quo, uti instrumento operaretur salutem nostram, qui corpus habet, et est sensibilis, quam obrem Damascenus in libris de fide, appellat corpus Christi organum diuinitatis coniunctum, scilicet, sicuti manus organum hominis est, inquit enim tactu sanabat, aliaque mira operabatur, diuinitas utique sanabat, sanabat tamen tangendo, quod corporis erat, sicuti serra faber facit scamnum secando, utique forma scamni ab arte est, organum tamen est serra, cuius est secare, quia ergo secando facit scamnum faber, utique serra organum est artis. Redeamus eò unde sumus digressi. Cum organum diuinitatis fuerit humanum corpus sensibile, quòd agendo, & patiendo, ut organum diuinitatis operatum est salutem nostram, utique rationi consentaneum omnibus uideri potest alia quoque organa, disiunctiora, inquam, sacramenta esse in rebus sensibilibus constitu

ta. ex parte uero hominus per ea sanctificandi, nulli dubium, quin maxime debeant sacramenta esse in rebus sensibilibus constituta. Nam homo ita est à natura factus, ut ex rebus sensibilibus capiat notionẽ rerum intelligibilium. imò, in his, in quibus hæsitatio esse potest, maxime homo fit certus ex signis sensibilibus, quale est in Euãgelio, Mat. c. 9. cũ dixissent pharisæi, qui est, qui peccata dimittit: dominus noster, ut eos certos redderet, respondit, quid est facilius dicere, dimittuntur tibi peccata tua, an dicere surge, & ambula, ut autem sciatis filium hominis habere potestatem dimittendi peccata, conuersus ad ægrotum illum dixit, surge, tolle grabatum, & ambula, ecce; signo sensibili reddidit illos certos rei inuisibilis, in qua hæsitabant; sic in hac sanctificatione hominum, ut omnis hæsitato à corde nostro pelleretur fuit necesse signo sensibili à Deo instituto, animum hominis firmare, ut, scilicet, certus esset, nisi ficte accederet. se consecuturum gratiam, & reconciliationem per illud signum. facile ex his cuilibet apparere potest merito sacramenta esse in signis sensibilibus. Verum; quoniam sacramenta institutione significant, & sanctificatione continent gratiam, oportuit signum sacramenti sensibile duplex esse; Duplex sig[num] sacram[enti].

alterum in quo esset præcipua, & prima uis significandi, cuiusmodi sunt uerba; alterum uero in quo esset naturalis similitudo repræsentans. Huius ordinis sunt res aliæ natura constantes, in quibus apparet similitudo, natura referens id, quod inuisibiliter fit interius: uerba uero præcipuam habent uim significandi. Constat ergo unum quodque sacramentum ex rebus, & uerbis, unde nec res sine uerbis, nec uerba sine rebus perficere queunt sacramenta. Quomodo autem in uno quoque sacramento sigillatim id fiat, infra cum de uno quoque per se sacramento loquemur, liquido explicabimus. Non enim omnium est idem modus, & eadem ratio. Cum igitur res, & uerba unum sacramentum constituant, necesse fuit Theologis hoc in loco mutuare uocabula à philosophis, unde appellarunt uerba, formam sacramenti, res uero alias sensibiles, materiam, ea de causa, quòd materia per se indeterminata sit, terminus uero fiat à forma. Itaque cum res, quibus utimur in sacramentis non ita determinate repræsentent, & significent quid agatur, determinatio uero fiat à uerbis, dixere uerba formam esse, alias res materiã. Verbi gratia, in baptismate aqua, & ablutio diuersa possunt referre, ut, scilicet, mundetur cor

pus, ut sanitati consulatur, aliaque huiusmodi, uerba addita, scilicet, ego te baptizo in nomine patris, & filij, & spiritussancti determinant, quid fiat ablutione illa. His expositis restat, ut explicemus tres quæstiones, in quibus solent multum digladiari inuicem Theologi iuniores. Prima pertinet ad uim efficientem sacramentorum, an, scilicet, sint tantum signa rei spiritalis, quæ fit, an & ipsa quippiam efficiant. Altera quæstio est, de sacramentorum effectibus, quorum prior est in quibusdam sacramentis character, quid nam, inquàm, sit is character. Altera uero est de gratia, an, scilicet, sacramentalis gratia, sit quippiam aliud a gratia illa, qua iustificamur, & à peccatis expiamur. In ea dubitatione, quam primo loco proposuimus, inter iuniores Theologos controuersia est, nam nonnulli ut Ioannes Scotus, quem in hac parte secutus est, Durandus, putant sacramenta ecclesiæ, esse tantum signa quædam gratiæ, & sanctificationis, quam nobis Deus solus, & immediate præstat, & in anima gignit, ueluti ex pacto quodam nobiscum innito, quòd quandocunque contigerit nos accedere ad sacramenta, & eis initiari, ipse occultam nobis daturus est gratiam. huic sententiæ uidetur Psalmus adstipulari, in quo di-

ctum est, gratiam, & gloriam dabit dominus. Præterea charitas dei, quæ est gratia, uel inseperabilis est à gratia, datur nobis, & infunditur per spiritum sanctum, item quemadmodum nihil potest igniri, idest, fieri particeps naturæ igneæ, præterquam ab igne, ita nihil potest fieri particeps naturæ diuinæ, quòd nobis contingit per gratiã, præterquam à deo. Afferunt hi præterea alias rationes, quibus ostendere conantur, impossibile esse uirtutem efficientem, etiam instrumentariam contineri in sacramentis, quæ nec diuisibilis, nec indiuisibilis in eis constitui potest commode, etiam in uerbis, neque permanentem, cum uerba sequantur motum, neque successiuam quæ in ultimo instanti prolationis uerborum nulla esset, sicuti tunc nullus est motus, qui iã esse desiit. Hæ, ferè; rationes potiores adduci solent à Theologis magni nominis, quas ut euitent in eam adducti sunt sententiam, ut dicerent sacramenta non tantum ueteris, sed etiam nouæ legis, & Christianæ ecclesiæ esse tantum signa arcanæ gratiæ, et sanctificationis, quæ in illis præstatur. Verum, beatus Thomas, & doctissimus, & sanctissimus uir, cum animaduerteret dicta sanctorum, Augustini, inquam, qui, ut magister dicit in quarto libro, cum

S. Thom.

loqueretur de baptismate, quæ est uirtus, quæ tangit corpus & abluit cor, item omniũ Theologorum sua ætate superiorum, qui dixere sacramenta nouæ legis differre, à sacramentis legis Mosis, quia efficiunt id, quod significant, nõ est horum sententiæ assenssus, sed dixit præsertim in summa theologiæ, quam postrema aetate composuit, in sacramentis esse quandam causam effectricem sanctificationis, & gratiæ, non quidem primariam, sed instrumentalem. Nos quidem, quanuis non difiteamur superiorum authorum sententiam posse defendi, & euitari nodos earum rationum, quas attulimus, nihilominus putamus ueriorem esse, & magis consonam dictis sanctorum, nec alienam à progressu rerum naturæ Thomæ sententiam. Nam quanuis in alijs sacramentis ueteris legis dici posset non fuisse illa certa signa collatæ gratiæ, sicuti sunt sacramenta Christiana, in circuncisione tamen hoc dicere possunt; ideoque circuncisio æquari poterit Sacramentis Christianis, nisi uelint dicere, quòd maior gratiæ copia traditur in baptismate, quàm in circuncisione, quòd quanuis sit possibile, non tamen efficit in genere sacramenti nostra esse potiora circuncisione. Nam cum sacramenti ratio significatione constet, oportet no-

stra sacramenta in significatione quippiam maius habere, quàm signa esse, ideo significando efficiunt id, quod significant, eo tamen modo, quo uirtus efficiendi est in instrumẽto, tota hæc res probè declaratur ab Aristotele in secundo libro de Generatione animalium. nos paucis curabimus hanc satis implicatam rem illustrare. Omne, quod fit, ab aliqua causa fit, quæ actu est id, quod facere debet, uerum quædam statim absque alio medio à causa sua fiunt, ut ignis, qui ex ligno generatur ab alio igne, quædam uero fiunt quibusdam organis, & instrumentis, in quibus, id, quod fit, non est in actu ex propria ipsorum natura, & forma, sed tantummodo quatenus mouetur à causa mouente, & efficiente. Huius rei exẽplum clarius sumi potest ab his, quæ ab arte fiunt. Vtique pictor, seu faber mente conceptam habent formam, quam uolunt effingere, fit ergo res illa ex potentia, actu ab forma concepta, quæ est in mente artificis, uerum penicillo, & coloribus pictor, uarijs ferramentis faber; ea forma in illis instrumentis non est actu secundum eorum naturam, ut perspicuum est, sed quatenus mouentur ab artifice, & hic motus localis est, quare magis subiectus sensui, & uisui; alio namque modo mouet penicillum pi

ctor,

ctor, cum uult effingere caput hominis, alio cū pingit pedem, sic facit faber quilibet, & modus ille motus, accommodatus est formæ pingendæ, seu sculpendæ, unde forma illa, est in instrumentis per modum motus, id est, in quantum mouetur ab artifice, ideoque incomplete, ac ueluti per transitum quendam, quo (ut ita dicam, gratia melius explicandi hunc locum) forma, quæ, est in mente artificis, transit per modum instrumentorum in materiam illam. non est ita re uera, sed modus quidam similis est. ab arte ueniamus ad factionem naturæ, si animal generatur, utique generatur ab animali alio actu existente, sed medio semine, ueluti organo, in quo fit impreßio quædam, & motus ab anima generantis, non localis, ut ab arte, sed alterationis cuiusdam sensu nō perceptibilis, sed ratione secundum analogiam, & proportionem artis, quo motu medio, generatur aliud animal, utique, ut inquit Aristoteles in eo loco, quem adduximus supra, anima non est actu in semine; sed in animali, à quo decisum est semen, in semine uero est motus ille impressus à generante, in quo est anima, sicuti forma artis est in motu penicilli, aut ferramentorum. Explicatis his, quæ pertinent ad artem, & naturam, ueniamus ad exponendam hanc

uim efficientem, quam ponimus in ſacramentis nouæ legis, in quibus dicimus eſſe uim inſtrumentalem, ad efficiendam ſanctificationem. Verum, quoniam primum, & proximum diuinitatis inſtrumentum eſt homo ille, id eſt, natura illa humana, quam uerbum aſſumpſit, ut inquit Damaſcenus, in qua corpus eſt ſenſibile, cuius opera, ut inſtrumento miracula a diuinitate fiebant, ſicuti tangendo ſanauit leproſum, & expuendo cœcum, & uocando Lazarum ſuſcitauit, in Chriſto primum ſpeculemur hanc uim inſtrumentariam, & ab eo poterimus commodius accedere ad ſacramenta. Sanatur leproſus tactu Chriſti, non poteſt dici tactum illum fuiſſe tantum ſignum, imò uim habuit ad ſanationem illam, nec poſſumus dicere primam uim efficientem miracula, non eſſe in deo, uis igitur in tactu corporeo, fuit uis inſtrumēti, quare quemadmodum motus ille penicilli, in quantum dirigitur ab arte pictoris, habet uim efficiendi imaginem, quæ uis nihil aliud re eſt, quàm motus penicilli, quatenus, ſcilicet, ab arte dirigitur, ita in ſemine, impreſſio illa, ſeu alteratio facta ab anima generantis, eſt uis inſtrumētaria, per quam fit aliud animal, & in ea ui, & impreſſione, eſt in potentia anima, non alia res ab ea impreſſio-

ne, sed ipsamet impressio, prout directa est, et impressa ab anima generantis; ita tactus ille corporeus Christi, qui; prout dirigebatur à diuinitate, fuit uis instrumentaria, qua leprosus sanatus fuit, non alia res præter tactum, sicuti nec alia res præter motum penicilli est uis instrumentalis picturæ; tactu ergo Christi sanauit diuinitas, sicuti motu penicilli pictor pingit, & diuerso motu diuersas quoque effingit imagines. His expositis de Christo, in quo primum est diuinitatis organum, accedamus ad sacramenta Euangelicæ legis. In sacramentis est uis instrumentaria sanctificationis, uerum, quoniam (ut diximus) uis instrumentaria non est in instrumento secundum formam propriam, sed pro ut dirigitur, & mouetur ab agente, quare Aristoteles in eo, quem adduximus, loco de generatione animalium, inquit, formam rei factæ, esse in motu instrumẽtorum, necesse est ergo uim hanc instrumentariam esse in signis sensibilibus, secundum aliquam eorum, ut ita dicam, actionem, uel actioni rem similem; hæc uero in sacramentis nihil aliud est, quàm significatio, unde significando efficiunt, idest, uis diuina, Deus ipse, sicuti usus est tactu corporeo Christi, ut ui instrumentali ad sanationem, ita in sacramen-

tis nouæ legis, utitur significatione eorum, ut ui, qua, efficiat ipse, id, quod significat: significatio uero est relatio ad rem significatam, ex institutione Christi procedens, ut ex causa, & fundamento. Illa ergo sacramenta, quæ tantum significant, & quorum significatione, deus non utitur ut ui instrumentaria, sicuti usus est tactu Christi, sunt tantum signa, cuiusmodi fuit circuncisio, sic etiam fuit tactus Helisæi, quando extendit se super cadauer filij Scennamitidis, non enim tactus ille, habuit ullam uim efficiendi miraculum, ut tactus Christi, eodem pacto, sacramentis nouæ legis deus dedit, ut significatione efficiant, sicuti uoci Christi uim dedit ut uocando suscitaret Lazarum. Hac re difficillima satis, ut puto, explicata, & illustrata, non est difficile soluere rationes contra sentientium. Nam uerum est solum deum dare gratiam, ut agens principale, & primum, sicuti animal non generatur, nisi ab animali, nihil tamen prohibet, quòd deus utatur instrumento ad hoc efficiendum, sicuti animal semine utitur, seu ui seminali ad generandum aliud animal. Ad ea, quæ adducuntur de ui illa, an sit diuisibilis, an indiuisibilis & cet. manifestum est, quòd isti, quamuis grauissimi authores, non bene intel-

texere, quid ſit uis inſtrumẽtaria, quæ in quibuſdam eſt localis motus, in quibuſdam alterationis, in quibuſdam ſimilis actione, in re igitur hac noſtra, uis iſta, eſt ſignificatio, quæ eſt relatio, quæ non ſemper eſt in re, quæ dicitur relatiue, ut ei inhærens, ideo ſignificatio, uerbi gratia, ſermonis, quoniam non eſt completa ſignificatio, niſi in ultimo ſermonis momento; quodammodo indiuiſibilis eſt, uerum quoniam non eſt in eo completa, niſi ratione procedentium ſermonis partium, quodam alio modo eſt diuiſibilis: hi uero putauerunt hanc uim eſſe quoddam accidens, inhærens rebus ſacramentorum, nec bene perceperunt modum, quo res, quæ efficitur, eſt in inſtrumento, & quàm diuerſis modis ſit in diuerſi generis inſtrumentis, ideo in eas anguſtias inciderunt. Hac explicata quæſtione, ad alteram accedamus exponendam, quoniam ſunt quædam ſacramenta, quibus non tantum ſanctificatio, ſed etiam quædam conſecratio adhibetur ſuſcipientibus, quemadmodum baptiſmate, confirmatione, & ordinis ſacramento, quæ iterari non poſſunt, utique ſancti authores, in quibus Auguſtinus, & in ſacris canonibus Pontifices dixere, his ſacramentis imprimi characterem ſuſcipientibus: inde inter iuniores Theologos cũ-

Quid character?

trouersia orta est, quid nam sit hic character? beatus Thomas putauit characterem nihil aliud esse, præterquam spiritualem quandam qualitatem, quæ pertineret ad potentiam non naturalem, sed spiritualem suscipiendi, uel agendi aliquod sacrum, non tamen completam, & perfectam, sed incompletam instrumẽtalem, inquam, qua spiritus sanctus, ut instrumento, utatur in actionibus sacris: hanc potentiam posuit Thomas in intellectu hominis, non autem in uoluntate, aut in substantia animæ. Nam cum principium actionis, & passionis proximum, sit animæ potentia, non autem essentia, ideo hæc qualitas spiritualis in essentia non erit: potentiæ autem mentis cum duæ sint intellectus, inquam, & uoluntas subiectum huius potentiæ, seu characteris non potest esse uoluntas, qua homo bene, uel male omnibus alijs utitur, non enim character efficit uoluntatem bonam, & bonum hominem: non erit igitur perfectio uoluntatis, sed erit perfectio intellectus, qua tum bene, tum male homo uti potest. hæc Thomæ sententia. contra Scotus existimat, nulla firma ratione, aut authoritate niti hanc Thomæ sententiam, quamobrem putat ipse hunc characterem nihil aliud esse, nisi relationem quandam inhæ-

rentem essentiæ animæ, qua is deputatus est, & respectum habet ad illud sacrum, quodcunque illud sit, sicuti in calice consecrato, nihil aliud est nisi relatio, ad continendum sanguinem Christi, sic si quispiam in ciuitate fiat consul, aut prætor, nulla ei qualitas additur ex ea electione, sed relatio quædam noua acquiritur ad agenda illa, quæ pertinent ad prætorem, uel consulem, atque ad his potiundum, quæ prætori, consuli ue debentur. Hæc Scoti opinio magis uidetur cõuenire philosophiæ principijs, prætérquàm quòd ponit relationem, necessario esse rem quandam inhærentem ei, quod dicitur secundum eam relationem, confestim illi inditam cum primum incipit dici relatiue. Hoc meo iudicio non est satis Aristotelicum. Nam relatio aduenire potest alicui, & recedere, nulla in ipso facta mutatione. Verum; hæc omittamus, quæ non multum faciunt ad hoc opus, quod de Sacramentis instituimus, cõuenit, inquam, hæc sentẽtia philosophiæ, & principijs naturæ. Verum; dictis Sanctorum mihi uidetur prior sententia magis conuenire. Inquit Augustinus sæpenumero contra Donatistas, & præcipue in libro de unico baptismo. in hæreticis, si uidero notam, et characterem Christi, reijcio id quod est hæreseos, notam tamen do-

mini ubicunque uenero, agnosco, & tueor. Hic sensus, & alijs fortasse uerbis expressus. Primo non satis uideo quonam pacto presbyter excommunicatus, suspensus, aut degradatus si cõsecret, uere conficit corpus Christi, si character est tantum relatio, & non potius potentia quædam, per consecrationem impressa sacerdoti, qua illud sacrum agit, etiam peccans, etiam degradatus. Non eò inficias nostris rationibus his, posse responderi ab his, qui aliam sententiam uellent tueri, attamen iudicio meo, magis quadrat obiectio, quàm quadret solutio. tertia quæstio est de gratia sacramentali, quam Thomas posuit, alij uero posteriores nullam putant esse, præter primam illam gratiam, qua iustificamur. Paucis exponemus utranque sententiam. in anima hominis, ab originali peccato ueluti uitium, & uulnus quoddam, relicta est infirmitas quædam, & imbecillitas, ex qua facile deficimus, et ruimus in peccatum, quoniam uero, ut superius diximus, sacramenta instituta sunt contra peccata, ad eorumque abolitionem, uidetur probabile beato Thomæ, ex ui sacramentorum, præter abolitionem reatus peccati, quo ad culpam, & ex gratia, qua iustificamur, quam sæpenumero habent accedentes ad sacramenta, descendere

quęnã sit grã sacramẽtalis.

etiam in uires animæ ſpiritualem quendam uigorem, quo firmentur uires animæ, ne adeo facile in peccatum labantur, & ſpeciatim iuuentur ad certum ſacrum munus obeundum. hanc appellat Thomas gratiam ſacramentalem, ratione principij, & radicis, à qua profluit gratia, ſcilicet, iuſtificantis. poſteriores uero, auidiores fortaſſe gloriæ, ſeu acutiores, qui innituntur hoc principio, non debere induci multitudinem rerum, & entium abſque neceſsitate, conantur oſtendere non eſſe neceſſariam hanc gratiam, ſed primam illam gratiam, ſimul cum uirtutibus ab ea procedentibus, quibus uires animæ perficiuntur, ſatis eſſe ad præſtandum hanc firmitatem animæ hominum. nolo ego ſubtilius diſcutere hanc quæſtionem, nullam etenim uideo cogentem rationem, ut alteri potius adhæream, quam alteri: nihilominus, quanto plura nobis dantur à deo optimo adiumenta, ut & bona faciamus, & à malis abſtineamus, tanto mihi uidetur diuinius debere exiſtimari, & maiores à nobis deo optimo habendas eſſe gratias per Chriſtum, per quem nobis tot, & talia bona conceſſit. His quæſtionibus expoſitis, redeamus eò unde digreſſi ſumus. dicebamus ſacramenta, quoniam ſignificando agunt, conſtare ex ſenſibili-

bus signis duplicibus, ex rebus, inquam, & uerbis, quorum, uerba se habebant ut forma, res aliæ, ut materia, uerum, quoniam uerba primo significant conceptum, & intentionem proferentis, ideo oportet in sacramẽtis esse præter ea, intentionem ministri, qui cum sit minister ecclesiæ, oportet, intẽdat id agere, quod ecclesia agit, quanuis ipse putaret nihil illud esse, aut uanum, aut etiam impium. Hoc enim totum malum pertinet ad personam per se sumptam, non autem ad ministrum, quatenus minister est. cum ergo uelit ipse subire personam ministri, & fungi ecclesiæ ministerio, utique intendit etiam id agere, quod agit ecclesia, qualecunque existimet esse illud. Quis autem in sacramentis minister esse debeat, exponemus, cum sigillatim agemus de sacramento quoque, nam alius, atque alius est in sacramento quoque. uerum; primum in sacramentis agens Deus est, Christus deinde per passionem suam, per quam meruit uim illam sacramentorum, & potestatem habuit instituendi, unde per excellentiam quandam agit, minister homo postmodum, ut organum propinquũ. Numerus sacramentorum nouæ legis, & Christianæ ecclesiæ septem continetur: quorum tria pertinent ad regenerationem, seu generatio-

tem spiritualem in Christo, augumentum, & nutritionem, duo ad sanationem, item duo ad propagationem, tum spiritualem, tum corpoream humani generis, seu, ut rectius dicam, Christiani populi. Omnium perfectissimum est Eucharistiæ sacramentum, in quo continetur, non gratia Christi, sed Christus ipse, in quo est omnis gratiæ plenitudo. maxime omnium necessarium ad salutem est baptisma, per quod renascimur in filios dei. His addendum, quædam sacramenta instituta fuisse, tantum ad maiorem sanctitatem acquirendam, ut Eucharistia, qua indirecte tamen peccata uenialia abolet. Quædam ad expiationem peccatorum, & sanctitatem acquirendam, ut pœnitentia, cuius ueluti perfectio, & consumatio est extrema unctio. Quædam ad remedium peccati, & aliquam sanctitatem, ut matrimonium. Quædam ad consecrationem, & maiorem quandam sanctitatem, ut sacri ordines, & Chrisma. Baptisma uero institutum est ad expiationem peccati originalis, item aliorum, si qua fuerunt illi addita, insuper ad sanctificationem, & consecrationem. Nam in baptismate inserimur Christo per quem sanctificamur, et consecramur in genus regale, & sacerdotale. Hæc de sacramentis in uniuersum dicta sufficiant.

GASPARIS CONTARENI CARDINALIS DE SACRAMENTIS CHRISTIANAE LEGIS, ET CATHOLICAE ECCLESIAE.

LIBER SECVNDVS.

De Sacramento Baptiſmatis Cap. I.

NVllum eſſe hominem puto ingenij paulo perſpicacioris, præſertim ſi ingenue fuerit philoſophatus, ac in rerum naturæ contemplatione uerſatus, acceſſeritque ad Chriſtianam philoſophiam, qui non ſummopere miretur Chriſtianæ doctrinæ, ac religionis progreſſum, in quo ueluti in ſpeculo facile perſpicit eundem fuiſſe Chriſtianæ pietatis inſtitutorem, qui etiam naturam rerum condiderit, adeo ſimiles inter ſe progreſſiones habent, id, quod perſpicue cuiuis patere poteſt in hoc, quod aggreſſi ſumus ſacramentorum negocio. Apoſtolus Paulus, in prima ad Cor. c. 15. inquit. Primus homo de terra

terrenus, secundus homo de cœlo, cœlestis, sicuti portauimus imaginem terreni, ita portemus imaginem cœlestis. In Euangelio Ioannis. c. 3. dominus noster Iesus dixit Nicodemo, oportere nos nasci denuo, si simus ad regnum cœlorum peruenturi, & aqua, scilicet, et Spiritu Sancto. sicuti ergo cum primum in hanc lucem homo prodit, seu etiam cum in utero matris formatur, nasci dicitur homo; ita, ut fiat homo Christianus, dei scilicet, filius, oportet hominem iterum nasci; sed prior illa natiuitas corporea est, ac propterea sensu percipitur, secunda hæc, spiritualis est, ideo sensu capi non potest. item in priori natiuitate cum homo non generetur ex quopiam alio animante, quod mori oporteat, ut ex eo nascatur homo, in hac posteriore nascitur homo spiritalis, & diuinus ex carnali homine, & terreno; ideo secunda hæc non tantum natiuitas est spiritualis hominis, sed etiam est interitus hominis carnalis; idcirco non tantum natiuitas, sed etiam regeneratio dicta est, item resurectio, ut in Apocalypsi. c. 20. à Ioanne Apostolo nuncupatur resurrectio prima, ut præclare exponit Augustinus in libro uigesimo de ciuitate Dei. Verum; sicuti hac generatione non efficitur totus homo spiritualis; ita etiam non omnino mo-

ritur homo carnalis, sed quædam fit inchoatio huius uitæ, et illius mortis, quæ in die iudicij omnino perficietur, cum totus homo erit spiritalis, & nihil carneum remanebit, quo ad corruptionem, inquam, et malum, nō quo ad substantiam. Hoc arcanum, hoc mysterium quod exposui, latet sub sacramēto baptismatis, quo, sub aqua mergitur, ac sepelitur homo carnalis natus ex Adam, naturæ corruptæ, & carneæ, filius iræ, & indignationis Dei. Gerit hæc immersio imaginem sepulturæ Christi, qua sepulta fuit non caro peccati, ut nostra, quæ nunquàm fuit in Christo, sed caro habens similitudinem carnis peccati, ut inquit Apostolus, ad Rom. c. 8. deinde emergit nouus homo sanctificatus per aquam, & inuocationem trinitatis, quòd Diuus Petrus Apostolus in Epistola prima. c. 1. appellat semen incorruptibile, quo nati sumus. Vide quàm hæc generatio respondeat generationi naturæ, cum Princeps Apostolorum appellet uerbum, quo baptizamur semen incorruptibile. Hoc igitur arcanum, latet sub hoc baptismatis sacramento, generatio spiritualis, expiatio a peccatis, consecratio eius, qui baptizatur, sepultura, & resurrectio Christi. Id uero, quod subijcitur sensui, quod patet omnibus, est ablutio, seu im-

mersio, & emersio, aqua, & uerba sacerdotis, ego, scilicet, te baptizo in nomine patris & filij et spiritus sancti, inuocatio, uidelicet, trinitatis. Sacramentum baptismatis non est aqua, neque uerbum, sed ipsa ablutio, & immersio sub certa hac forma uerborũ expressa. Materia est aqua elementalis, et natura constans, non arte ut rosacea, seu quauis alia huiusmodi. Nihil tamen differt siue fuerit calida aut frigida, aut quouis alio pacto alterata, dummodo aqua sit natura constans. Forma sunt uerba à sacerdote prolata. Vis baptismatis est conferre expiationem à peccato originali, & alijs omnibus, ita quòd neque reatus ullus culpæ, nec pœnæ remaneat, sed sit ueluti nouus homo genitus, & in lucem editus. Vir baptizatus, suscipit enim in se totam mortem Christi, in alijs sacramẽtis fit particeps eius. Item datur in baptismate participatio quædam diuinæ naturæ, efficimur enim in Christo dei filij per baptisma, ut inquit Ioannes Apostolus in capite primo sui euãgelii. dedit eis potestatem filios dei fieri. Item ut idem Ioannes in epistola prima c.3. filij dei sumus, & nondum apparuit quod erimus. Item Paulus ad Romanos c.8. dedit nobis spiritum clamantem abba pater. Innumeri alij sunt in scriptura loci idem asserentes.

Præterea

Praeterea ui baptismatis imprimitur in mente nostra character per consecrationem, quo potẽtiam nanciscimur suscipiendi omnia sacramenta, & obeundi omnia munera, quae pertinent ad hominem Christianum. Haec nobis in baptismate conferuntur. Minister baptismatis proprius est sacerdos, nam cum baptismate conferatur gratia, & sanctificatio, per quam praecipuè illuminamur, ideo minister est sacerdos, ad quem in hac ecclesiastica hierarchia pertinet illuminare, ut inquit Dionisius, sicuti episcopi est perficere, & diaconi purgare, ex quo fit, ut etiam praesente episcopo presbyter possit baptizare. Pro prius enim hic minister est. Verum quoniam hoc sacramentum, est sacramentum fidei, & adeo necessarium, quod sine ipso paruuli consequi salutem non possunt, ideo effectum est ut diaconi, si prebyteri copia non fuerit, laici uiri, mulieres: etiam infidelis possit esse huius sacramenti minister, dummodo intendat facere id, quod ecclesia facit, & si putet illud nihil esse, ut diximus in priori libro, nam agit ut minister ecclesiae, & in fide ecclesiae. Est tamen aduertendum, quod hoc ministerium pertinet semper ad digniores, qui adsunt, quamobrem praesente uiro, foemina non debet fungi hoc officio, adulto

præsente, puer, item laicus, præsente diacono, aut diaconus, præsente presbytero. Presbyter uero etiam præsente episcopo potest rite baptizare, quia eius ministerium est. Quæ non accipi uolumus in eam sententiam, ut putet quispiam, sic baptizatum, nõ esse uere baptizatũ, est etenim uere baptizatus, sed non rite, neque ex ordine. Narratur iu historia ecclesiastica ab Eusebio de Athanasio, qui puer in litore quodam cathecumenos baptizauit eo ritu, quo uiderat episcopum Alexandrinum baptizare, qui de consilio illius academiæ Alexandrinæ celeberrimæ non fuerunt iterum baptizati, cum Athanasius fassus fuisset, se uoluisse facere id, quod episcopus faciebat. Conferri debet hoc sacramentum, & adultis, & paruulis, quia sicuti per alium contraxere peccatum originale, item etiam per alium remedium, & medicinam possunt capere. Præclarè hoc tractat Augustinus ubi agit de baptismo paruulorum, in quos gratiam, & uirtutes infundi secundum habitum, quorum postea usum habeant præcipui Theologi sentiunt. Anselmus uerò in libro de conceptione uirginis dicit, quod nihil recipiunt, sed tollitur culpa, & saluatur gratia, quæ non in ipsis, sed est in Christo, & fide ecclesiæ, quibus sunt annexi per ba-

ptiſma.non tamen propterea ab infidelibus parẽtibus inuitis, abſtrahi debent paruuli, ut baptizentur inuitis illis, nam opus Chriſti non debet inchoare ab iniuſtitia: filij autem ſunt in poteſtate parentum, quouſque ad ætatem peruenerint, qua ſint compotes rationis; quòd ſi baptizentur, putat Durandus, eos non eſſe uere baptizatos. ego tamen credo uerius dici, quòd ſunt baptizati. ſufficit enim fides offerentis quamuis uſurpent ius alienum, ut in decretis diſtinc. quarta. c. illud. adultis uero accedentibus ad baptiſma neceſſaria eſt præteritorum peccatorum pœnitẽtia, non dico, pœnitentiam ſacramentum, ſed animi motum, quo; eos pœniteat uitæ præteritæ. & neceſſaria eſt etiam fides, qua credant ſibi præſtari redemptionem, & remiſſionem peccatorum per myſterium Chriſti, & per baptiſmatis ſacramentum, quorum alterum ſi defuerit; ficte accedunt, nec recipiunt gratiam, ſeu ſanctificationem, recipiunt tamen characterem, & conſecrationem, ui cuius, ſi poſtea fides, aut pœnitentia acceſſerit, fiunt compotes gratiæ, & ſanctificationis. præter hoc aquæ baptiſma, à Theologis ponuntur duo baptiſmatum genera, ſpiritus, inquam, & ſanguinis. ſpiritus baptiſma, eſt animi, cum ſcilicet, quis credit, & dolet de peccatis, cu

pit etiam baptizari, obit autem, antequam poßit, baptizatus, hic obit, non aqua, sed spiritu. item, si quis nondum baptizatus, pro Christo moritur, funditque sanguinem, ne Christum neget, baptizatus, hic obit, non aqua, sed sanguine. postremum hoc baptisma potius, et perfectius alijs est, nam uere, & non per similitudinem aßimilatur morti Christi, & sicuti Christus lauit nos suo sanguine, ita hic non est lotus aqua, sed sui sanguine, quem fudit. tria hæc baptismatum genera dicta sunt, tamen non omnia uere sunt sacramenta. primum per aquam sacramentum est absque dubio, & eam habet uim, quam diximus. secundum baptisma spiritus, inquam, uere non est sacramentum, neque uim habet, quam primum: nam & si reatus culpæ tollitur, unde æquiualet baptismo priori, non tamen necesse est, ut eo tollatur omnis pœnæ reatus, uerum, prout est in eo charitas, & contritio, & sacramenti desyderium. De baptismate tertio, omnes ferè putant eandem rationem cum secundo. attamen, si interdum licet à magnis uiris dissentire, ego putarem, hoc tertium ueriorem habere rationem sacramenti. nam in eo est sensibile signum, mors, inquam, et effusio sanguinis, in secundo uero nullum est sensibile signum. & etiam putandum omnem rea-

Bapt. Sanguinis

tum culpæ, & pœnæ auferri hoc baptismate, quòd, si quis uellet adscribere martyrio, non autem ui baptismatis, non essem multum pertinax, mihi tamen placeret, quod & ui martyrij, & ui baptismatis, idest, significatione mortis Christi, in qua, is uere moritur, tolleretur omnis reatus, & culpæ, & pœnæ, quale fuit paruulorum innocentium ab Herode interfectorum. nunc paucis agendum est de his, quæ, necessaria sunt ad efficiendum sacramentum baptismatis, item, quæ sunt de præcepto, quæ si omittantur non propterea reddunt sacramentum inefficax. item, quæ pertineant ad solennitatem baptismatis. Necessaria ad efficiendum uerum baptismatis sacramentum, est primum materia, aqua, scilicet, habens speciem, & naturam aquæ, item, forma, quæ est à Christo instituta, & expressa in euangelio secundum Matthæū.c.xxviij. ite docete omnes gentes, baptizantes eos, in nomine patris, et filij, & spiritus sancti. quare dicendū est, ego te baptizo, in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Græci uerò ut euitarent schisma illud, de quo meminit Apostolus in prima ad Corinthios.c.1. ego sum Petri &c. dicunt, baptizatur seruus Christi, in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. nec dubitandum quòd conferunt uerum ba

ptisma, quia maxime omnium primum, & præcipuum in baptismate, est sanctificatio, & consecratio per inuocationem trinitatis. si Latinus hac forma uteretur, grauissime eum peccaturũ certo scio, quia negligeret ritum suæ ecclesiæ. nõ auderem tamen dicere, quòd uerum baptisma non conferret, & quòd is rebaptizandus esset. mutatio uero in his uerbis, si fieret ea ratione, ut nouus error introduceretur, nulli dubium, quin sacramentum corrumperet: non enim minister seruaret intentionem agendi id, quod agit ecclesia. si uero recta esset intentio, et fieret mutatio, quæ non tolleret significationem, qua per inuocationem trinitatis, consecratur baptisma iuxta fidem ecclesiæ, utique uerum sacramentum confert, ut in Decr. de consec. dist. 4. a Papa Zacharia scribitur in. c. retulerunt. licet peccat ob incuriam, seu cõtemptum. dubitatio est, an si quis baptizaretur in nomine Christi; sicuti Apostoli leguntur baptisma contulisse in actibus apostolorum, uere baptisma susciperet. Ambrosius in libro de sacramentis, cuius locum adducit Magister sententiarũ in quarto libro, uidetur sentire, quòd uere esset baptizatus. Scotus ibi dubitat. beatus Thomas sentit, quòd non uere, ille est baptizatus, nixus authoritate Pelagij papæ ad Gau

dentium episcopum, qui locus adducitur de consecr. distinc. 4. c. si re uera. uerum si diligenter animaduertas, is quem Pelagius baptizatum in nomine Christi, præcipit rebaptizari, fuerat baptizatus ab hæreticis, in quibus fortasse nō erat uera fides trinitatis. attamen, Thomæ sententia est tutior. mutatio uerborum ex ignorantia proferentis, uel balbutiei, quæ sensum non mutat, quòd præcipue contingit, si in fine uerborū fiat, non reddit sacramentum irritum: de ministro baptismatis, supra diximus satis. illis addendum, quòd nec se ipsum quispiam baptizare potest, ut habetur extra de baptismo. c. debitum. nec nisi ab uno potest conferri baptisma, nō autem à pluribus, de consecr. distinc. 4. nam sicuti unus est Christus, cuius uirtute consecratur baptisma, ita unum oportet ministrum esse. est enim anadochus, siue susceptor, qui baptizatus, & confirmatus esse debet, ea. distinc. c. in baptismate, & unus ea. distinc. c. non plures. licet nunc plures coadiutores sumantur. dicitur quòd ecclesia Romana nō eodem anadocho utebatur in baptismate, catechismo, et chrismate, ut habetur in Decr. distinc. 4. c. in cathechismo. uidi tamen, & re nō seruari. de suscipientibus autem baptisma, supra diximus, quòd oportet uoluntarie accedere ad

balbuties nō reddit sacram. irritum

baptiſma. Voluntarium uero tollitur, uel per ignorantiam, uel per coactionem, ideo dormientes adulti, aut amentes non debent baptizari, niſi in eis apparuerit, cum erant mentis compotes, uoluntas ſuſcipiendi baptiſma, ut extra de bapt. c. maiores in fi. in paruulis ſufficit uoluntas offerentis, ut in Decr. diſtinc. 4. c. illud, & extra de bapt. c. maiores, hoc Innocentius tertius ſtatuit. coactio etiam in qua nihil eſt uoluntatis, tollit uoluntarium, quod requiritur in baptiſmate. ſi uero fuerit coactio mixta, de qua Ariſtoteles in tertio ethicorum, ut ſi minis, & pœnis cogerentur, utique, quanuis non recte id fieret, ſuſciperent tamen characterem baptiſmatis, & cogẽdi eſſent ad uitam chriſtianam, ut in Synodo Toletana decretum fuit, extra de baptiſmo. immerſio una, uel trina eſt, ſecundum morem eccleſiæ cuiuſque. Hæc ferè ſunt, quæ ut neceſſaria requiruntur in baptiſmatis ſacramento: quibus addidimus multa, quæ ſunt præcepta, & quæ ſi tamen non adſunt, propterea non reddunt ſacramentũ irritum, & inane. Accedamus nunc ad ſolennem ritum ſacramenti huius. Quantum ad materiam ſacramenti huius, ſolet in templis epiſcoporum, ac in alijs præcipuis, die ſabbati maioris hebdomadæ, uigilia, inquam, paſchatis benedici

aqua, magna cum solennitate, qua baptizandi sunt, qui ad hoc sacramentum accedunt, inspergi etiam in ea oleum chrismatis. hac aqua ita benedicta debent baptizari, qui ad baptisma accedunt. hic ritus spectat ad solennitatẽ sacramẽti. Apud ueteres patres nostros mos erat, ut etiam in uigilia pentecostes aqua baptismatis benediceretur, quoniam duobus his temporibus solebant catechumenos baptizare, adultos, inquam, quorum tum magna erat copia: quos etiam ante diebus uiginti exorcismis purgabant, et catechismis instruebant, ut habetur in Dec. dist. 4. c. ante uiginti dies. quod ordinatum fuit ex concilio Bracarensi secundo. iudeos uero etiam aliquot mensibus, ut habetur in Decr. de consecr. dist. 4. c. iudei. quòd ordinatum fuit ex cõcilio Agathensi. Nostra uero tempestate, qua pauci baptizantur adulti, sed plerique omnes infantes, omissa est hæc benedictio baptismatis in uigilia pẽtecostes: sed in totum annum sufficit aqua, quæ pridie paschatis est benedicta. quantum uero ad reliquũ solennitatis morem, notus est mos nostræ ecclesiæ Romanæ inquam, nam anadochus ante fores templi, uice infantis respondit interroganti presbytero, se fidem petere, id est fidei sacramentum. ungitur puellus dorsum inter spatulas, & ungi-

tur pectus oleo ad hoc munus ab episcopo consecrato, in signum crucis, ut athleta, cui sit in uita cum dæmone perpetua lucta. sal etiam sapientiæ simulachrum ori eius imponitur. Leguntur exorcismi, & insuflatur dæmon. legũtur catechismi, quibus in fide christiana instruitur. nares, & aures liniuntur saliua, ut aperiantur ad audiendũ, & odorem percipiendum fidei Christi. Profitetur symbolum fidei. interroganti sacerdoti, petit baptizari: baptizatur trina immersione. in uerticem ungitur oleo chrismatis. induitur deinde ueste candida. Dionisius in libro de ecclesiastica hierarchia ritum describit huius sacramenti, quòd & baptismatis, & illuminationis appellat, quem puto etiam nostris temporibus ferè à græcis seruari. uerum in adultorum baptismate seruari ille ritus uniuersus potest, non item in baptismate paruulorum. adultus ibi adit hominẽ christianum, qui anadochus eius sit, idest ueluti pronubus, is baptizandum petentem baptizari ducit ad episcopum, conuenit clerus, nomen baptizandi describitur, psalmi cantantur in exorcismis. uersus, ille baptisma petens, inquàm ad occidentem, renunciat contrarijs potestatibus, deinde uersus ad orientem expansis in cœlum manibus, & Christi participem se esse, & sacra-

rum diuinitus traditarum benedictionum profitetur. Ter hoc facit. semiexutus ungitur ab episcopo ter signo crucis, deinde totus exutus à reliquo clero ducitur ad baptismatis fontem ab episcopo consecratum, ter immergitur, ac emergit sub inuocatione trinitatis. induitur clara ueste. ungitur postremo ab episcopo, ac sacræ eucharistiæ fit particeps. Hunc ritum græci etiam in infantibus seruant, ob dictum euangelij secundũ Ioannem. c. 6. nisi manducaueritis &c. non habebitis uitam in uobis. Verum ut inquit Augustinus, ille manducat, qui fit particeps corporis Christi, cui inseritur per baptisma. omnẽ totius huius ritus interpretationem, & mysteria præclare Dionisius exponit. Nos hic longiores esse nolumus, quàm postulet ratio instituti à nobis operis. Hoc tantum dicemus, ritum hunc parũ à nostro differre, imò nostrum, huius imaginem ualde similem esse. Horum utroque manifeste significatur prioris hominis, quem contraximus ex Adam mortificatio, ac ueluti sepultura, ac noui hominis regeneratio seu resurrectio, qualis fuit Christi, in quo baptizamur. Quamobrem Dionisius trinam illam immersionem, ac emersionem potius signum esse uult triduanæ domini sepulturæ, quàm trium diuinarum personarum.

Inquit Apostolus ad Rom. c. 6. quicunque baptizati sumus, in mortem ipsius baptizati sumus, consepulti enim sumus cum Christo in baptismo, ut in nouitate uitæ ambulemus. Circa quæstionē illam, de pueris existentibus in utero matris, ibique mortuis, utrum sit pro eis orandum, & sperandum quòd futuri sint Christi participes: sicuti non negamus dei potentiam, & misericordiā, quòd interdum contulerit, & nunc cōferat rem sacramenti, sine sacramento, ita putamus, quòd asserere illis pueris tribui à deo gratiam ob nostras preces, & quòd plures eorum salutem consequantur, non consentiat sanctorum doctrinæ, & catholicæ ueritati. De pueris, qui nondum toti egressi uterum matris baptizantur; si caput egressum baptizatur, credimus quòd uere sint baptizati, neque iterandum esse baptisma, ut beatus Thomas dicit in tertia parte. q. 66. loquēs de baptismo paruulorum. si aliud membrum præter caput egressum baptizetur, non credimus uere baptizatum puerum fuisse: quare si uixerit, rebaptizatur. iudicium tamen certum Dei est. Reliquum est, ut pauca quædam perstringamus de circuncisione, & de baptismate Ioannis Baptistæ: quo etiam dominus noster uoluit baptizari. præcesserunt baptismatis sacramentum, quod

Christi est, à quocunque ministro tradatur: prius circuncisio, quæ primum Abrahæ data fuit ueluti signaculum iustitiæ, quæ ei data erat per fidem, ut dicit Apostolus ad Rom. c. quarto. quæ proportione quadam respondebat baptismati, licet baptisma sit causa, ut instrumentum inuisibilis gratiæ: illa uero tantum signum, & hoc præstet ampliorem gratiam, quàm illa. Verum utrunque pertinet ad abolitionem peccati originalis, & sunt utraque professiones fidei, ac per utrunque suscipientes in cœtum fidelium aptantur. Quare non absque ratione, expoliatio partis illius, est in membro, in quo præcipue regnat concupiscibilis uis, omnium maxime infecta, et corrupta peccato originali ut, scilicet significaretur expoliatio corporis peccati, ut inquit Paulus ad Colloc. c. secundo. in eo etiam membro tanquam generationis principio, totus homo continetur, mas inquam, & fœmina. Ambrosius in epistola ad Constantium aliam præter ea, causam affert: Nam quoniam precium nostrum, quo à seruitute diaboli, & peccati redimendi eramus, futurum erat sanguis Christi, ideo sanguinis effusio ante Christum exigebatur, saltem ut signũ quoddam sanguinis effundendi. ante circuncisionem uero, non est dubitandum à Deo, humano

generi datum fuisse remedium aliquod ad peccati originalis remissionem. Multi Theologorum putant fidem parentum satis fuisse. attamen quoniam ea fide omnes infantes poterant esse salutis compotes, cum nunc defectu baptismatis multi pereant, eorum conditio uidetur per Christum peior facta fuisse, quàm fuerat futura, si Christus adhuc natus non fuisset, ideo sententia Durandi mihi non displicet, qui putat priores seniores, ac etiam Abraham, quodam usos fuisse signo sensibili, Deo inspirante, seu orationibus quibusdam, quo infantes deo consecrabantur, et in cœtum fidelium, adscribebantur. Vgo de sancto Victore docuit Durandum. Augustinus libro.15.de trinitate.c.16.in dubio hāc rem ponit. nam idem dicit in libro de sacramentis. Hæc de circuncisione. Ioannes Baptista, qui missus à Deo fuerat ante Christum in spiritu, & uirtute Heliæ deo inspirante, baptisma instituit in pœnitentiam peccatorum, nō autem in remissionem, & in abolitionem, quo & Christus baptizatus fuit, ut aquas sui corporis tactu sanctificaret ad baptisma. simul etiam ea ratione fuit institutū à Ioanne Baptista, ut eò accedentibus prædicaret Christum, à quo accepturi essent spiritum sanctum, & remissionem peccatorum, quam de

bet in adultis(ut supra diximus)præcedere pœnitentia, ideo profitebatur Ioannes se baptizare in aqua, in medio uero ipsorum stare eum, qui baptizaturus erat in spiritu sancto. Unde etiam hoc baptisma, est appellatum Ioannis baptisma, quãuis à deo fuisset institutum, quoniam nihil maius eo conferebatur, quàm id, quòd est hominis non dei, prouocatio, scilicet ad pœnitentiam.

Accessit Christus ad Ioannis baptisma præter alias causas, ut aquam tactu corporis sanctissimi sanctificaret, ut earum immersione consequerentur homines remissionem peccatorum, & sanctificationem, quam Ioannis Baptistæ baptisma conferre non poterat. hoc baptisma Christi à quocunque ministro datur, etiam pessimo, & impijssimo est efficax, ipse nanque baptizat. Hæc institutio fuit baptismatis Christi, unde in euangelio Ioannis. c. 4. legimus. quòd discipuli Christi baptizabant, & plures quàm Ioannes. Præceptum uero datum apostolis fuit post resurrectionem, cum eis dixit, euntes baptizate omnes gentes in nomine patris, & filij, & spiritus sancti.

De sacramento Confirmationis. Cap. II.

IMitatur quemadmodum supra diximus, gratiæ, & uitæ christianæ progressus, naturæ re-

rum progreßionem, quæ genitum animal, & in lucem editum infirmum adhuc, & imbecille prouehit ad firmiorem statum, in quo & per se gradiri poßit, nec egeat fulcimẽto alio. item post quàm quispiam à mortuis resurrexerit in lucem christianæ uitæ, ac per baptisma renatus in hominem spiritualem, adhuc infirmis uiribus, & imbecillis, quasi intra uterum matris ecclesiæ custoditur quousque crescat, & fiat firmior; quam firmitatem accipit melius, & utilius per christiana sacramenta, ideo baptismati succedit confirmationis sacramentum, quo præstatur spiritualis uigor, & robur; quòd nec erubescentia, nec timor ullus uincat, quin palàm profiteatur nomen Christi. huius institutio sacramenti, excellentior fuit, signo magis, mitto quàm id sit, quo nunc ecclesia utitur. Nam quinquagesima post pascha die missus, ac datus à Christo fuit apostolis, & discipulis omnibus existẽtibus Hierosolymis, facto uehementi spiritu, & linguis flammeis apparentibus Spiritus Sanctus; quo roborati, cœpere palàm prædicare omnibus euangelium, & fidem, quæ est per Iesum Christũ, in Deum. à quo spiritu docta ecclesia ex traditione apostolorum materiam huic sacramento accomodauit (non enim decet diuinam sapientiam semper, & ubiq; miracula

miracula faciat) qua maxime, & igneæ linguæ, & sonus spiritus significaretur. Nam oleo oliuarum, quod proprie est oleum, immiscuit balsamũ, ac benedictione episcopi consecrauit, quo frontes accedentium ungerentur; oleum enim & facile accendi potest, & mutari in ignem; item innato quodam splendore, et claritate lumen imitatur; balsamum uero odorem fragrantem emittit, & à putredine præseruat, quo, sono illi spiritus uehementis proportione quadam respondet. Materia hæc ab episcopo benedicitur, quòd necessariũ est in hoc sacramento; non item in baptismate, cuius materia aqua, scilicet, sanctificata fuit tactu corpus Christi in Iordane. Materia hæc conuenit maxime unctioni, unctio uero sanctificationi per spiritum sanctum, unde sæpe in sacris literis inuenitur hic unctionis modus, ut in act. apostolorum. c. primo. Quem Deus unxit spiritu sancto. unde Christus quasi unctus, & christiani sunt appellati, cum ergo hoc sacramento conferatur Spiritus Sanctus, idest quædam amplior ipsius gratia, iure unctione conficitur, & materiam sumpsit unctioni accommodam. minister uero consecrationis olei, seu chrismatis huius, est episcopus, qui quinta feria maioris hebdomadæ nudius quartus, inquam, ante pascha, magna so-

lennitate consecrat sanctum chrisma. Dionisius in libro de ecclesiastica hierarchia præclare tractat uniuersum eum ritum, simulque arcanos sensus exponit. item minister sacramenti huius, de quo agimus confirmationis, scilicet, est episcopus, qui in ecclesia est princeps. nam cum hoc sacramento constituantur accedentes in statu perfectiori christiani populi, utique hoc, iure spectare uidetur ad christiani populi præsides. nihilominus ut habetur, ex iussu pontificis etiam presbyter potest hoc sacramentum conferre: non posset tamen alij hoc cõmittere, quàm præsbytero, cuius officium est in hac ecclesiastica hierarchia illuminare, quòd fit per gratiam, quæ traditur in sacramentis. Hæc Thomas tertia. q. 72. ar. 2. Quamobrem sequi reor, hanc potestatem mediã esse inter potestatem ordinis, & iurisdictionis. nam quia committi potest non episcopo, uidetur iurisdictionis esse, quia uero non cuicunque clerico committi potest præterquàm sacerdoti, uideri iure potest esse ordinis potestas. Hæc de ministro. Forma uero sacramenti huius, huiusmodi est, signo te Ioannes, seu Maria signo crucis, et confirmo te chrismate salutis, in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. horum, neutrum est sacramentum, sicuti diximus de baptismate, sed

quemadmodum ibi ablutio est baptismatis sacramentum, non aqua, aut uerba, ita in confirmatione inunctio est sacramentum, & confirmatio, indigemus tamen & materia, de qua iam dictū est, & certa ea uerborum forma. in fronte uero fit hæc unctio, ut significetur palàm, & coràm omnibus nullo pudore uetante, nulla formidine, datum illi esse hac unctione, ut nomen Christi confiteatur ubi, scilicet oportet, & quando oporteat, cæterisque seruatis circunstantijs, quæ requiruntur ad seruanda præcepta affirmatiua. Accedentes ad hoc sacramentum necesse est, ut sint abluti baptismate, secus nihil acciperent, nam potentia, qua, quis potest capere ecclesiæ sacramenta, traditur in baptismate, neque quispiā capit id, cuius capiendi potentiam non habet. si fuerit infans, sufficit si fuerit baptizatus, quòd si adultus accesserit, requiritur insuper ut sit cōfessus, si inquam, fuerit sibi conscius alicuius culpæ mortalis. nam cùm hoc sacramento tribuatur accedenti ampliori mensura Spiritus Sanctus, is utique effugit fictum, neque habitat in anima subdita peccatis: in hoc sacramento, item, est anadochus, qui sustineat confirmandum, quoniam adhuc imbecillis est, et infirmus, ideo eget fulcimento, cum quo contrahitur spiritualis co-

gnatio ſicuti in baptiſmate.uerum,de hac cogna tione late diſſeremus in tractatu de ſacramento matrimonij. Beatus Thomas tertia.q.72.ar.8. putat hoc ſacramentum tribui debere etiam ualde infantibus, quia ampliorem gratiam conſequuntur,& ideo ampliorem gloriam ſi deceſſerint.quem morem etiam nos ſeruauimus, tanti uiri authoritate nixi.uerum ſi maior eſſet habenda ratio ſacramenti uiſibilis,ſcilicet ſigni, ſicuti renaſci non poteſt,qui non natus,ita etiam, qui natura non eſt factus paulo firmior,non uideretur congrue accedere ad firmitatis, & roboris ſpiritualis ſacramentum,gratia nanque & perficit naturam,& eandem habet progreßionem. Hæc nobis notaſſe ſufficiat, peritiores ſtatuere potuerunt,& melius dijudicare. Anadochus præterea in hoc ſacramento locum habet,qui ueluti infirmum adhuc, & imbecillem ſuſtinet cõfirmatum.cum hoc etiam contrahitur ſpiritualis cognatio,ut infra dicemus.Vſus Romanæ Eccleſiæ fuit, ut patet in Decr. de conſecr. diſtin.4.c. in catechiſmo,ne idem eſſet anadochus in hoc ſacramento,& in baptiſmate, neque etiam in catechiſmo.mos ille non ſeruatur in pluribus eccleſiis. Hoc ſacramento largitas quædam amplior gratiæ datur, & maioris ſanctificationis. datur

tribuj & valde infantibz.

item sacramentalis gratia illa, in remedium imbecillitatis animi, ad confessionem christianæ fidei; confertur item consecratio, & character, quo statuitur in ordine perfectiorum, & ueluti adultorum in populo christiano. Sacramentum hoc est baptismate perfectius, ueluti inchoatione rei, ipsius perfectio, ut habetur distin. v. c. de his uero, Melchiade Papa authore. neque iterū assumi potest hoc sacramentum, sicuti nec baptisma, eò, quòd consecratio in ipso conferatur, & character imprimatur. Hæc de confirmatione sint satis.

De sacramento eucharistiæ.

CAPVT III.

INstitutum naturæ progressum nulla in parte deserentes in spirituali uita, donec mortalis fuerit, & in carne peccati constituta, indigemus etiam, postquàm robur adepti sumus nutrimēto, & fomento, ne ad carnis desyderia defluamus, quemadmodum in hac à natura nobis præstita uita indigemus nutrimento, cibo, inquam, & potu, quo si diutius caruerimus, tendimus in corruptionem, & interitum. hoc nutrimentum, quanuis & frequens meditatio, & oratio, cæteraque id genus nobis præstent, oportuit tamen

institutum à Christo esse in ecclesia sacramentum, idest sensibilem rem, quæ arcanum hoc, & mysticum contineret. non defuit hac in parte ecclesiæ suæ diuina bonitas, quamobrem; in postrema cœna dominus noster Iesus Christus, hoc sacramentum omnium præcipuum reliquit apostolis, & in sui memoriam præcepit celebrari hoc eucharistiæ sacramẽtum. Et sicuti longe omniũ maximum, & excellentissimum est, ita in multis differt à cæteris sacramentis. Cætera nanque sacramenta continent gratiam imperfectè, ut instrumenta, sicuti diximus in priori libro, hoc uero continet cuiuscunque gratiæ fontem Christũ, inquam, Deum, à quo omnis gratia, & hominẽ, qui nobis omnem gratiam meruit, & per quem omnem gratiam consequimur. item, differt ab alijs, quoniam alia perficiuntur in usu materiæ, sicuti, baptisma ablutione, confirmatio unctione, non autem in eius benedictione, seu consecratione, hoc uero sacramentum conficitur in cõsecratione materiæ. Præterea differt ab alijs, quoniam omnia alia, sicut utuntur enunciatiua oratione, ita dispensat sacerdos, ut ipse personam ministri gerens, ea conficiat, in hoc uero sacerdos induit personam Christi, & uerba consecrãtia profert ut Christus: quo fit, ut sacramentum

hoc conficiatur uerbo salutaris, non uerbo sacerdotis, ut inquit Ambrosius. Sub hoc sacramento duplex latet mysterium, seu duplex res sacramenti, ut posteriorum more loquamur. Altera in sacramento continetur uerum, scilicet, corpus, & sanguis Christi. Altera uero significatur, & nō continetur mysticum, scilicet corpus Christi, id est, fidelium Ecclesia. materia eius est panis triticeus, & uinum, quæ naturali specie, significant nutrimentum. Communius nanque, & magis necessarium nutrimentum hominis, constat pane, ac uino, pane inquā, triticeo, et uino ex uuis expresso. nam quæcunque alia genera panis, & uini, per quandam horum similitudinem, & proportionem dicuntur panes, et uina, primo uero, & proprie triticeus panis est, & uueus humor, uinum. Hæc est propria huius sacramenti materia, adeo ut ex alijs confici non posset. Et quāuis esse uideantur duæ rerum species, ex his tamen conficitur, ueluti, ex partibus completum nutrimentum: sic in spirituali nutrimento sacramentum unum est, quod perficitur ex duabus partibus pane, scilicet & uino, quibus Christus, prout passus est, continetur, & nobis significatur. quo fit, ut grauissime peccaret sacerdos, qui panem absque uino, & uinum absque pane con- saluatoris

secraret. De usu uero, an bene in ecclesiam Romanam inductus fuerit hic usus, ut, scilicet, populo sub una tantum specie, panis, scilicet, dispē setur, quæstio est; de qua infra dicemus. uino aqua misceri debet, quanuis etiam si non misceretur, conficeretur nihilominus sacramentum. ideo miscetur, quia aqua populum dei significat, iuxta illud. Aquæ multæ, Populi multi. & quoniam in hoc sacramento significatio est christianæ ecclesiæ, quæ Christo capiti coniuncta est, et in ipsum mutata, idcirco parum ponimus aquæ, ut ui ipsius uini, possit in uinum cōmutari. Hæc de materia sacramenti. Forma in uerbis est, quæ proferuntur à sacerdote, scilicet, hoc est enim corpus meum; hic calix est sanguinis mei, noui, & æterni testamenti, mysterium fidei, qui pro uobis, et pro multis effundetur in remissionem peccatorū. Dubitant Theologi an uerba hæc omnia sint necessaria ad confectionem sacramenti. Scotus, putat non tantum hæc, sed etiam, quæ præcedunt, ut, accipite, & manducate, item, accipite, & bibite, esse summa cum attentione proferenda; nam nescire nos, quibus uerbis proprie fiat consecratio, & in corpus Christi mutatio. Theologi alij item præcipiunt omnia esse attēte, & magna cum ueneratione proferenda, uerū;

uerba consecrationis propria dicunt esse in pane; hoc est enim corpus meum, quanuis si quis præteriret particulam enim, non tamen propterea non conficeret: de uerbis in consecratione calicis est etiam controuersia. Verum; assentiendum puto sententiæ Thomæ, qui sentit omnia esse necessaria, quoniam inuenimus in euangelio prolata fuisse à Christo in institutione huius sanctissimi sacramenti, præter ea, quæ, ut dicit Innocentius tertius extra de celeb. missa. ecclesia per manus tradita ab apostolis accepit, scilicet, æterni testamenti, item, mysterium fidei; item, hic calix est sanguinis mei, non autem hic est sanguis meus, neque, hic est calix nouum testamentum in sanguine meo. hoc postremum consignificat usum illius sanguinis, ut pote, quem bibituri sumus, cætera explicant planius sensum uerborũ. Testamentum nanque hoc, ad quod pertinemus per Christum, nouum est, & in æternis rebus consumatur, ut inquit apostolus Paulus in epistola ad Hebreos. c. 8. in hoc etiam sanguine est mysteriũ fidei, idest, arcanũ, quo innititur fides. nã ut item inquit Paulus, ad Ro. c. 3. per fidẽ in sanguine eius constituit eum deus propitiatorẽ. Antequàm ad ministrum huius sacramenti, et suscipientes, aliumque ritum accedamus, sol-

uendæ nobis ſunt quædam perdifficiles quæſtiones. Prima eſt de ui horum uerborum. item; an ſint enunciationes, quæ prius deſinant eſſe, quã ibi ſub ſpecie panis, ſit corpus Chriſti, & ſub ſpecie uini, ſanguis. eſt præterea maxima quæſtio, quo nam pacto corpus Chriſti, quod credimus aſcendiſſe ſupra cœlos, ſit ſub paruo panis fruſto, aut in paucis uini guttis. eſt præterea quæſtio de accidentibus, quæ ſentimus, eorumque actionibus. item; modus, quo; Chriſtus magnus homo ſub eo ſacramento contineatur, ſatis ab hominis intellectu comprehendi poſſe non uidetur.

Antequàm perſcrutemur uim uerborum, quibus ſit conſecratio, & quomodo uera ſint, quæ dicuntur, erigenda mens eſt, & cogitandum auguſtius quoddam, & amplius hoc ſacramento contineri, & confici, ideo, excellentiori quadam ui opus eſſe. Sacerdos non miniſtri perſonam, ſed uices Chriſti ſibi ſumit, neque materia utitur præter eam, in quam agit, non qua, aliud quippiam agit, ut in alijs ſacramentis; ſed uerbis tantum perficit conſecrationem. quæ uerba ratione ſignificati efficiunt ex pane corpus Chriſti, & ex uino ſanguinem. neque proferuntur à ſacerdote enunciationis modo, quaſi recitentur à Chriſto dicta, ſed ſicuti ars in artifice, quæ for-

ma est rei faciendæ, in materia formam effingit: ita, in his uerbis significatum, quo significatur contentum sub illis accidentibus esse corpus Christi, ex pane efficit corpus Christi, nec significat, quòd fiat corpus Christi, hoc nanque quædam esset significatio rei inchoatæ, nõ perfectæ; sed quòd sit, quod est significatum rei iam perfectæ. etenim par fuit, ut in uerbis Christi perfectius sit res sacramẽti, quæ fit eius uerbis, quàm in uerbis ministri: idcirco magna de causa factũ est, ut in solius huius sacramenti consecratione, hæc forma locutionis adhibita sit, qua explicetur rem esse, quæ eius ui fiat. Accepit ecclesia uerba hæc à Christo, & uerbo eius conficitur hoc sacramentum. uerißima etiam est hæc enũciatio, nam perfecte significatio enunciationis non est expressa, nisi in ultimo momento, & cũ significando efficiat in ultimo momento, illud est corpus Christi, antea uero, semper fuit panis. Nolo nunc eam aggredi quæstionẽ Aristotelicã de primo, & ultimo momento rei permanentis; de qua agitur in octauo libro physicorum, nam non multum facit ad erudiendum episcopum; satis sit nobis hoc uerum esse, & Aristoteli consonum, in toto præcedenti, ac priori tempore ibi, panem esse, in ultimo momento, non esse panem,

quō incipiat ēē corp⁹ xō

sed corpus Christi. Secunda uero longe difficillima quæstio est de modo, quo; Christus, seu corpus Christi, cum prius non fuerit sub illis accidētibus, tunc primum incipiat esse. omnes Theologi conueniunt, licet non sit proditum in sacris literis, rationis tamen ductum sequentes, quòd fieri illud non queat motu locali, sed mutatione quadam substantiæ in corpus Christi, quam appellat Transsubstantiationem: hoc item statutum fuit in concilio generali sub Innocentio tertio. Res certe hominis captum superat. uerum, obsequendum est, et obediendum fidei: summittendusque intellectus diuinæ authoritati, & sententiæ ecclesiæ. Hæc mutatio, ut inquit Thomas, conuenit partim cum creatione, & naturali mutatione, partim differt ab alterutra, partim ab utraque. nam conueniunt tres hæ, quas diximus, factiones in ordine extremorum, ut, scilicet, unū sit, post alterum, nec simul esse queunt, sic in creatione est ens, post non ens, neque simul esse queunt. qui enim fieri potest, ut idem, sit ens, et non ens, sic neque album, & nigrum simul, ita postremo nec panis, & corpus Christi, sed ob prioris, & posterioris ordinem, dici potest ex nō ente, ens, ex albo, nigrum, ex pane fieri corpus Christi. differunt uero hi creatione, non ens, non

mutatur in ens, neque fit ens. in naturali mutatione, album mutatur in nigrum, ratione subiecti, quod prius erat sub albedine, postea uero sub nigredine, non tamen albedo, fit nigredo. in hac uero, quam dicimus, mutatione, tota substantia panis, materia, inquam, & forma constans mutatur, & transit in corpus Christi. si quæras quo modo hoc fiat, respondebo uerbo creatoris, diuina uirtute. si item quæras, qua nam ratione intelligere queã totam substantiam, rem, scilicet, existentem posse mutari in rem aliam existentem, fatebor ingenue me non intelligere, qua ratione queat fieri, & fiat, nihilominus certissimũ mihi esse, quòd fiat. an uideor fortasse tibi rem miram dixisse: expedita res est, facilis est. innumera sunt, quæ natura fiunt, quorum ego rationem, uel minima ex parte attingere nõ queam, nihilominus sensu percipio, neque dubitare possum, quin fiant. cur ergo miraris, si paruus, & uilis homuncio, rei factæ diuinitus rationem, intelligere non potest. Redeamus ad rem nostram. Conuenit hæc transsubstantiatio cum creatione, quia in neutra subiectum aliquod est, differt tamen, quia, ut dixi, terminus à quo, panis, inquã, mutatur in corpus Christi, in ea neutiquam, non ens, mutatur in ens, creatio nanque, non est mu-

tatio, sed simplex quædam emanatio rei à prima causa, uerum cum mutatione naturali cõuenit, quòd in utraque aliquid idem remanet, & constat sub utroque termino. id in mutatione naturali est subiectum, in hac uero transsubstantiatione sunt accidentia, quæ remanent. Hæc satis sint dicta de quæstione secunda à nobis proposita, in quibus conueniunt omnes Theologi posteriores. illi uero qui, existimant in sacramento sanctißimo hoc, non esse corpus Christi uerum, sed esse illum uerum panem, & signum corporis Christi ueri, Hæretici habendi sunt. Hanc hæresim, ut habetur in Decretis Berengarius excitauit, qui postea eam abiurauit. Zuinglius autẽ nostris temporibus, quibus prodeunt omnia monstra, instaurauit, quam sequuntur sacramentarij in Germania. alia quædam etiam hæresis in hoc sacramẽto à Lutero fuit excitata, quæ tamẽ, nunc mihi uidetur sopita. Nam dicebat in sacramento altaris esse uerum corpus Christi, & sanguinem, simulque esse substantiam panis, & uini. Verum utraque hæresis confutatur uerbis Christi, nam inquit Christus, hoc est corpus meum, quod pro uobis datur, hic est sanguis meus, qui pro uobis, & pro multis effundetur. Tu dicis sacramentarie, ibi esse signum corporis ueri, at

Christus dixit, hoc esse corpus suum, non signũ corporis, sed corpus, & uerum corpus, ut pote, id, quod pro nobis tradetur, seu datur, seu frangitur. Quid expreßius dici potuit Hæretice? pari pacto, hic est sanguis, & uerus sanguis, is, scilicet, qui pro multis effundetur. quis tam cæcus? qui tam illustrem rem non uideat? is tantum, quem ambitio, superbia, fraternum odium excæcauit. Tu uero Lutere inspice an uerba Christi tuam sententiam refellant. Putas tu ibi esse uerum panem, sicuti erat ante consecrationem. Postmodum, quia à nobis comprehendi, non potest modus, quo incipiat ibi esse corpus Christi, si diceres incipere ibi esse corpus Christi, modo, quem non capis, laudarem. si item diceres, te nõ intelligere transsubstantiationem illam, quàm uidebaris irridere, quanuis infinitæ esset audatiæ irridere tot Theologorum, & totius Ecclesiæ sensum, propterea quòd non intelligeres, rogarẽ, ut non ita audacter reprobares ea, quæ non intelligis. at cum dicas ibi esse substantiam panis, & eum panem, qui prius erat, intollerabile est. Nam uerbis Christi contradicis. non dixit Christus hic est corpus meum, sed est hoc corpus meum. hoc, ea, scilicet, substãtia, id indiuiduum, quod sub eis accidentibus demonstratur, est cor-

pus meum. ecce, quàm perspicue Christus hoc explicet, adeo, ut nulli dubium esse queat. submittendus est fastus, curuanda ceruix, ut obediamus fidei, ut in uerbis ueritatis nullā suspicemur esse posse falsitatem. Sequitur non minus priori difficilis quæstio de accidentibus, quæ ibi esse, & remanere sensu percipimus, an s. quē ad modū erant in pane, tanquā in subiecto, ita sint in corpore Christi, adeo ut Christus eis afficiatur. utique primo certissimum sit, & exploratissimū corpus Christi non esse subiectum eorum, neque accidentibus illis affici. absit hoc à christiana mēte, non enim fit adeo pusillus Christus, neque formam, figuramue hominis amittit. Ex hoc sequitur nullam substantiam subiectam esse illis accidentibus. uerum, animaduertendum est non esse eandem rationem omnium illorum accidētium, nam quantitas proculdubio subiectum est figuræ albedinis, saporis, odoris, omniumque aliorū, quippe, quæ substantiæ inesse non queunt, nisi media quantitate. in hisce igitur nullum est mirum: sed omne quod mirari iure possumus, redigitur ad quantitatem, quæ in hoc sacramento per se est, & habet modum substantiæ. Mira res certe naturæ repugnans. ueruntamen non est adeo aliena à rerum natura, quin multi philoso-

phi

phi(his inquam, qui posuerunt uacuum esse) imaginati sint fieri hoc posse, ut quantitas per se sit, nec insit cuipiam substãtiæ, imò nec sit ullis qualitatibus sensibilibus affecta. id nanque uacuum est. cur ergo mirabimur deum id facere, quod illi rerum naturæ scrutatores putarunt esse secundum naturam. quantitas ergo habet esse per se, & modum substantiæ. nolo hoc in loco eam dubitationem tangere an, scilicet, esse substantiæ panis, inquam, remaneat in quantitate illa, ut inquit Thomas, qui sensit esse, seu existere rei cuiuscunque distingui secundum rem ab essentia. an potius, ut inquit Ioannes Scotus, non esse de ratione accidentis, quod actu insit subiecto, sed quod sit aptum natum inesse, quare nil uideri posse impoßibile, si quantitas non actu insit cuipiam subiecto, cum habeat tamen aptitudinem naturalem, qua sit apta nata inesse subiecto. nolo ut hanc quæstionem discutiamus, quam ignorare sine crimine ullo potest episcopus, nobis satis sit, quòd diuina uirtute, quantitas illa per se sit, nullique inhæreat, ac propterea habeat modum substantiæ. De actionibus uero, & paßionibus, quas sentimus in illis accidentibus, supposito eo, quod modo diximus, quantitatem, scilicet, habere modum substantiæ, & per se existere, non sa-

tis difficile est intelligere, & quòd fiant, et quòd fieri sentiamus. de actionibus res perspicua est, nam cum ea quantitas habeat modum substantiæ ex diuina uirtute, & affecta sit accidentibus, quæ sunt principia actionum, ut albedo uisionis, odor olfactionis, siccitas exsiccandi, nil mirum si agat, nec mirum, si alteretur ab accidentibus contrarijs. magis mirum est de eius corruptione, & mutatione in substantiam alteram, cũ quantitas sit forma simplex, res autem generata sit composita ex materia, & forma. Hoc in loco difficillimo, & uix explicabili Innocẽtius.3. in libro de sacrificio missæ, quem sequitur Alexander de Ales, putauit ante corruptionẽ sensibilis Eucharistiæ, & alterius substantiæ generationem, ex ea redire substantiam panis, & uini, ex cuius postea corruptione alia substantia generatur. Sed hæc opinio à posterioribus reijcitur Thoma, inquam, & Scoto. quia donec remanent species panis, & uini, ibi est corpus, & sanguis Christi, si ergo eò redit substantia panis, & simul ibi esset substãtia panis, & corpus Christi. si autem, cum corruptæ sunt species sacramentales, redit substantia panis, præterquàm quòd esset tunc absque proprijs accidentibus, simul etiã esset cum substantia ex ea genita, quòd esse ne

De corruptione accidentium.

quit. quidam uoluerunt materiam tantùm redire, de qua eadem dubitatio consurget, ac præter eam, alia, quòd materiam uidetur ponere sine forma aliqua. Thomas in tertia parte summæ uidetur dicere, quòd quantitas habet uicem materiæ, & quòd in ea suscipitur forma generanda. hæc positio multas habet quæstiones, à quibus se satis explicare non potest: nam nescimus an semper mansura sit quantitas illa pro materia in successuris innumeris generationibus, an aliquando pro ea sit materia reuersura. Scotus uult, quòd tota substantia redit genita, scilicet, ex sensibili eucharistia. uerum; non queo ego intelligere, quo nam pacto tota substantia redeat, præsertim quæ nunquàm fuerit, nisi per creationem, quam tamen uitat, ideo fortasse minus esset inconueniens, si quis diceret quantitatem, quæ nō per se existat, nisi quatenus est quantitas panis, mutatis speciebus, & accidentibus panis, cùm ui consecrationis amplius per se existere nequeat, sed tendat in nō esse, mutari ui diuina, in substantiam rei generandæ modo propinquo illi, quo dixi substantiam panis mutari in corpus Christi. omnia hæc mira. omnia supra captum hominis sunt. Postrema quæstio est de modo, quo Christus magnus homo, & decorus supra filios

hominum, sit sub paruo panis frusto; an fortasse conglobatus, & complicatus tam paruus efficitur. absint hæc monstra à sanctissimo Christi corpore. immortalis in eo est decor, immortalis proceritas, cæteræque dotes illustrissimi illius corporis. quid ergo inquies. quo nam pacto ibi est. paucis expediam si attentum te exhibueris. Diximus in pane, ui consecrationis mutari substantiam corporis Christi. primo igitur sub accidentibus panis, est substantia corporis Christi. substantia omnis per se, idest, sua natura, non est diuisibilis, sed ob quantitatem fit diuisibilis. perspicuũ est hoc cuiuis philosopho. aduertas tamẽ nos. eò, quòd diximus substantiam per se non esse diuisibilẽ, noluisse tamen propterea dicere substantiã per se, esse indiuisibilem, hoc nanque longe aliud est à priore. id etenim quod per se est indiuisibile, nequit fieri diuisibile. cum ergo substantia non sit diuisibilis per se, & mutatio sit per se in substantiam, ideo sub accidentibus illis substantia corporis Christi nõ est diuisibiliter, ut ita dicam. uerum in quauis particula panis, in qua fuerat substantia panis, ui conuersionis, in ea est tota substantia corporis Christi, quæ non est indiuisibilis in se, imò procera, & magna in loco, in quo est ratione suarum dimensionum. at, cum in pa-

ne hoc non sit secundum modum dimensionum suarum, sed secundum modum substantiæ, non est hic diuisibiliter, quanuis diuisibilis sit, imò omnis eius quantitas, & proceritas sub accidentibus his est; & sub qualibet eorum particula, nō diuisibiliter tamen sed per modum substantiæ, cuius asseclæ sunt, & comites, sic est ibi anima Christi, sanguis, diuinitas, quanuis ex ui consecrationis, non sit nisi substantia corporis Christi. ille idē igitur Christus, qui in cœlo est magnus, ac decorus præ filijs hominum (est nanque ibi sicuti in loco ratione suarum dimensionum) ille idem, inquam, totus est in qualibet particula, ubi fuerat substantia panis, non eo modo, quo est in cœlo, ubi in loco est, ubi uideri potest, quia ratione suæ quantitatis ibi est, sed secundum modum substantiæ, quæ non est diuisibilis per se, cæteraque ibi sunt tanquam asseclæ substantiæ. quo fit, ut inquit beatus Thomas, quòd Christi corpus, & sanguis, prout sunt in sacramento panis, & uini, neque etiam ab oculo cuiusquam beati uideri possent. nam substantia non est per se sensibilis, sed ratione accidentium sentitur, in sacramēto uero per se est substantia, accidentia uero sequuntur substātiam, & ibi sunt per modum substantiæ. Hæc nostro operi instituto sint satis de

difficillimis quæstionibus his. Tunc pauca quædam dicenda sunt de ministro huius sacramenti, & de accedentibus ad illud. minister, sacerdos est, qui habet characterem Christi, per consecrationem episcopi. is semper dummodo intendat cōficere corpus, & sanguinem Christi, conficiet, uerba eá proferens, quæ diximus supra, formam esse huius sacramenti. Hæc de potestate sint dicta. Verum, si indigne conficiat conscius sibi mortalis culpæ, ad perniciem sui conficiet. Item, si degradatus, aut excommunicatus, seu suspensus, irregularisue confecerit, ad interitum sui cōficiet. Item, si constitutus in hæresi, aut ubi interdictum loco cuipiam fuerit sacris, in caput suum conficiet. Oportet etiam ut seruet ritum ecclesiæ in consecratione huius sacramēti, missam celebrando. Accedentes uero puros esse oportet ab omni mortifera culpa. nec audiendi sunt illi, qui putant posse differri confessionem peccatorū mortalium cum intentione, ac proposito confessionem faciendi, præstituto ab ecclesia tempore, etiam si nulla necessitas urgeat, etiam si habuerint copiam sacerdotis, cui possint confiteri. purgandus est animus, trahenda est à sacerdote absolutio, ne iudicium nobis manducemus, & bibamus, ut inquit Paulus apostolus primæ Cor. c. un

decimo. ita dicũt omnes Theologi, quidquid imaginati ſint quidam iuniores. oportet etiam non eſſe excommunicatum, & eſſe ieiunum, qui accedit. Vis huius ſacramenti eſt augere gratiam, et fouere, non dare nòn habenti, qui ſibi ſit conſcius, imò perniciem illi affert. uerum, ſi quis non haberet gratiam, quam habere ſe putat, & dum confidit uenerationi accedit, conſequitur gratiã, hoc tamen per accidens fit. ualet etiam ad abolẽda peccata uenialia, ſaltem quo ad culpam, nam actus ille fidei per charitatem operantis culpam uenialium delictorum delet. præſtat etiam nobis robur ad peccata uitanda, quatenus auget gratiam. non tamen inſtitutum fuit hoc ſacramentum ad hoc potiſſimum, ut peccatum deleat, ſed ut augeat gratiam, ac nutriat, ex qua robur præſtatur, non particulare quoddam ut in chriſmatis unctione ad confeſſionem, ſcilicet, fidei pertinens, ſed commune quoddam ad ſuſtinendam humanã infirmitatem ne labatur, ſed hinc robur capiat. nullam conſecrationem cõfert hoc ſacramentum. nam ut ſupra dixi, conficitur hoc ſacramentum non uſu materiæ, ſed conſecratione. uſus uero poſterior eſt, nec ſacramentum eſt, ſed uſus ſacramenti, quo nutritur, & fouetur ſpiritualis uita. quo fit, ut præſupponat in accedente

uitam. Cum etiam significet corpus mysticum Christi, id est, ecclesiam, supponit quoque accedentem esse in ecclesia non ab ea excommunicatum. is ergo qui, sibi est conscius mortalis culpæ, seu excommunicationis adfingit falsitatem sacramento, ideo grauissime peccat. apud fideles usus huius sacramenti duplex est, sacramentalis, scilicet, & spiritualis. in sumptione signorũ sensibilium consistit sacramentalis usus, qui bonis, & malis communis est. Spiritualis uero est per fidem, & charitatem, qua credimus in eo cõtineri, ac passionem eius, qua redempti sumus in eo referri, ac amamus, & ueneramur tam magnam eius erga nos charitatẽ, ac uouemus eius corporis membrum esse. hic usus solum bonorum hominum est. & angelis huius sacramenti usus, neque aliquibus conuenit, qui incorporei sunt, & inuisibiles, fruuntur attamen semper re huius sacramenti Christo, inquam, non sacramento corporis, aut sanguinis Christi. Laicis ecclesia Latina dat sub specie tantum panis, ad multa uitanda scandala, sacerdos uero pro populo, cuius personam gerit, sanguinem sumit. uerum, quoniam diximus, præter rem contentam in hoc sacramẽto significari corpus Christi mysticum, id est, ecclesiam, quoniam tota hæc res bene intelligi non

potest, nisi prius explicuerimus nostrum sacrificium; hoc enim sacramentum est etiam sacrificium, et in missa offertur Deo ab ecclesia catholica, qua de re in Luteranis nostra hac tempestate, tam magnæ contentiones ortæ sunt, idcirco non ab re futurum putamus, si quã altius repetemus de hoc nostro sacrificio. Verum; frustra conabimur de nostro sacrificio agere, nisi prius intellexerimus quid sit sacrificium, quod uideo multos ignorare, qui tamen frequenter in ore habent sacrificium nostrum, & missam. Paucos etiam inueni authores, qui bene prodiderint scriptis suis, quid nam sit sacrificium. ex omnibus, quos ego legi, Augustinus mihi uidetur hanc totam rem explicuisse in libro decimo de ciuitate dei, quem authorem potißimum sequemur. Sacrificium duplex est interius, & exterius. exterius sensibile illud signũ est eius, quod Deo offerimus, & est ut inquit Augustinus, sacramentum sacrificij interioris. interius uero sacrificiũ, nihil aliud est, nisi nostri ipsorum oblatio Deo, ut ei inhæreamus, cuius tantum participatione felices esse possumus. hoc est sacrificium interius, cuius sacramentum est sacrificium exterius. quo fit ut in scripturis sacris, in prophetis inquam, & in psalmis sæpenumero dicat Deus, sibi non place

re sacrificia exteriora, quibus non indiget, reprehendens, scilicet, illos, qui superstitiose Deum colebant, putantes se fecisse satis, si frequentia Deo sacrificia offerrent exteriori, scilicet, cultu, parũ solliciti interioris. hac etiam de causa Dæmones superbi, & maligni, qui diuinam sibi uenerationem appetunt, uolunt sibi sacrificia fieri, non ut insipientes quidam putabant, ob id, quòd delectentur nidore pecorum, aut eo uescantur, ut sæpe est apud Homerum, sed quoniam interius sacrificium, quod soli Deo debetur, in exteriori illo sacrificio sibi offerri uolunt, ut homo illis inhæreat, & non Deo. hæc est sacrificij distinctio, & definitio, quam in eo, quem citauimus libro, Augustinus optime omnium explicat. Hoc fundamento iacto, propius ad rem nostrã accedamus. Cum igitur ea, quam diximus, sit sacrificij ratio, fieri non potest, ut donec sumus inimici Dei, nos Deo offeramus, ut illi tanquàm summo bono inhæreamus. peccatori enim dixit Deus, ut in psalmo. 49. quare tu enarras iustitias, & assumis testamentum meum per os tuum, igitur oportet ut reconciliati Deo nos ipsos illi offeramus. Cum autem hæc recõciliatio esse non poßit nisi per Christum, & per sacrificium illud, quo se ipsum Deo patri obtulit Christus, imò nos omnes, & totum

humanum genus, in se ipso idest, in homine, quẽ assumpserat obtulit Deo. idcirco cum nos unum simus facti cum ipso per fidem, & charitatẽ diffusam in cordibus nostris, sicuti ipse in suo illo unico sacrificio, quo reconciliauit nos Deo, se ipsum, & totum humanum genus in homine, quẽ assumpserat obtulit Deo: ita nos eius, scilicet, corpus uniuersa ecclesia offert Deo Christum repræsentans, et recolens memoriam paßionis eius, et se ipsam per Christum Deo offert, ut illi inhæreat summo bono, cuius participatione fiat beata, & felix. & quoniam nostris temporibus res est in magna controuersia, & Luterani urgent Catholicos, dicentes missam esse sacrificium, tanquàm qui aboleant meritum paßionis Christi dicentes, hoc nouum commentum esse, non ab re putamus esse ponere uerba Augustini in capite uigesimo decimi huius libri de ciuitate Dei. inquit ibi sanctißimus hic, doctißimus, & antiquißimus author. Vnde; uerus ille mediator, in quantum formam serui accipiens, effectus est mediator Dei, et hominũ. homo Christus Iesus, cum in forma Dei sacrificium cum patre sumat, cum quo & unus est Deus, tamen in forma serui sacrificium maluit esse, quàm sumere, ne uel hac existimatione quispiam existimaret cui-

piam sacrificandum esse creaturæ. per hoc & sacerdos est ipse offerens, & ipsa oblatio, cuius rei sacramentum, esse uoluit quotidianum ecclesiæ sacrificium, cum ipsius corporis ipse sit caput, & ipsius capitis ipsa sit corpus, tam ipsa per ipsum, quàm ipse per ipsam suetus offerri. Hæc ad literã sunt Augustini uerba, in quibus expresse est, quòd Christus uoluit nostrum sacrificium, idest, ecclesiæ esse sacramẽtum, idest, memoriam illius sacrificij, quo sicuti ecclesia oblata est per Christum caput, ita ipse per ipsam est suetus offerri. offert ergo ecclesia in suo sacrificio Christum, offert etiam se ipsam in Christo. Hoc expresse dicit Augustinus in decimo illo libro capite sexto. Hoc est sacrificium Christianorum. Multi unũ corpus sumus in Christo, quòd etiam sacramento altaris fidelibus noto frequentat ecclesia, ubi ei demonstratur, quòd in ipsa oblatione, quam offert, ipsa offeratur. Offert igitur in Christo se ipsam deo ecclesia, & hoc est sacrificium ecclesiæ. Quòd autem ita offeratur Christus, ut recoletur memoria passionis eius, & non cœne, præterquàm quòd hoc euidenter ostendi potest ex consecratione panis, & uini seorsum, tanquàm corporis, & sanguinis separati, quòd fuit in passione, uerba Christi hoc significant; uerba Pauli ex

presse ostendunt. Nam apud Mat.c.26. Christus dixit de sanguine, qui pro uobis, & pro multis effundetur, quòd in paßione factum fuit; ac subdit, hoc facite in meam commemorationem, & Paulus apostolus primæ Cor.c.undecimo expresse hæc inquit, quotiescunque feceritis, mortē domini annunciabitis donec ueniat. Quid clarius? Quid illustrius? Verum; ignari hi dogmatis ecclesiæ Romanæ, & uniuersalis, ac superbi impingunt nobis, quòd dicamus missam esse sacrificium propitiatorium, ad remißionem peccatorum tam pro uiuis, quàm pro defunctis, quasi opus illud operatum sacerdotis æquiperetur Christi paßioni, & quòd nobis remittantur peccata, non tantum per Christi oblationem, & unum illud uerum sacrificium, sed etiam per opus operatum sacerdotis. improbant quòd Christum offeramus tanquàm impium cultum, & non sentiunt in singulis orationibus nos offerre deo Christum, cum dicimus, per dominū nostrum Iesum Christum &c. Nonne hoc facere docemur, cum docti simus solum mediatorem esse Christum; et quidquid deo placet, in illo placet. unde etiam totum canonem tanquàm impium abstulerunt. mira certe uiolentia est, magnus impetus superbiæ, præsertim si acciderit in hominibus suapte

natura elatis. addunt praeterea inuocationē sanctorum in canone esse impiam. idque ausi sunt nullius authoritate nixi, inconsultis episcopis uniuersis catholicis, de Romano Pōtifice nihil dicā, cum tamen praecipue de eo dicere oportuerit, ut pote, ad quem referendae sunt quaestiones difficiliores de fide, de hoc nihil dicam, ne obijciant mihi, me loqui in gratiam, sed unusquisque per se facile existimare potest, cuius pudoris sit, antiquissimum morem totius ecclesiae propria authoritate mutare, ut neque uideātur haesitasse. Nos paucis respondebimus calumnijs horum hominum, qui nihil habent pensi. Primum dicimus nullum authorem christianum ex uetustioribus, neque ex iunioribus, qui praecipui sit nominis, dixisse missam esse sacrificium ex opere operato sacerdotis, quo ueluti aemulo sacrificij Christi sacerdos nobis mereatur remissionem peccatorum; hoc tamē inculcant hi in auribus populorum, & gentiū, imò Ambrosius in libro de sacramentis, Augustinus contra Faustum manichaeum, in libro de ciuitate Dei locis, quos adduximus, dicunt, quòd in missa fit memoria, & commemoratio illius unius sacrificij, quod Christus obtulit. Quid plura. nonne in canone dicimus, suscipe sancta trinitas hanc oblationem, quam tibi offerimus ob me

moriam paßionis, resurrectionis, & ascensionis Iesu Christi domini nostri. Item, hoc facite in meam commemorationem, unde & nos serui tui memores uenerandæ paßionis. Ecce expresse dicimus, quòd memoriam facimus paßionis Christi, per quod unum sacrificium reconciliati sumus Deo. Quòd si quæsierint an ex missa contingat aliqua reconciliatio, & remißio uiuis, & defunctis, dicimus, quòd remißio ad duo referri potest, ad culpam, scilicet, & ad pœnam, cuius remanemus rei, etiam post abolitionem culpæ. si de culpa mortali, inquam, quæratur, respondemus, quòd propiciatio facta per Christum, cuius in missa fit memoria, existenti in peccato mortali potest prodesse, & ad ipsum attingere per modum precis, quamobrem, in canone cum mentio fit de uiuis, & de defunctis orat sacerdos, ut perspicue intueri potest quicunque legerit canonẽ. nec huiusmodi peccatoribus uiuis, inquam, alio modo potest applicari remißio facta per Christũ. quæ preces maximã uim habere credendæ sunt, cum fiant in missa, in qua sacerdos gerit personã totius ecclesiæ, easq; offert in sacrificio, quo ecclesia Christũ, et se per ChristũDeo offert, quas orat offerri per manus sancti angeli ad sublime altare Dei. si autẽ loquamur de remißione pœnæ in ui-

uis, et defunctis, seu de gratiæ augumēto; in uiuis dico, quòd ualet primū modo superius dicto, scilicet, ratione precum, quæ efficacissimæ esse putandæ sunt in missa; ideo & apud Græcos, et Latinos iā à primordio ecclesiæ institutæ fuerūt preces in missa pro defunctis. locupletissimus testis Augustinus in confessionum libro, cum loquitur de obitu Monachæ matris suæ, in libro de cura agenda pro mortuis, ubi de orationibus, de eleemosynis, & de sacrificio altaris loquitur, tanquàm de his, quibus præcipua suffragia præstentur defunctis. item, remittitur utriusque pœna pro deuotione, fide, & charitate uniuscuiusque, sic enim dicitur in canone, quorum tibi cognita est fides, & nota deuotio, et ita dicit beatus Thomas in tertia parte, illis ualere. offerentis etiam deuotio ualet: sed hoc pertinet ad precum uim. Item, ualet speciatim his, qui sese offerunt sacrificium Deo per eum sacerdotem. Illi enim ueluti propinquiores memoriæ passionis Christi, magis participes fiunt illius meriti, & satisfactionis factæ per Christum. Hoc nobis insinuat antiquus mos ecclesiæ. nam post symbolum fidei, quicunque circunstabant, offerebant. item, pro defunctis fiebant oblationes, ut ex sacris canonibus facile conijcere possumus, cum nonnullis eorum

prohibeatur,

prohibeatur, ne pro quibusdam defunctis caperentur oblationes, quas omnes ueluti hostiã deo offerebat sacerdos. Ecce, quo nam pacto particulari, & priuato in ea missa, præter oblationem totius ecclesiæ, cuius sunt membra, quidam tam ui ui, quàm defuncti, sese offerunt deo, & fiunt ei sacrificium, quare uerisimillimum est eos etiam participes fieri satisfactionis factæ per Christũ peculiari etiam, & priuato quodam modo. Hæc est catholicæ ecclesiæ doctrina, hæc continetur in canone, non nefanda illa, quam nobis impingunt, nos, scilicet, profiteri missam, opus, scilicet, illud sacerdotis esse sacrificium, quod æmuletur paßionem Christi, per quod nouum sacrificium sacerdos nobis mereatur remißionem peccatorũ. Quis hoc dicit? Quis hoc sentit? nullus profecto sanæ mentis. at displicet eis, quòd in canone inuocentur sancti, dicunt quòd hoc est nouum commentum. uide quorsum progrediatur superbia? illud etiam impingunt ecclesiæ catholicæ, quòd inuocet sanctos, ueluti alteros deos, & hoc pacto ferè decidat in idololatriã. Vide quàm nullum pudorem retineat inuidia, & maleuolentia. ab hoc postremo incipiam. Nonne docemur in sacris literis, deum laudari in sanctis eius ut in psalmo. cl. nonne multa ostendit sæpius mira-

cula in sanctorum suorum laudem. Certissimi, et grauissimi testes sunt Augustinus, & Ambrosius, cum uterque adesset Mediolani, inuẽtis corporibus Geruasii, & Protasii martyrum, cæcum illuminatũ fuisse, ut innumera alia taceã. Ecclesia nõ colit sanctos, ut alteros Deos, sed ut Deo plenos, ut membra Christi, eorumque precibus petit à Deo adiuuari. De priori uero, quòd dicũt nouum commentum, quòd memoria Martyrum fiat in canone, illud primo notandum nobis est. Sacrificium hoc, quod agitur in missa esse sacrificium uniuersalis ecclesiæ, cuius pars adhuc peregrinatur in terris, alia uero in cœlis fruitur Deo. Vna hæc ecclesia est una ciuitas Dei, ut inquit sæpius Augustinus: cur igitur non decet in sacrificio uniuersalis ecclesiæ mentionem facere sanctorum, sicuti fit mentio & uiuorum, & defunctorum omnium. quàm autem uetustum sit hoc, uidere poterit, qui legerit Augustinum, qui in libro uigesimo de ciuitate Dei inquit hæc ad uerbum notata. Neque enim piorum animæ mortuorum separantur ab ecclesia, quæ nunc est etiam regnum Christi. idem dicit in libro uigesimo secundo eius operis. Græca etiam natio nomini Latinorum satis infensa, nonne in missa composita à Basilio, & Chryso-

ſtomo de ſanctis mentionem facit, imò pro eis dicit ſe ſacrificium offerre. Verum, iam longius digreſsi ſumus à negocio inſtituto. Cum igitur de Eucharistiæ ſacramento, & ſacrificio miſſæ, in qua fit eius conſecratio, ſatis hactenus tractatum ſit, finem faciamus huic ſecundo libro.

GASPARIS CONTARENI CARDINALIS DE SACRAMENTIS CHRISTIANAE LEGIS, ET CATHOLICAE ECCLESIAE.

LIBER TERTIVS.

De Sacramento Pœnitentiæ. Cap. I.

IN HOC *libro aliud sacramentorum genus aggrediendum est, nam ea, de quibus hactenus actum est, pertinent ad prosperum uitæ spiritualis cursum, quo progredimur à prima baptismatis gratia, ad gratiam uberiorem, seu à spiritnali generatione ad incrementum, & fomentum spiritualis uitæ. uerum, quoniam donec mortalem uitam agimus, nec adhuc peruenimus ad perfectum, & firmũ statum uitæ spiritualis, retrocedere possumus facile, & à uita spirituali decedere, idcirco ab optimo uitæ christianæ institutore præstita nobis fuere sacramenta quædam ueluti medicamenta, quibus ægritudo animi contracta expelli queat, &*

perfecta sanitas instaurari. Duo sunt huiusmodi sacramenta, pœnitentiæ, inquam, & extremæ unctionis. prius de pœnitentia, postmodum dicemus, de extrema unctione. Pœnitentiæ sacramentum ueluti secunda tabula est post naufragium innocentiæ illius, quam, baptismatis uirtute adepti fueramus. & ne institutum ab initio huius opusculi modum deseramus, sicuti in mortali uita, in qua à Domino peregrinamur, interdum incidimus in grauissimas ægritudines, quæ certissimam nobis essent perniciem allaturæ, nisi medicamenta à Deo optimo nobis præstita fuissent, quibus mederi possemus, & opem ferre labanti naturæ, ita in hac spirituali uita, in quam per Christum, & baptisma generati sumus, antequàm (ut dixi) perueniat ad immobilem, & firmum statum, plurimæ ægritudines mortiferæ, nostra culpa nobis accidunt, quibus sanandis institutum fuit pœnitentiæ sacramentum. nam quemadmodum cõtra peccatum originale, quod est uitium naturæ, datum nobis fuit sacramentũ baptismatis (nec refert, si in adulto ui baptismatis remittantur etiam alia quæcunque peccata, ut diximus in superiore libro, quoniam nunc loquimur de eo, quod per se est, & primum respicit baptisma) ita institutum fuit sacramentum pœ-

nitentiæ ad abolitionem peccati mortalis. de ueniali uero, quoniam gratiæ, & charitati, non repugnat, non oportuit rationem haberi in sacramentis instituendis. nam sacramenta contra peccatum instituta, gratiam conferunt, ideo, ea peccata respiciunt, cum quibus gratia consistere nõ potest. uerum ex actu uoluntatis, quo in Deum fertur charitate incitata, & ei displicet quidquid officere ei possit, ne tota feratur in Deum, abolentur peccata uenialia. qui motus uoluntatis semper in nobis fit, cum Dei charitas, & gratia diffunditur in cordibus nostris per spiritum Sanctum. sic igitur abolentur per sacramenta peccata uenialia, sed ueluti per accidens, & non primo. ut ergo redeamus unde digressi sumus, sacramentum pœnitentiæ institutum ad abolitionem peccati, suam habet & materiam, & formam, sicuti alia sacramenta omnia. uerum; alia est ratio materiæ in hoc sacramento, ab ea, quæ inuenitur in alijs, præsertim hisce, de quibus hactenus tractauimus. nam in alijs omnibus & materia, & forma distinctæ quædam res sunt ab eo, qui sacramentum suscipit, in sacramento uero pœnitentiæ nulla est alia materia præterquàm operationes, & actus pœnitentis, qui materialis pars sunt huius sacramenti. quòd si quis

dixerit peccata etiam esse huius sacramenti materiam, fatebimur utique peccata esse sacramenti huius materiam, non eam tamen, quæ sit pars sacramenti, neque eam quam sanet, & sanctificet, sed eam, quam destruat, & aboleat, non dissimili ratione, qua morbus est materia medicinæ, & pharmaci. actus ergo pœnitentis ad abolitionem peccati sunt materia, idest, materialis pars huius sacramenti. forma uero est absolutio, quæ fit à sacerdote. uerum, quoniam sacramentum est uisibile signum illud, sub quo arcanum latet inuisibile, non erit ab re si prius quo ad materiã utrunque exponamus, deinde quo ad formam. quantum ad materiam pertinet, illud in primis nobis præfandum est. quamuis peccato mortali perdamus animæ uitam Deum, inquam, qui habitat in cordibus nostris per charitatem, quam tollit peccatum mortale, sicuti auersio à corpore lucido lucem tollit; longe etenim est diuersa ratio charitatis, & uirtutum moralium: nam hæ habitus quidam animi sunt comparati actu, ideo per peccatum nõ tollitur uirtutis habitus, at charitas ueluti lumen est dependens omnino à Dei bonitate, à qua, cum primũ oculos auerterimus, amittimus diuinum lumen, diuinam uitam, ac recidimus in nostras, & nobis inferiores tene-

bras. sed de his satis. igitur ut dicebam, quamuis peccato mortali aboleatur animi uita, tamen quia sumus adhuc in sacramentis ecclesiæ, & Deo consecrati per baptisma, in nobis remanet & si non uita, semen tamen quoddam uitæ spiritualis, quo excitetur animus oportet, ad uitæ germinationem. huius incitationis primus motor, primusque author est Deus, qui nisi conuerterit nos, uiribus nostris tantum ad eum nequimus conuerti. motus autem hic animi pœnitẽtis, cum fuerit completus, pertinet ad pœnitentiam animi uirtutem, siue prodeat ab habitu, uel sine habitu fiat. non enim hoc in quæstione uersari uolumus. incipit igitur hic motus à peccati detestatione, siue ob timorem pœnæ, qui seruilis est timor, siue ob peccati turpitudinem, quam lumine naturali intelligere possumus. postea sequitur motus fidei, qua credimus diuinis promissis ut scilicet, paratus sit misereri ei, qui per Christũ, & eius sacramenta, ad eum conuersus fuerit. hinc rursus incipit peccator non tantum detestari peccatum, & pœnitentiam agere, quòd peccauerit, uerum etiam, & abstinere in futurum à peccato statuit pro uirili, & insuper proponit Deo pro modulo suo satisfacere, adeundo sacerdotem, humiliter confitendo peccata, quæ fecit,

& parendo iudicio sacerdotis in satisfactione facienda, rationabili, scilicèt, & possibili, nam si secus esset, iam non esset uoluntas ea, conformis diuinæ uoluntati. Quam satisfactionem scit per se nihili futuram, sed quoniam innititur satisfactioni factæ per Christum, cui assimulatur satisfactione hac quantulacunque, ideo etiam fructiferam, & utilem sibi putat. motus est hic pœnitentiæ uirtutis, quæ pars est iustitiæ commutatiuæ, illius, inquam, quæ delet culpam mulcta, et pœna. uerum; differt pœna à satisfactione, quia pœna nolenti infligitur, satisfactio uero fit à uolente, iuxta iudicium tamen, et arbitrium illius, in quem peccatum est. igitur imposita mulcta à sacerdote, qui gerit Dei personam, quam uoluntarie peccator subire paratus est, dicitur satisfactio. hic ergo pœnitentis actus est ueluti materia in hoc, de quo agimus pœnitentiæ sacramēto, quæ uim habet ad remissionem peccati ueluti secundariam. nam prima consistit in absolutione sacerdotis, quæ est huius sacramenti forma. huius rei sacramentum est signum sensibile, exterius actus, scilicet, pœnitentis, accessus ad sacerdotē, genuflexio, peccatorum confessio, satisfactio imposita. hæc omnia pertinent ad materiam huius sacramenti. absolutio sacerdotis est forma, quæ

habet uim, quam ſignificant uerba prolata ad abſolutionem, & remiſsionem peccatorum, ſicuti Chriſtus pollicitus eſt, cum Apoſtolis, & diſcipulis dixit prout habetur in euangelio Ioannis.c.xx. accipite Spiritum Sanctum, quorum remiſeritis peccata remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta ſunt eis. ex hac ergo Chriſti promiſsione, & poteſtate ſacerdotibus tradita, abſoluit ſacerdos, poſtquàm peccata ex ore confitentis cognouerit, ſeu retinet, ſi ita uiſum fuerit. fungitur etenim officio iudicis, uerba uero abſolutionis enuncians profert. ſuntque hæc neceſſaria, ut multis uidetur; ego te abſoluo in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti. quidam uero putant etiam ſi addita non fuiſſet inuocatio trinitatis abſolutionem in illis uerbis conſiſtere, te abſoluo, ego te abſoluo. magis tamen mihi placet priorum ſententia, quæ etiam tutior eſt. peccata uero ea tenemur confiteri, quæ mortalia ſunt, quanuis nonnulli Theologi addant etiam uenialia, cũ quiſpiam mortalibus caret. uerum; Scoti ſententia mihi ualde probatur. non diffitemur confeſſionem uenialium etiam bonam eſſe, & eorum culpam dimitti ex abſolutione, uerum nos ex præcepto non teneri ad confeſsionem uenialium ſentimus. abſolutioni annexus eſt tractatus de

potestate clauium, & de clauibus, de iurisdictione, de indulgentijs, de excommunicatione, suspensione, ac de interdicto, quibus annexus est etiam tractatus de purgatorio. uerum, antequã aggrediamur tractationem de rebus propositis, soluendæ nobis sunt nonnullæ dubitationes. prima pertinet ad institutionem huius sacramenti an, scilicet, sit de iure diuino, & à Christo institutum, alia de partibus huius sacramenti, an, scilicet, constet ex tribus illis partibus, quæ passim uulgatæ sunt esse partes sacramenti pœnitentiæ contritione, scilicet, confessione, & satisfactione. quantum ad priorem quæstionem, nulli dubium, quòd illi, qui putant sacramentum pœnitẽtiæ quoad materiam, & formam, non esse de iure diuino, contradicunt euangelio. nam Ioannis c. uigesimo est locus, quẽ paulo supra citauimus, Christus insuflans in suos discipulos dixit. accipite Spiritum Sanctum, quorumcunque remiseritis peccata, remissa sunt eis, & quorumcunque retinueritis retenta sunt eis. idcirco, alij dixerũt absolutionem, quæ est forma sacramenti pœnitẽtiæ, esse de iure diuino, sed neque confessionem, neque satisfactionem esse de iure diuino. uerum nunc eis respondetur de confessione, nam de satisfactione posterius dicemus. quo nam pacto po

test sacerdos fungi officio,& potestate data sibi à Christo,nisi peccata intellexerit,neque ab alio liceat ea inquirere,aut suspicari, hoc enim perti neret potius cum licet, ad forum iudicij, quàm ad forum conscientiæ,oportet ergo,ut à pœniten te ea intelligat,quòd est eius confessio. nonnulli dicunt,& Luterani huius erant sectæ, quòd illis uerbis Christus non dedit sacerdotibus potestatem ullam,sed tantum officium, quare satis esse sacerdoti fateri se peccatorem esse,is uero of ficium habet absoluendi. horum sentētia clarius luce meridiana contradicit euangelio Ioannis, paulo supra citato,in quo pariter fit mentio de re missione,& retentione peccatorum.item, in col latione clauium Petro, fit mentio apud Matthæum.c.16.& de solutione, & de ligamento. perspicuum est igitur,illis uerbis sacerdotes,iudi ces constitui,qui iudicium certum nullum affer re possunt,nisi sciuerint,& cognouerint quorū sint dimittenda,& quorum sint retinenda peccata. Nonnulli putant necesse esse ut is, qui uoluerit subire iudicium sacerdotis,& obtinere ab eo absolutionem,ut peccata sua confiteatur. uerum,inquiunt ex sacris literis non constat,quòd hac tantum uia, pateat nobis aditus ad reconciliationem cum Deo,& ad obtinendam remissio

nem peccatorum, ſicuti de baptiſmate conſtat, niſi quis renatus fuerit ex aqua, & ſpiritu ſancto &c. Scotus in quarto ſententiarum conatur oſtendere ex nullo ſacræ ſcripturæ loco hoc nobis conſtare. tenet tamē ob authoritatem Eccleſiæ, ſentiendum eſſe confeſſionem auricularem, inquam, eſſe de iure diuino. mihi certe ſubtilitas, et diligentia Scoti hoc loco non ſatis probatur. nollem inieciſſet hunc ſcrupulū. beatus Thomas in quarto ſententiarū adducit locum unum, cum Chriſtus, ſcilicet, loqueretur de his, ſuper quos ceciderat turris ſilo. inquit, niſi pœnitētiam egeritis, omnes ſimiliter peribitis. & interpretatur aliud eſſe pœnitere, & aliud pœnitentiā agere. nam agere pœnitentiam pertinet ad exteriores actus, in quibus conſiſtit ſacramentum pœnitentiæ. pia certe eſt diui huius ſentētia, & à pijs mētibus amplectenda. uerum; calumniari pertinax homo facile poſſet, & ad alium ſenſum trahere illum locum. idcirco his, quæ ſanctiſſimus hic, et doctiſſimus uir ſcripſit, pauca quædam addam, illud præfatus, quod & cuiuis perſpicuum eſt, et patres noſtri obſeruarunt. non tantum exiſtimare nos debere ea tradi in ſacris literis, quæ expreſſa ſunt in literis illis, uerum etiam ea, quæ deducuntur, et ſequuntur ex his, quæ prodita ſunt in

literis illis, præsertim si usus uniuersalis ecclesiæ consenserit. ad peccati abolitionem, necessariam esse in pœnitente contritionẽ, & dolorem de admissis in Deum, et innumeri scripturæ sunt loci, & ratio naturalis dictat, cui contradici non potest ut in psalmo. 4. quæ dicitis in cordibus uestris & in cubilibus uestris compungimini. & Iohelis. c. 2. scindite corda uestra, & non uestimenta uestra. et apud Matthæum. c. 3. pœnitẽtiã agite, appropinquat enim regnum cœlorum. innumeri alij sunt loci de contritione. confessio uero quòd illi sit faciẽda, qui remissurus est peccata, præterquàm quòd ratio naturalis hoc ostendit, & consuetudo ciuilis docet, indignus. n. uenia est, qui nõ uult fateri se in quẽpiã deliquisse, sacræ etiã literæ hoc testãtur ut in psalmo. 31. dixi cõfitebor aduersum me iniustitiã meam domino. & tu remisisti iniquitatẽ peccati mei. item, ex contrario sensu dictũ est. ut in psalmo. 140. nõ declines cor meum in uerba malitiæ ad excusandas excusationes in peccatis. illi etiam, qui à Ioãne baptizabantur in pœnitentiam, & non in remissionem peccatorum, confitebantur peccata sua. hoc obseruant iudæi, et mahometani ab ipsa natura docti. confitẽtur etenim Deo peccata sua, à quo sperãt remissionẽ peccatorũ. ex his absq; dubio sequitur

confeßionem, & remißionem peccatorum, uelu ti reciproca esse, & sibi uicißim respondentia. cũ igitur Christus dederit sacerdotibus insuflans in eos, potestatem remittendi peccata, simul cum Spiritu sancto, nulli dubium, quin præceperit pœ nitentibus, qui egent remißione peccatorum, ut delicta sua confiteantur sacerdotibus. reciproca hæc etenim sunt (ut diximus). at dixeris. nonne potest Deus peccata dimittere absque munere sacerdotis. potest utique. potest etiam sine baptismate gratiam conferre, & regenerationem. at dices. cur in baptismatis sacramento dixit nisi quis renatus fuerit ex aqua, et spiritu sãcto etc. in hoc uero sacramento non dixit, nisi quis sacer doti confessus fuerit. respondeo. baptismatis sacramentum magis necessarium esse, utpote, quo etiam infantes egeant, ideo, ut diligentes omnes faceret tum pro se, tum pro infantibus, illud fuisse expreßius dictum in baptismate, quàm in pœ nitentia, tum quia, cum in baptismate utrunque expreßisset, scilicet, & quod pertinet ad sacerdotes, euntes baptizate omnes gentes in nomine patris, & filij, & Spiritus Sancti, & id, quod pertinet ad suscipientes baptisma, nisi quis renatus fuerit &c. non putauit in pœnitentia hoc re petendum, uerum, expreßit id, quod est potißimum,

mum,

mum,& pertinet ad formam. illud uero quod reciprocum est, non ita expressit, quia reciprocum est, & quia expresserat in baptismate utrunque reciprocum, ac par esset in hoc ratio, non putauit necessario exprimendum. hanc deductionẽ nostram comprobat usus ecclesiæ tum Græcæ, tũ Latinæ, Aethiopiæ, Maroniticæ, aliarumque nationum, quæ omnes confitentur sacerdoti peccata, ut impetrent ueniam, & remissionem peccatorum. id uero, quod adducũt ex capitulo omnis utriusque sexus de pœnit. & remiss. quasi ex eo loco habeatur institutio cõfessionis, uere nisi fuerint omnino pertinaces, nec caruerint sensu communi, facile intelligent eo in canone, Innocentium non instituisse confessionem, sed instituisse quòd saltem semel uno quoque anno omnes utriusque sexus cõfiterentur proprio sacerdoti. Hac explicata quæstione ut potuimus, accedamus ad alteram explicandam, de partibus, scilicet, pœnitentiæ sacramenti. Duæ sunt huius sacramenti partes, sicuti & cuiuslibet alterius forma, scilicet, & materia. forma in absolutione est, et hæc est simplex unitas, nanque maxime sequitur formam. altera est materia, quæ, ut supra diximus, est actus confitentis. peccata uero sunt materia, ut morbus, quam expellit, & destruit pœniten-

tia, non illius generis materia de qua loquimur, quæ est pars sacramenti pœnitentiæ. ex hac parte ferè omnes Theologi ponunt tres esse pœnitẽtiæ partes, contritionem, scilicet, confeßionem, & satisfactionem. Scotus in quarto sententiarũ uidetur ferè reijcere satisfactionẽ. inquit enim. pœnitentem posse, postquàm cõfessus fuerit peccata, & absolutus à sacerdote, recusare satisfactionem, etiam impositam ab eo, secundum rectam rationem. uerum, meo iudicio, hoc in loco Scoti sententia periculosa est. nam si in ciuili republica tenemur parere iudici procedenti secundum formam iuris, etiam in foro conscientiæ, eique interroganti nos etiam de delictis capitali pœna puniendis uerum respondere; & iure impositam pœnam patienter ferre: longe plus debemus teneri sacerdoti satisfactionem rationabilẽ imponenti parere. & si quis teneat posse nos recusare satisfactionem impositam nobis à sacerdote, uidetur fateri sacerdotem non esse iudicem cõstitutum à Deo in foro eo, scilicet, in causa, quæ agitur inter nos, & Deum. quòd si quis fateretur, difficile posset uitare eorum sententiam, quã supra reiecimus ut erroneam, ex textu euangelij, Ioannis. c. xx. scilicet, quòd sacerdos in absolutione fungitur munere quodam, & officio, si

cuti in baptismate conferendo, non autem agit officium iudicis, quo efficeretur, ut confeßio singulorum peccatorum, non esset necessaria. præterea id, quod supra diximus, actus, scilicet, pœnitentis completos pertinere ad iustitiam punitiuam, esset reijciendum. nam si non est paratus pœnam subire pro delicto, quomodo uult satisfacere, neque in satisfactione hac standum est iudicio suo, sed eius, qui tenet locum Dei, in quem admissa est culpa omnis. his rationibus adducor, ut sentiam longe saniorem esse aliorum Theologorum sententiam, qui ponunt satisfactionem esse partem pœnitentiæ, quæ in proposito antecedit absolutionem, præstatur autem actu, post absolutionem. nec audiendi sunt illi, qui putant deleta culpa, deleri omnem pœnam, & quòd efficimur participes satisfactionis factæ à Christo, qui satisfecit satis, superque pro peccatis totius mundi, & etiam ob diuinam liberalitatem mouentur hi, quam nõ decenter putant remittere culpam, reos tamen pœnæ eos adhuc detinere. uerum; sentiendum est cum uniuersa Ecclesia, etiam post dimissam culpam, Deum à nobis poscere pœnã, tum quia pœnæ sunt medicinæ, ac nobis prosunt, tum etiam quia oportet conformari nos Christo in patiendo, si satisfactionis eius sumus futuri

participes, inquit Paulus ad Romanos.c.8. si quidem compatimur, ut et conglorificemur. in multis scripturæ sanctæ locis idem reperimus. sed apertissimus est locus in secundo Regum libro.c. 12. de Dauid, qui; postquàm reprehensus fuit à Nathan, quòd adulterium, & homicidium perpetrasset, & grauiter indoluisset, audiuit à Nathan. transtulit Dominus peccatum tuum, uerũ is, qui tibi natus est filius, morietur. his explicatis, quoniam sacramento huic, de quo agimus absolutio, quæ est forma, recte intelligi non potest, nisi agamus de clauibus, & de potestate clauiũ, ac de cæteris, de quibus supra fecimus mentionem, aggrediendus est tractatus ille. Duæ sunt claues ordinis sacerdotalis, clauis, scilicet, scientiæ, seu iudicij, & clauis exercendi iudicij ligandi, scilicet, & soluendi. hæ claues conferuntur sacerdoti in consecratione cum ordine sacerdotali, & pertinent ad forum hominis cum Deo. clauis scientiæ, & iudicij prior est, quæ non sic accipienda est ut referatur ad scientiam, & disciplinam, quam habent eruditi homines, qui propterea etiam recte iudicant, sed referenda est ad potestatem iudicandi ex officio, &, ut ita dicam, ex magistratu, quem gerunt. multi sunt peritissimi Iurisconsulti, qui ex scientia recte iudicare

possunt, attamen cum non sint iudices, non habent iudicandi potestatem, econtra multi iudices imperiti habent iudicandi potestatem, carent tamen scientia. clauis ergo hæc referenda est ad potestatem, non ad scientiam. attamen censendi sunt indigni hac claue, qui ignari sunt sicuti de iudicibus in ciuili scientia diceremus. Altera uero, quæ est clauis ligandi, & soluendi pertinet ad executionem iudicij facti, qua uel soluit, uel ligat si non soluit, si ita ei uidebitur debere fieri, uel simul soluit, & ligat, soluit utique à culpa, & à reatu pœnæ æternæ, ligat uero pœnæ satisfactionis, quam pœnitenti imponit. uerum; quoniam sacerdos hæc facit, ut minister Dei, et Christi, minister uero est organum animatum, ac organum, uim non habet, nisi quatenus mouetur ab authore, & causa superiori, utique si sacerdos non nitens diuinis legibus, & ratione soluerit quempiam, non tamen propterea solutus erit, in foro conscientiæ, inquam, eo quod subtraxit se à regula superiori, cuius est organum. ex his etiã apparet sigillum confeßionis, quòd in nullo casu potest frangi, nam Deus peccata tegit, quæ peccator confitetur, ideo debent tegi, & non pandi à Sacerdote; qui etiam iurare poßet se nihil eorũ scire, cum ea audierit, non ut homo, sed ut uel

Deus, uel ut minister Dei, ut tegantur peccata, non ut pandantur. Duæ hæ claues pertinent ad ordinem, uerum actus, et usus harum clauium, indiget præter ordinem etiam iurisdictione. non enim sacerdos potest absoluere, præterquàm subiectum sibi, non alienum. is uerò subiectus ei est in quem iurisdictionem habet. in casu tamen necessitatis quilibet sacerdos potest confitentem absoluere, etiam non subditum, quia eo in casu efficitur sibi subditus, neque opus est, ut iterum confiteatur proprio sacerdoti, quia etiam sacramentaliter, ut ita dicam, est absolutus. hoc uerò non contingeret si laico confiteretur. nam cum laicus non posset sacramentaliter eum absoluere, quanuis Deo satisfiat illa confeßione, si periclitatus is fuerit, attamen si euaserit periculum debet sacerdoti confiteri. hæc de clauibus ordinis. Sequitur ut de iurisdictione dicamus, & de clauibus iurisdictionis, quæ utique secundæ quædam sunt claues. nam potestas ordinis est in foro hominis, ad Deum, ideo primæ, & præcipuæ claues sunt illæ, quibus reseratur, & clauditur aditus hominis ad Deum. iurisdictionis uero potestas pertinet ad spirituale forum, quod est hominis ad Ecclesiam. idcirco claues hæ sunt secundariæ. potestas ordinis à Deo est, & quilibet sacerdos cuiuis

alteri par est, non unus superior, alter inferior in sacerdotio, nec Papa maiorem uim habet in consecrando corpus Christi quàm minimus sacerdos, similiter absoluendo in foro conscientiæ, nisi in casibus reseruatis, quòd pertinet ad iurisdictionē, ut infra dicemus. at in iurisdictione magna est imparitas, ut ex euangelio colligi potest, nam meo iudicio potestas ordinis remittendi, & retinendi peccata data potißimum fuit post resurrectionem omnibus discipulis simul, non uni præ alteri. dixit enim Iesus postquàm insuflauerat in eos, ut narratur apud Ioannem.c.xx. accipite Spiritum Sanctum, quorumcunque remiseritis peccata, remittentur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt eis. similiter omnibus dixit in consecratione corporis, & sanguinis sui. hæc facite in mei commemorationem, omnibus simul, non uni, præ alijs. potestas uero iurisdictionis, meo iudicio potißimum data fuit in collatione clauium apud Matthæum.c.16. quæ primum data fuit Petro, deinde alijs discipulis omnibus, post quàm data fuerat Petro. dixit etenim Petro post grauia uerba, dabo tibi claues regni cœlorū etc. dixit postea discipulis omnibus, quæcunque ligaueritis super terram etc. apud Matthæum.c.18. infra, ubi ex antecedentibus perspicuo potest col

ligi locutum fuisse præcipue Dominū de potesta te iurisdictionis, inquit enim clare supra, si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus, & publicanus, quòd uim habet excommunicationis, postea statim subdit, amen dico uobis, quæcū que alligaueritis super terram, erūt alligata etiā in cœlis. ecce quàm perspicuo ex contextu locutionis apparet, præcipue locutum hic fuisse Christum de potestate, quæ pertinet ad iurisdictionē, quæ potissimum, & primum data est Petro, magno illo molimine uerborum, postmodum data fuit apostolis omnibus. nec te moueat quorundā acumen, qui inquiunt, tunc non fuisse datam hanc potestatem, sed promissum à Christo, quòd daturus eis esset. nam non inquit, do tibi claues, sed dabo, hoc etenim potius subtiliter dicitur, quā uere. etenim futurum illud refertur ad usum clauium, & potestatis, qua Christo uiuente uti non poterat, neque est usus. est etiam alius locus perspicuus in euangelio secundum Ioannem. c. ultimo, ubi post resurrectionem cum Dominus Petrum interrogasset an amaret ipsum præ alijs, ac ter Petrus respondisset, ter quoque ei subdidit, pasce oues meas, pasce agnos meos, quæ pastoris cura omnem iurisdictionem continet, id, quod si gillatim intuenti facile patere potest. de doctri

na etiam fidei, quòd à Petro ad alios deduci, ac ueluti deriuari deberet, est locus expressus apud Lucam.c.xxij. Sathanas expetiuit, ut cribraret uos, sed ego rogaui pro te Petre, ut non deficiat fides tua, & tu aliquando conuersus confirma fratres tuos. diuersa est ergo hæc iurisdictionis potestas, à potestate ordinis sacerdotalis. hæc posterior est a Christo, & omnes sacerdotes in ea sunt pares, sic episcopi omnes sunt pares, quoad actiones hierarchicas. sed de his infra dicemus, cum tractabimus de sacramento ordinis. at potestas iurisdictionis tota quantacunque est, in Pōtifice Romano collocata est, reliqui omnes sunt sub ipso, eiusque potestatis participes. unde Cyprianus antiquissimus, et præstātissimus author, & martyr dicit, unum tantum esse episcopatū, cuius participes sunt singuli episcopi. hæc uero potestas committi potest etiam nō sacerdotibus. ad hanc pertinet excommunicatio, Interdictū, Suspensio, Depositio, Irregularitas, et Infamia, de quibus pauca quædā perstringemus potiora, quæ satis sint ad peritiam episcopi. excommunicatio definitur à Theologis, esse separatio à communione fidelium, quo ad suffragia, et fructus. nam pro excommunicatis non orat Ecclesia, nō dico, quòd si in gratia Dei fuerint non sint parti

cipes bonorum omnium operum, quæ in Ecclesia fiunt, ſicuti quoduis membrum uiuum corporis influentiam recipit ab alijs membris, ac uiciſsim reddit; iuxta id, quod dicitur in pſalmo. 118 particeps ego ſum omnium timentium te, non hoc dico: ſed cum Eccleſia publica orat pro fidelibus omnibus, excommunicati excommunicatione maiori non includuntur in his, pro quibus orat Eccleſia. ideo in hac excommunicationis definitione dicitur, quoad ſuffragia, additur, quoad fructus, ideſt, ſacramenta. quia excommunicatis ſacramenta non ſunt adminiſtranda. neque fideles debent conuerſari cùm excommunicatis, præterquàm in quibusdam caſibus, quos ſi uellē ſigillatim recenſere, longius quàm inſtitutum opuſculum exigit, oratio noſtra uagaretur. eſt præterea excommunicatio minor, quæ eſt imperfecta excommunicatio, qua quiſpiam, tantum arcetur à communione, & participatione ſacramentorum, non autem à communione fidelium, neque à ſuffragijs. ab excommunicatione maiori, quæ pœna eſt ualde grauis, abſoluere poteſt iudex, qui eam intulit, ſiue eo ſuperior, non tamen is ſuperior, qui eſt ſuperior, quoad appellationem tantum, ut Archiepiſcopus Epiſcopo ſuperior eſt. quòd ſi non ab homine fuerit lata excō-

municationis sententia, sed à iure, in eo, scilicet, casu in quo lex præcipit eum, qui quippiam peccauerit confestim ipso facto excommunicationẽ incurrere, potest absolui à proprio Episcopo, nisi Pontifex sibi absolutionem reseruauerit. huius generis excommunicatio cum sit pœna, non culpa, & grauissima pœna, nõ debet infligi nisi pro culpa, & ea, quidem graui. unde non debet inferri nisi pro peccato mortali, & eo quidem graui. hic notandum, quòd licet ab Ecclesia pœna non possit inferri nisi uiuentibus, qui sunt in Ecclesia militanti, nihilominus in causa hæresis excommunicari solent etiam mortui, et eorum ossa effodi à sacro cæmeterio, non quòd illi tunc excõmunicari incipiant, sed quòd tunc manifestum sit eos fuisse excommunicatos. & hæc pœna medicina est non eorum hæreticorum, sed aliorum, qui dedecus eorum uidentes abstinent magis à crimine hæreseos. uiui etiam, quandoque inuiti possunt, & debent absolui ab excommunicatione: nã pœna est, non culpa, & medicinalis pœna, ut inquit Apostolus ad Corinthios. 1. c. v. idcirco sicuti probus, & peritus medicus abstinet à medicina cum incipit nocere, ita etiam probus prælatus abstinet ab excummunicatione, cum obest. ab excommunicatione uero minori, quæ cõ

trahitur, cum quispiam uersatus est cum excommunicato maiori excommunicatione, non tamẽ participando in crimine, pro quo fuerat excommunicatus, aut in diuinis, neque in contemptũ, uel contra præceptum superioris contumaciter, ab ea ergo, quæ sic contrahitur potest quilibet sacerdos absoluere. uerum; complures sunt casus sigillatim à Theologis, præsertim à Canonistis nominati, in quibus licet cum excommunicato conuersari. personæ etiam certæ excipiuntur. quæ omnia et beatus Thomas in quarto sententiarũ: & Archiepiscopus Antoninus in tertia parte suæ summæ collegit. nobis sufficiat lectorem ad monuisse. Hoc tantum supterioribus addemus, quòd communicans cum excommunicato seu à iure, seu ab homine, nisi is fuerit publice denunciatus excommunicatus, non propterea excommunicationem incurrit. excipit Antoninus unũ tantum, scilicet, si excommunicatus esset ob percussum clericum & crimen esset publicum, & notorium, sic etenim uidetur dicere Apostolus, primæ Cor. c. v. si quis nominatur auarus inter uos, cum eo nec cibum sumere, interpretantur nanque nominatum eum dici, qui sit publicatus. hactenus de excommunicatione. Suspensio uero nihil aliud est, quàm pœna canonica, qua cleri

cus arcetur ab executione officij, quod ei compe tit, non tamen propterea est excommunicatus, imò eius consuetudo nulli prohibetur. est etiam particeps suffragiorum Ecclesiæ. exequi tamen non potest officium, quod habet. hæc pœna clericorum est, si propriè sumatur. quãdoque tamen illata est etiam laicis, ut inquit Archiepiscopus Antoninus. Interdictũ uero pœna est, qua plecti solet communitas. interdumque respicit locum tantum, interdum uero etiam homines. interdicitur autem quibusdam sacramentis, & diuinis officijs, ac sepultura ecclesiastica. cum interdicitur loco, utique publice diuina celebrari non possunt eo in loco: uerum homines si alibi fuerint, possunt diuinis interesse, quòd si fuerit interdictum hominibus, nullibi possunt interesse diuinis. possunt tamen ubi est interdictum pueri baptizari, nec negatur confitentibus pœnitentia. chrismate etiam inungi queunt. aliorum sacramẽtorum participatione interdictum est eis. uiaticum tamen decedentibus non negatur. at negatur extrema unctio etiam decedentibus. extra de sent. excom. c. responso & de pœnit. ac remiss. c. quod in te. quidam tamen dies solennes excipiuntur ut Pascha, Natale Domini, Dies Pentecostes, & Assumptio Virginis, de sentẽ.

excom.libro sexto.c.alma. Hæc de interdicto. Depositio quid sit, ex ipsa nominis significatione facile potest intelligi. deponitur enim is, qui à suo gradu deijcitur in perpetuum. Irregularitas uero est, inhabilitas quædam, quæ impedit ne quis officium, quod habet exercere possit, uel etiam ad illud admitti non potest. sæpenumero irregularitas contrahitur absque delicto, ut illegitime natus irregularis est ad ordines ecclesiasticos. bigamus etiam irregularis est. infamiam autem incurrit Simoniacus conuictus. uerum; discutere latius de his pœnis canonicis, non pertinet ad institutum opus. Omnis hic pœnarum tractatus annexus est tractationi de clauibus; et clauium potestate, ea uero pertinet ad absolutionem, quæ est forma in sacramento pœnitentiæ. Materiam uero diximus constare ex tribus partibus contritione, scilicet, confessione, & satisfactione. de satisfactione tractatui annexus est tractatus de purgatorio, & indulgentia. superius diximus, quòd dimissa culpa, & facta cum Deo reconciliatione, adhuc superat reatus alicuius pœnæ tẽporaneæ. nam pœnæ æternæ reatus repugnat gratiæ, & reconciliationi factæ. & hoc probauimus luce clarius ex sacris literis de Dauid etc. nolo repetere ea, quæ supra dixerã. oportet enim

socios nos esse tribulationis cuiuspiam, si futuri sumus participes gloriæ. pœna uero omnis duplicem uim habet. nam medicina quædam est, dolor etenim poenæ facit, ut non recedamus ab honesto propter uoluptatem, aut ob quempiam dolorem alium minorem, ut colligitur ab Aristotele in secundo ethicorum. fit etiam per poenam quædam recompensatio iustitiæ. nam sicuti quispiam genio obsequens cõtra legem, sibi aliquid attribuit, ita oportet, ut præter uoluntatem aliquid patiatur. hæc uero temporanea poena innititur satisfactioni factæ per Christum, sicuti primæ causæ, & respondet peccato, quatenus inordinate conuertitur ad bonum commutabile. sic etenim est contra legem naturalem. unde etiam peccatis uenialibus ob inordinatam conuersionem, quanuis in ea non sit auersio à Deo, debetur tamen aliqua poena: quòd si fuerit contra ciuilem legem illud idem peccatum, debebitur ei, præterea, etiam poena statuta per legem ciuilẽ. hoc ergo posito, post culpæ dimissionem, imponitur satisfactio, quæ si fuerit imposita peccati reatui æqualis, nil amplius soluendum restat. Contritio etiam quia dolor est, uim habet satisfaciendi, quòd si non fuerit æqualis, sed inferior, & minor, id, quod reliquum est, soluendum est post obi

tum, eluendæque sordes omnes, antequàm perueniamus ad gloriã. Ignis, hoc, purgatorius appellatur ab omnibus. Luterani, & quipiam alij contra consuetudinem, & sensum totius Ecclesiæ purgatorium ignem negarunt, eò quòd non sit expressa mentio de eo facta in sacris literis, nec uerentur contradicere sententiæ uniuersalis Ecclesiæ, & antiquorum doctorum patrum nostrorum. Augustinus præter locos alios, & in confessionibus, de obitu matris, & in libro de ciuitate Dei, proprium opusculum fecit de cura agenda pro mortuis, ubi adducit locum illum Machabæorum libro. 2. c. 12. de Iuda Machabæo, qui misit duodecim millia drachmas Hierosolymam, cogitans, quòd pium esset orare pro mortuis. et subdit statim, quòd etiam, si non esset locus scripturæ, ei sufficeret authoritas totius Ecclesiæ. Græci nonne orant pro mortuis. in missis eorum compositis à Basilio, & Chrysostomo nonne fit oratio pro mortuis. idem dicit Chrysostomus in quodã suorum sermonum. Damascenus tractatum peculiarem composuit. idem colligitur à Dionisio in libro de ecclesiastica hierarchia. Vide quanta sit audacia quorundam homuncionum, qui audent christas erigere contra sensum Ecclesiæ uniuersalis, iam per tot secula diuulgatum. uerum

in sacra

in sacra scriptura sunt loci, ex quibus hoc colligi potest, si non uolumus esse pertinaces. locus ille de Iuda Machabæo, quem supra tetigimus. in epistola Pauli ad Corinthios prima. c. 3. de eo, qui superædificat foenum, ligna, & stipulam super fundamentum, & aurum, & argentum, siue gemmas, & quod ignis probabit, quale sit unius cuiusque opus, est etiã locus meo iudicio expressus. scio esse aliquos doctores, Chrysostomum scilicet, qui interpretãtur eum locum de doctrina, deinde extorquent id, scilicet, quod ignis probabit. attamen locus ille clarus est, & expressus, si quis noluerit uim interpretationis alterius ei adhibere. præter purgatorium, & damnatorum in perpetuum locum, est puerorum Limbus, qui decedunt tantum cum originali peccato. hunc locũ Augustinus in multis suorum operum non uidetur agnoscere, licet dicat, quòd leuissima omnium poena mulctentur. nonnulli etiam moderni doctores uidentur assentiri huic sententiæ. in concilio Florentino tempore Eugenij quarti celebrato, nihil certi statutum est. u:rum omnes ferè posteriores, Limbum puerorum posuere. fit in scriptura præterea mentio de sinu Abrahæ, in quo, in euangelio Lucæ. c. xvi. dicitur fuisse Lazarus pauper ille. fuit pater credentium Abra

ham,ideo qui salui erant per fidem, nec tamen admitti poterant ad gloriam, nondum soluto peccato naturæ paßione Christi, dicti sunt fuisse in sinu Abrahæ. nunc uero sinus Abrahæ, est uita æterna. ad quam gratia Dei perducat nos. tractatui de purgatorio annexa est tractatio de indulgentijs. Vsus Ecclesiæ antiquus fuit, quæ spiritu Christi regitur, & ideo errare non potest, indulgentias concedere ad abluendum reatum pœnarum purgatorij. ratio uero, qua nititur hæc cõcesßio indulgentiarum est, quoniam, si qui duo fuerint, unus, uinculo charitatis efficiuntur, amor etenim, ut inquit Dionisius in libro de diuinis nominibus, habet uirtutem unitionis, ut ex pluribus unum faciat: potest ergo amicus soluere amici debitum, & iustitiæ satisfacere. pœna igitur, non quatenus medicina est, sed quatenus per eam satisfit culpæ, & culpa pœnæ æquatur, potest amicus pro alio subiẽs pœnam satisfacere, sibique ex charitate illa, qua pro amico satisfacit mereri. hoc supposito, cum in Ecclesia sit satisfactio Christi, qua pro omnibus satisfecit, & pro totius mundi peccatis, sunt etiam opera satisfactoria sanctorum, qui austeram uitam egerunt, multumque laboris subierunt, quæ superant reatum pœnæ eorum, & in utilitatem Ecclesiæ paß

si sunt, iuxta illud Pauli, ad Col. c. 1. suppleo in corpore meo, quæ desunt paßionũ Christi, pro corpore eius, quod est Ecclesia. si quis ergo reus pœnæ fuerit charitate his cõiunctus, utiq; ex iusta, & pia causa, ut Sanctorũ, & Christi seruetur intẽtio, poterit is, qui præpositus est, satisfactionem eam applicare. idcirco tria requiruntur ad conceßionem indulgentiæ, in suscipiente charitas, nam sine charitate unus non esset cum Christo, & Sanctis. in concedente, & dante authoritas. in causa pietas. unde non possunt concedi pro arbitrio, & uoluntate dantis, sed ex iusta, & pia causa. huiusce rei potestas omnis in Pontifice est; in Episcopis uero limitata. alij uero cum propriæ Ecclesiæ non omnino præsint, hac authoritate carent. diximus supra, cum sacramentum sit inuisibilis gratiæ uisibilis forma, peccatum uero ueniale non repugnat gratiæ, & charitati, nullum fuisse institutum sacramentum ad abolitionem peccati uenialis, ut putat Thomas, quanuis Scotus teneat extremam unctionem institutam fuisse ad ueniale peccatum delendum. uerum; cum peccatum ueniale repugnet actui charitatis, etenim, quanuis in peccato ueniali non sit auersio à bono incommutabili, est tamen inordinata conuersio ad bonum commutabile; ideo quædam nõ

sacramenta, sed sacramentalia sunt in Ecclesia instituta, quibus; cum excitetur animus ad peccatorum detestationem, uel ad charitatem, & amorem Dei, in quo necesse est, ut nobis displiceant omnia, quæ impediunt nos, ne semper actu feramur in Deum, huiusce omnibus soluitur reatus peccatorum uenialium quoad culpam, & sæpe quoad pœnam, licet hoc non sit necessarium. huiusmodi uero sunt, confeßio illa, quæ fit in hora diei prima, & in completorio, quæ; ex deuotione confitentis, & ex humilitate confeßionis, & ex oratione misereatur uim habet ad remißionẽ uenialium. oratio etiam dominica, si fuerit deuote pronunciata, cum dicimus dimitte nobis debita nostra, ad deletionem culpæ uenialium ualet. item, aspersio aquæ Sanctæ. excitatur enim his omnibus affectus animi in Deum, & in peccatorum detestationem. præter hanc poenitentiam, quam diximus esse sacramentum, est etiam poenitentia solennis, quæ sub parte sacramenti est, idest sub satisfactione. hac Antiqua Ecclesia uti solebat, nunc uenit in desuetudinem. utebatur longa, & uaria cæremonia. nam poenitentes in exordio quadragesimæ cum suis præsbyteris accedebant ad Ecclesiam ad episcopum, ac ingrediebantur nudis pedibus sacco induti, legebãtur.

ſeptem pſalmi poenitentiales, aſpergebãtur aqua benedicta, imponebatur cinis ſuper eorum capita, deinde ſicuti Adam eiectus eſt de paradiſo, ita denunciabatur, quòd eijcerentur ab Eccleſia, & ita expellebantur uſque ad coenam Domini, tunc recipiebantur, non tamen communicabant, neque eis dabatur pax à ſuis presbyteris. hoc quoque ſeruabãt ſingulo quoque anno, quouſque erant poenitentes, donec ab Epiſcopo iterũ recipiebantur. hæcque poenitentia ſemel tãtum poterat iniungi. ac tales multis carebant poſtmodum priuilegijs: hæc niſi ab Epiſcopo imponi nõ poterat. eſt præterea poenitentia, ſatisfactio ſcilicet, non ſolennis, ſed publica, qua nunc etiam ſolemus uti interdum, ut is, ſcilicet, qui magnum quodpiàm ſcelus commiſſit, præſertim ſi ex eo ſcandalum publicum ſit ortum, etiam publice ſatisfaciat. hactenus in ſumma de ſacramento poenitentiæ dixiſſe ſufficiat.

De ſacramento extremæ vnctionis.

CAPVT II.

Poſt poenitentiæ ſacramentum inſtitutum à Chriſto fuit, ſed promulgatum ab Apoſtolis, ſacramentum extremæ unctionis; qui etiã

ante obitũ Christi dicũtur in euangelio Mar. c. 6 unxisse infirmos oleo. hoc sacramentũ ueluti quidam est apex sacramenti pœnitentiæ, quod institutum fuit ad abolendum reliquias peccati, quæ supersunt, & ad infirmitatis reliquias tollendas. hæc prima uis est huius, de quo agimus, sacramẽti. posterior uero prioris assecla est, curatio ægritudinis corporis, si ita expedit animi bono; sic etenim habemus, in epistola Iacobi. c. 5. infirmatur quis in uobis, aduocet presbyteros Ecclesiæ, qui ungant eum oleo, & oratio fidei saluabit infirmum; & si fuerit in peccatis dimittentur ei. Idcirco datur infirmis, et per modum medicinæ. aliter uero perituris, ut à iudicibus cõdemnatis, non datur hoc sacramentum, in extremo etiam uitæ constitutis solet hoc sacramentum conferri, quando non uidetur amplius spes relicta medicinæ humanæ, his, scilicet, qui uel adhuc sanæ sunt mentis, & sacramentum hoc petunt, uel his, qui cum sanæ fuerint mentis, habuerunt huius desyderium sacramenti, ut superius dictum est, cum ageremus de baptismate adultorum. pueris non datur, sicuti nec Eucharistia, quia eget deuotione. huius sacramenti materia est oleum oliuæ, ab Episcopo in hunc usum consecratum. forma uero sunt uerba prolata à presbytero, qui huius

ſacramenti miniſter eſt.proferuntur autem per modum orationis,uidelicet, per iſtam ſacratiſſimam unctionem,& per Dei miſericordiam,indulgeat tibi Dominus, quidquid per oculos deliquiſti, ſicque in cæteris locis,qui inunguntur. hi uero ſunt oculi,propter uiſum,aures, ob auditũ, nares,ob olfactum, os propter guſtum, manus propter tactum,& in his locis neceſſaria eſt unctio de neceſſitate ſacramenti. quidam ungunt pedes ob uim motiuam.nonnulli etiam renes ob uim appetitiuam. hoc peculiare eſt in forma huius ſacramenti, quòd in ea utimur oratione deprecatiua,non enunciatiua,ut in alijs ſacramentis,nec imperatiua,ut dicemus infra in ſacramẽto ordinis. ratio huius duplex adducitur à diuo Thoma,primo,quoniam datur infirmis in extremo uitæ conſtitutis, qui uidentur maxime indigere Dei miſericordia, qua oratio nititur. itemq́ quoniam actus recipientis non eſt de integritate huius ſacramenti, nullaque fit impreſſio in materia male diſpoſita,idcirco propter indiſpoſitionem recipientis nulla fieri poteſt impreſſio, ſicque irrita eſſet uis ſacramenti.quamobrem utitur ſacerdos oratione deprecatiua.in ſacramento autem pœnitentiæ,quoniam actus pœnitentis ſunt de integritate ſacramenti, ideo enunciatiua

oratione utitur in absolutione sacerdos. in baptismate uero, etiam in ficte accedentibus, si non gratia, character tamen, & consecratio certa recipitur, cuius ui etiam recedente fictione, adest gratia. hæc de forma, & materia, itemq; de ministro, & recipientibus, ac institutione huius sacramenti. nolo in calce huius tractatus præterire, quibusdam uideri Dionisium in libro de ecclesiastica hierarchia, ubi loquitur de defunctis, & eorum exequijs, mentionem facere de hoc extremæ unctionis sacramento, cum dicit corpus oleo inungi. uerum falluntur. nam illa unctio cadaueris erat, quòd nullius capax est sacramenti, neque ulla adhibentur uerba, sine quibus, ueluti sine forma nulla confici, aut constare possunt sacramenta. ideo cæremonia tantum quædam illa erat, quaq; significabatur defunctum illum fuisse plurimis certaminibus aduersus Diabolum, ad quæ obeunda in baptismate unctus fuerat. quòd si quæras qua ratione de hoc sacramento mentionem non fecerit Dionisius. respondeo. ea propemodum, qua, neque de pœnitentiæ sacramento, neque de matrimonio mentionem fecerat. eius etenim institutum fuit tractare de actionibus hierarchicis, in quibus hæc sacramenta numerari non poterant. nam purgatio potius

pertinet ad doctrinam, & satisfactionem, & diabolicam uexationem, quàm ad absolutionem à culpa, quam diaconus præstare non potest, cum sacerdotis sit munus, purgatio tamen hierarchica pertinet ad diaconum. hactenus de hoc sacramento extremæ unctionis. &c.

GASPARIS CONTARENI CARDINALIS DE SACRAMENTIS CHRISTIANAE LEGIS, ET CATHOLICAE ECCLESIAE.

LIBER QVARTVS.

De Sacramento Ordinis. & matrimonij.

Cap. I.

HACTENVS ea sacramenta sunt à nobis exposita, quæ ad satisfactionem, & expiationem singuli cuiusque christiani pertineant: uerum; quoniam horũ sacramẽtorum omnium ministri sunt Sacerdotes, et Episcopi, quorum ministerio & regeneratur unusquisque in Ecclesia Christi secundum inferiorem hominem, & expiatur à contracta peccatorum labe, ideo, nunc est à nobis agendum de ordinibus ecclesiasticis. illudque in primis discutiendum sacerdotium, ac reliquos ordines non conuenire unicuique Christiano, ut Luterani dicere solebãt, nixi quibusdã

sacræ scripturæ locis ab eis peruperã intellectis. locus est apud Petrũ. 1. c. 2. uos autẽ genus electũ, regale sacerdotium, gens sancta, item; in Apocalypsi. c. 1. fecit nos regnũ, et sacerdotes Deo. Ex his locis, nonnulli parum eruditi uolebant deduci omnibus christianis sacerdotium conuenire, adeo; quòd etiam fœminis. uerum; quàm fallantur præter usum Ecclesiæ, & rationem, innumerasque authoritates scripturæ sacræ, res ipsa, & loci illi eos docere poterant, aliud esse sacerdotium, quod omnibus christianis conuenit, qui in baptismate uncti sunt, & aliud hoc, quod nos sacrum ordinem appellamus. sicuti apud Hebræos, à quibus locum illum sumpsit Petrus, quãuis omni populo dictum fuerit, uos regale sacerdotium, attamen erat priuatus ordo sacerdotalis, qui pertinebat ad trahẽtes originem ab Aaron, neque etiam omnes erant Reges, sicuti Dauid, quemadmodum neque christiani omnes sunt Reges, quanuis dictum sit omnibus regale sacerdotium. uerba beati Petri, quæ sequuntur, indicant quo pacto simus omnes sacerdotes. nam subdit, offerentes spirituales hostias Deo. ecce, quomodo sumus sacerdotes, quia offerimus Deo hostias spirituales, cordis affectũ, orationes, eleemosynas, cæteraque bona opera. nam talibus hostijs prome

retur Deus.ecce,quo pacto omnes ſumus ſacerdotes. ſic omnes ſumus Reges, ſi prauis affectibus fuerimus dominati. ſed plusquam par erat morati ſumus in hac ſtulta ſententia explodēda. Veniamus ad exponendum hoc ordinis ſacramẽtum.ordo eſt ſignaculum quoddam, ſeu ſacrum ſignum,quo, ordinatis traditur ſpiritualis poteſtas,& officium.Ordo hic ſumitur, non pro reſpectu,& habitudine quapiam, ſed pro gradu. nam in ſuperiori gradu ſupra populum conſtituti ſunt clerici, ſic dicimus ſenatorium ordinem. hoc ſacramentum non eſt inſtitutum ad expiationem,imò,expiati per pœnitentiam,tantum digne accedunt ad ſacros ordines, augetur tamen gratia: & infirmitati, quæ ſolet contingere in exercendis ſacris muneribus remedium adhibetur.confertur præterea conſecratio ſiue character ſicuti in baptiſmate,& confirmatione, quẽ quidam interpretantur eſſe ſignaculum illud, ſeu ſacrum ſignum.uerum,& character,et etiã uiſibilis illa cæremonia, qua clerici ad hunc ordinem aſſumuntur,recte potuit fuiſſe dicta ſignaculum,ſeu ſacrum ſignum.nam ſacramentum, eſt inuiſibilis gratiæ,uiſibilis forma. conſecratio hæc potiſſimum eſt in hoc ſacramento ordinis eccleſiaſtici.nam inſtitutum fuit non ob maiorem

sanctificationem suscipientium ordines sacros, sed ob id potissimum, ut cõsecrati ministri essent, ac medij inter Deum, & populum. sunt in hoc quoque sacramento materia, & forma quemad modum in alijs sacramentis, non tamen omnino similis est in hoc, & in alijs ratio materiæ, et formæ. ideo ut à forma incipiamus, Episcopus in conferendis ordinibus, non utitur enunciatione, sed modo imperatiuo. inquit enim, accipe potestatem &c. nam in alijs sacramentis, cum traduntur, sacerdos, seu Episcopus tãtum minister est, & instrumentum: in hoc uero, cum Episcopus tradat potestatem, quam habet, imò minorem, utitur etiã modo imperandi, inquitq; accipe &c. materiæ quoque in hoc sacramento, aliquo pacto ratio est diuersa à materia aliorum sacramẽtorum. nam in alijs materia efficientis uim habet, ut aqua in baptismate, sic oleum in chrismate. in hoc uero sacramento materia, sunt instrumenta, quibus utuntur in eo ordine existentes, ut Claues, Vrcei, cæteraque id genus. quamobrẽ in hoc sacramento longe potior uis est in forma, quàm in materia. quo fit, ut nonnullis sacramentis uasa tradantur consecrata non ab Episcopo, sed à diacono. minister est Episcopus, qui habeat iurisdictionem, quamuis minores ordines confe-

rantur ab Abbatibus, & per commißionem Papæ poßint conferri à sacerdotibus quibuscũque. Maiores uero ordines ab Episcopo tantum transferri possunt, adeo, quòd per commißionem Papæ, simplex sacerdos non posset conferre diaconatum, & sacerdotium. item, subdiaconatum, ut inquit beatus Thomas in quarto sententiarũ libro. uerum, de his infra, cum agemus de Episcopatu. suscipientes uero, primum necesse est, ut sint baptizati. nam omnium sacramentorum ianua est Baptisma, ut supra diximus: adeo, quòd si non baptizatus susciperet quempiam ordinẽ, necesse esset, ut baptizaretur, ac rursus consecraretur, quoniam baptismate confertur esse, & uiuere uita christiana, ut supra diximus, ut extra de presbytero non baptizato. oportet etiam ut sint confirmati, & ordine quodam ordines suscipiant, scilicet, ut non prius suscipiant superiorem ordinem, quàm susceperint inferiorem, quòd si secus factum fuerit, oportet, si non fuerint confirmati, ut confirmentur, quòd si ordine inferiori non fuerint initiati, ut initientur, non tamen propterea debent repetere consecrationẽ ordinis suscepti, quòd in præterito baptismate fieri oportebat, ut diximus. Debent etiam accedentes ad suscipiendos ordines purgati esse per pœni

tentiæ sacramentum, non tamen necessarium est, adeo; quòd non purgati etiam non accipiant characterem, & ordinem sacrum. Hoc sacramẽto confertur suscipienti sua sacramẽtalis gratia, qua magis idoneus fit ad functionem illius muneris. augetur etiam prior gratia, ac propterea adhibetur peccato remedium; & robur ad resistendum. uerum; ut supra tetigimus, magis respicit hoc sacramentum peccata populi expianda ministerio sacerdotis, quã ipsius peccata clerici, & ideo consecratio potiorem partem habet. Ordines ecclesiastici septem sunt. quatuor, scilicet, minores, & tres sacri, qui hoc, soli, nomine appellantur, nõ quòd minores etiam non sint sacri, sed quòd his initiati solummodo admittuntur ad tangenda uasa sacra, in quibus corpus, & sanguis Christi continetur, patenam, scilicet, & calicem. minores ordines sunt Ostiarius, Lector, Exorcista, Acolytus. hi ordines non impediunt matrimonium contrahendum, imò si cõtrahant, erunt clerici coniugati. aduertendum tamen, quòd de consuetudine Ecclesiæ est, quòd donec uxorem habent, suspendantur ab executione officij, illi ordini debito. horum officia ferè manifesta sunt ex eorum nominibus. nam Ostiarius præpositus ostio templi, excludit excommunicatos,

& interdictos

& interdictos à sacris, admittit autem cæteros. item; arcebat pœnitentes energumenos, & catechumenos ab aspectu sacrificij corporis, & sanguinis Christi. Lectoris officium est legere populo libros ueteris Testamenti, in quo Figuræ sunt, & Prophetiæ Christi. exorcistæ adiurabant immundos spiritus ab energumenis, qui uexabantur. Acolytus postremo, qui & ceroferarius, afferebat lumina ad Euangelij lectionem in sacris missarum. affert etiam uinum, & aquam in uasculis, eaque offert sacerdoti missam diceti, unde quodāmodo attingit officium subdiaconi. nā quāuis Acolyti non attingant uasa sacra sacrificij offerunt tamen sacerdoti materiam, & si non sanctam, quæ tamen sit sanctificanda ad sacrificium. unde; puto eos fuisse appellatos Acolytos, uel quia arceri non poterant, quin accederent ad sacerdotē, uel quia assequebantur statim subdiaconum. Acolytum, scilicet, quasi Acoluthum. priores horum actiones respiciunt uerum Christi corpus, secundariæ populum. ostiarius admittit dignos, & excludit indignos à corpore Christi. Lector uero in Figuris, et Prophetis Christū, & Christi sacrificium nuntiat. Exorcista Energumenum dignum facit, expellendo Dæmones, ad communionem corporis Christi. Acolytus af-

fert materiam sanctificandam in corpus, & sanguinem Christi. ordine solebant hæc singula fieri à suis quæque ordinibus, nunc omissa est prisca illa consuetudo. hos minores quatuor ordines, sequuntur tres maiores, qui etiam sacri appellãtur Subdiaconus, scilicet, Diaconus, & Sacerdos. dicuntur hi ordines sacri, quia accedunt ad sacra propinquius alijs. tãgereque eis licet uasa sacra, quod non licet inferioribus ordinibus, hi omnes uotum faciunt castitatis solenne, quamobrem cõtrahere matrimonium non possunt, & si contraxerint, irritum est propter uotum solenne factũ. Quo in loco notãdum est, Votum castitatis quoddam simplex esse, quoddam solenne, & publicũ. simplex Votum est, quando quis Deo uouet se seruaturum castitatem, & acturum uitam continentem: hoc Votum impedit matrimonium cõtrahendum, et reus fit, qui cõtrahit fidei fractæ, non tamen fit irritum matrimonium postquam contractum est. at, Voto publico, & solenni, quale fit in Religionis professione, & in ordinibus sacris suscipiendis, non tantum impeditur matrimonium contrahendum, uerumetiam contractum dirimitur. sed de hac re plura inferius, cũ dicemus de sacramento matrimonij. Redeamus ad sacros ordines. Primus est subdiaconus: huic

priscis temporibus non erat annexum Votum continentiæ. uisum posterioribus fuit, cum tangat uasa sacra subdiaconus, pertinere etiam ad hunc ordinem munditiam castitatis. mundi estote, & mundamini, inquit scriptura, ut Esa. c. 52. qui fertis uasa Domini. ordo hic quātum ad corpus Domini uerum, quod primo respiciunt ordines ecclesiastici, officium habet subministrare diacono uasa sacra, unde etiam nomen accepit, uocatusque fuit subdiaconus. ad corpus uero Christi mysticum, ad Ecclesiam, scilicet, & populum Christianum munus habet legere doctrinam apostolicam in epistolis Apostolorum contentam, & fert sicuti Acolytus cereos ad lectionem Euangelij, quæ populo fit: & in missæ celebratione affert urceolos, quibus continetur materia sacramenti nondum consecrata. post Subdiaconum, est Diaconus, qui primus minister est. huic licet tangere uasa sacra cum in eis est materia consecrata. unde antiquitus diaconi dispensabant populo sanguinem Christi, quando eo more utebatur Ecclesia, ut sub utraque specie communicatio fieret populo corporis, & sanguinis Christi. legit etiam populo Diaconus Euangelium, in quo continetur doctrina tradita à Christo immediate, non per spiritum existentem in Apostolis.

Dionisius in libro de Ecclesiastica hierarchia cū faciat mentionem de Episcopo, de Presbytero, et de Diacono, non tamen expresse mentionem facit de Subdiacono, & de ordinibus inferioribus. uerum ex eius dictis colligitur fuisse diaconorū, idest, ministrorum diuersos ordines, inquit enim selectos ministros assistere sacerdoti in missarū solennibus, alios uero ad fores templi, sicque ad alia munera obeunda. post diaconum est sacerdos, qui ad uerum Christi corpus summam habet potestatem. nam conficit consecratione corpus Christi, quod est sacramentum omnium sacramentorum. hæ præcipuæ sunt actiones horū trium, seu etiam quatuor superiorum ordinum, quæ directe spectant ad uerum Corpus Christi, & ad illud ordinantur. habent præterea hi ordines, ut tetigimus etiam supra, aliquas actiones, quæ respiciunt corpus Christi mysticum, idest, Ecclesiam, & populum christianum, quatenus idoneus sit ad Eucharistiæ sumptionem. Et quia, ut à philosophis accepit beatus Thomas, eiusdem agentis est disponere materiam ad susceptionem formæ ultima dispositione, & formam inducere, ideo ad sacerdotem pertinet absoluere, & remittere peccata, ut scilicet, absolutus sit maxime idoneus ad sumptionem

corporis Christi, & etiam corpus Christi conficere, ideo, cum utriusque officij potestatem accipiat in huiusmodi consecratione, characterẽ. accipit in susceptione calicis, qui ei traditur cum uino, & patena, quæ datur ei, cũm hostia non sacra. Diaconus uero, quia ei non traditur in uasis sacris aliqua materia ut sacerdoti, & uasa sacra tangere etiam subdiacono licet, credendus est ideo accipere characterem in manus impositione, qua in re, præeminet eius cõsecratio consecrationi subdiaconi. actio secunda Diaconi spectãs ad populum, est lectio Euangelij, ut diximus. Subdiaconi prima actio, est oblatio uasorum sacrorum diacono, & per illum sacerdoti. secunda legere populo doctrinam Apostolorum, & utriusque officij in consecratione potestatem accipit. attamen in susceptione uasorum sacrorum uacuorum characterem, & consecrationem capit. Acolytus primam actionem habet afferendi urceolum ad sacrificium, qui ei datur in consecratione uacuus, subdiacono uero plenus. actio secunda est ferre cereos, & lumina, ad expellendas animi, & mentis tenebras, ideo datur ei in consecratione Cereoferarius. consecrationem tamen accipit in susceptione urceoli. tres alij Ordines ferè distinctãm non habent actionem, quæ

est ad uerum Christi corpus pertinens, ab ea, quam habent ad corpus mysticum, idest, ad populum, præter quàm cum in templo, quo populus cõuenit ad missarum sacra, Ostiarius omnino expellat indignos, exorcista certo tempore Energumenos, quibus præest, Lector uero Catechumenos, qui etiam sæpe in concilijs appellantur audientes, & pœnitentes. quos quædam Cõciliorum Decreta in nonnullis delictis coniungunt audientibus. Hæ actiones respiciũt corpus Christi, quatenus exercentur in missarum sacris, tamen præcipue respiciunt populum, neque satis perspicue possunt distingui. hi, septem sunt ordines Clericorum in Ecclesia. uerum infra minores ordines est Corona, seu Tonsura, & supra maiores est Episcopatus, Archiepiscopatus, Primas, seu Patriarcha, & Pontifex Romanus. quantũ ad clericalem coronam, tenet beatus Thomas in quarto, quòd non sit ordo. & recte. nam, cum ordo sit signaculum, quo ordinatis traditur & spiritualis potestas, & officium, ac per coronam, nulla tradatur potestas, & officium clericis, ut patet ex his, quæ ab Episcopo recitantur, cum clericum tondet. nam asciscitur tantum in clerum, & ad diuina obsequia, spiritualemque uitam, nullum tamen officium, nec potestas ei propte-

rea traditur: corona ergo non est ordo, sed est aditus, & uestibulum ad ordines, sicuti & spõsalia ad matrimonium. At de episcopatu magna est quæstio, an sit ordo necne: Magister sententiarum in quarto ponit tantum septem ordines, sacerdotemque summum facit, deinde, numerat quasdam in Ecclesia dignitates ut Episcopatũ, Archiepiscopatum, Primatem &c. beatus Thomas, item, in quarto, tenet quòd proprie capiendo ordinem, Episcopatus non sit ordo, quia potestas ordinis, primo respicit corpus Christi uerũ, supra quod Episcopus non habet quapiam in parte maiorem potestatem simplici sacerdote; si uero ordo capiatur pro officio supra mysticum corpus, sic Episcopatus dici poterit ordo, sed improprie. attamen contra magnam dubitationem facit, quia potestas spiritualis, si non est ordinis, est iurisdictionis; Episcopalis ergo potestas esset iurisdictionis. ex quo sequitur, quòd munera Episcopi possent committi exequenda non Episcopo. superius diximus de unctione chrismatis, quòd presbyter ex commißione Papæ potest conferre chrisma; de minoribus ordinibus diximus, quòd conferri possunt ab Abbatibus, quamobrem potestas Episcopi in ea re non est ordinis, sed potius iurisdictionis. uerum, quia committi non potest

nisi sacerdotibus, non autem diaconis; sicuti ea, quæ sunt tantum iurisdictionis, ut excommunicatio, indulgētiæ &c. idcirco superius diximus, esse huiusmodi facultatem mediam inter iurisdictionis facultates, & ordinis. uerum, potestas illa Episcopi cōferendi sacros ordines, nulli potest committi, neque ab alio, quàm ab Episcopo possunt conferri, quia propinquissime respiciunt corpus Christi, sicuti ergo, ut inquit, item, beatus Thomas in quarto, solus sacerdos, qui potest conficere uerum corpus Christi, potest etiam absoluere in foro conscientiæ, & facere pœnitentē idoneum ad suscipiendum corpus Christi, ita, hi sacri ordines præsertim presbyteratus, cum habeāt immediatum respectum quendam ad uerū corpus Christi, non potest committi hoc munus alteri, quàm episcopo. ex quo uidetur sequi, quòd potestas hæc sit ordinis, & non iurisdictionis. uerum, si huic rationi concesserimus, & dicemus Episcopatum ordinem esse, & superiorem sacerdotio, ab eoque distinctum, confestim maior quædam quæstio oritur. nam si diaconus nōdum presbyter consecretur in Episcopum per saltum, ut habetur extra de presbytero ordinato per saltum, accipiet hic characterem, & consecrationem Episcopi, cum non sit presbyter, pote-

rit igitur facere ea, quæ sunt illius ordinis, igitur poterit consecrare quempiam in presbyterum, cum tamen ipse non sit presbyter, quòd uidetur ualde absurdum. nimirum quæstio hæc est ualde implicata. uerum, ut reor, Durandus in quarto, optime eam soluit. putat ipse Episcopatum esse ordinem, non tamen distinctum à sacerdotio, sicuti sacerdotium distinguitur à diaconatu, sed sicuti perfectum in eodem genere, differt ab imperfecto, sicuti in humano genere puer, à uiro, nam sacerdos est imperfectus Episcopus, & Episcopus perfectus sacerdos. nam perfecti est posse facere tale, quale ipsum est, imperfectum uero hoc nõ potest, uir potest uirum alium generare, quòd puer non potest, ita, Episcopus potest sacerdotem consecrare, quòd sacerdos non potest. ex quo sequitur, quòd is, qui non est presbyter, non possit in Episcopum consecrari, sicuti fieri non potest uir, qui prius non fuit puer, quòd si consecraretur nullam reciperet is consecrationem, seu characterem, & ideo fungi munere Episcopi non posset, sed oporteret, ut, is cõsecraretur prius in sacerdotem, ac postmodum iterum consecraretur in Episcopum. hæc Durandi sententia mihi summopere probatur. Canonistæ uero tenent Episcopatum ordinem esse supra sacerdotium.

& quia non satis acutè hæc intelligunt, eorum complures, ut refert Abbas Panormitanus extra de presby. ordin. per saltum dixerunt, quod Diaconus ordinatus in Episcopum per saltum, oportet ut consecretur in presbyterum; non tamen iterum consecrandus est in Episcopum, sicuti de subdiacono diceremus ordinato per saltũ in presbyterum, sed in his rebus authoritas Canonistarum non est magnifacienda. Episcopus supra ea, quæ potest sacerdos facere, potest nouẽ. nam potest Clericos ordinare, Virgines benedicere, Ecclesias dedicare, Clericos deponere, Synodos celebrare, Chrisma conficere, Vestes, & uasa consecrare, Chrismate ungere, excommunicare. Quæ omnia pertinent ad actiones hierarchicas in hac ecclesiastica Hierarchia. nec est ulla actio hierarchica, quam Episcopus non possit ex suo officio facere. Archiepiscopus, Primas, & Papa habent in his ijsdem actionibus ampliorem potestatem, Episcopus magis angustam. attamen cum Episcopus celebrat, decem etiam ornamenta habet supra sacerdotem caligas, scilicet, sandalia, crucem, succinctorium, tunicam, dalmaticam, chirotecas, mitrã, annulum, baculum hæc de ordine Episcopali. nam quòd Archiepiscopus, Primas, et Papa non habeant ordinem

supra Episcopum nullus ambigit. etenim, ut diximus, nullam habent actionem hierarchicam supra Episcopum, quanuis eas obtineãt ampliores. Hierarchicæ uero actiones genere tres sunt, ut ait Dionisius, purgare, scilicet, illuminare, & perficere. tres, item, ordines eas agentes, tres, itẽ, suscipientes, Diaconi est purgare, Presbyteri illuminare, Episcopi perficere. infra hos clericorum ordines, sunt item in populo tres ordines, purgãtur quidam, illuminãtur alij, tertij perficiuntur, seu ad perfectionem tendunt. purgantur Catechumeni, Energumeni, & Pœnitentes. illuminatur reliquus populus. ad perfectionem tendũt Monachi, quorum, cum initiantur, cæremoniam exponit Dionisius. Hierarchiæ, item tres sunt: Cœlestis, inquam, post quam est ecclesiastica hæc nostra. postrema fuit Hebraici populi Hierarchia. prima tota spiritualis nil corporeum, uel sensibile habens, sed actionibus spiritualibus superiores angeli, inferiores ducunt ad diuinas intelligentias, Deique imitationem. Iudaici populi hierarchia tota sensibilis, & corporea, utpote cuius fuerit scopus ex obseruantijs illis, & cæremonijs diuertere populum à cultu idolorum, & adducere ad Dei cultum spiritualem. nostra Hierarchia harum media utriusque partem habet.

nam cultum ſpiritualem habet expreſſum, quo, ut ualemus, quanuis tenuiter, attingimus Hierarchiæ cœleſtis ſimilitudinem, uerum, cum cognitio noſtra à ſenſibus pendeat, utimur etiam ſymbolis ſenſibilibus, qua in re ſequimur modũ Hierarchiæ populi Hebraici. inſtitutio ſacrorũ, et cæterorum ordinum, quantum ad ſacerdotiũ, in quo omnes continentur, expreſſe habetur in euangelio; Mat. c. 26. nam & conficiendi corpus uerum Chriſti dedit poteſtatem diſcipulis in cœna, cum dixit, hæc facite in mei commemorationem. ita abſoluendi in foro conſcientiæ dedit diſcipulis, ut habetur in euangelio Ioannis. c. xx. cũ dixit, accipite ſpiritum Sanctum, quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis &c. de poteſtate iurisdictionis, iam ſupra annotauimus locos. inſtitutio aliorum ordinum nõ ita expreſſe habetur. uerum; cum omnes contineantur in ſacerdotio, fuere poſtea explicati, & diſtincti Spiritu Sancto docente, ab Apoſtolis, qui inſtituere Diaconos, ut manifeſtum eſt ex actibus Apoſtolorum, ſub quibus omnes alij continentur. nam sex ordines miniſtrant ſacerdoti, & populo, quorum alij erant potiores, alij inferiores, ut colligitur à Dioniſio, quem locum ſupra citauimus. Hactenus dicta de ſacris ordinibus ſatis ſint.

De ſacramento matrimonii.

CAPVT II.

POſtremum omnium ſacramentum eſt matrimonium, quo, in chriſtiano populo ſanctificantur Vir, & Vxor, eorumque coniunctio ad generationem carnalem, naturalemque populi chriſtiani, ſicuti per ſacros ordines inſtituuntur miniſtri ad ſpiritualem generationem. in matrimonio primum illud eſt inſpiciendum, quod ueluti baſis eſt ſacramenti, ſcilicet, quòd inſtitutum fuit in officium naturæ ad ſobolis propagationem, eaque inſtitutio facta fuit matrimonij maxime ſecundum naturam hominis propriam. Nam cum naturale ſit omnibus animantibus, in quibus diſtinctus eſt utrerque ſexus maris, inquam, & fœminæ, ſexuum coniunctio ad ſobolis propagationem, non tamen idem modus eſt in omnibus, uerum pro cuiusque natura diuerſus. Nam in animalibus illis, in quibus ad ſobolis nutritionem, & tuitionem mas nihil operatur, promiſcua eſt coniunctio hæc, neque fœmina certum marem habet, nec mas certam fœminã, ſic equorum, bouum armenta, caprarum, & ouium greges uenerem exercent, ut ſola fœmina prolem agnoſcat, & eousque, quoad egeat

tentiæ sacramentum, non tamen necessarium est, adeo; quòd non purgati etiam non accipiant characterem, & ordinem sacrum. Hoc sacramẽto confertur suscipienti sua sacramẽtalis gratia, qua magis idoneus fit ad functionem illius muneris. augetur etiam prior gratia, ac propterea adhibetur peccato remedium, & robur ad resistendum. uerum; ut supra tetigimus, magis respicit hoc sacramentum peccata populi expianda ministerio sacerdotis, quã ipsius peccata clerici, & ideo consecratio potiorem partem habet. Ordines ecclesiastici septem sunt. quatuor, scilicet, minores, & tres sacri, qui hoc, soli, nomine appellantur, nõ quòd minores etiam non sint sacri, sed quòd his initiati solummodo admittuntur ad tangenda uasa sacra, in quibus corpus, & sanguis Christi continetur, patenam, scilicet, & calicem. minores ordines sunt Ostiarius, Lector, Exorcista, Acolytus. hi ordines non impediunt matrimonium contrahendum, imò si cõtrahant, erunt clerici coniugati. aduertendum tamen, quòd de consuetudine Ecclesiæ est, quòd donec uxorem habent, suspendantur ab executione officij, illi ordini debito. horum officia ferè manifesta sunt ex eorum nominibus. nam Ostiarius præpositus ostio templi, excludit excommunicatos, & interdictos

& interdictos à sacris, admittit autem cæteros. item; arcebat pœnitentes energumenos, & catechumenos ab aspectu sacrificij corporis, & sanguinis Christi. Lectoris officium est legere populo libros ueteris Testamenti, in quo Figuræ sunt, & Prophetiæ Christi. exorcistæ adiurabant immundos spiritus ab energumenis, qui uexabantur. Acolytus postremo, qui & ceroferarius, afferebat lumina ad Euangelij lectionem in sacris missarum. affert etiam uinum, & aquam in uasculis, eaque offert sacerdoti missam dicēti, unde quodāmodò attingit officium subdiaconi. nā quāuis Acolyti non attingant uasa sacra sacrificij offerunt tamen sacerdoti materiam, & si non sanctam, quæ tamen sit sanctificanda ad sacrificium. unde; puto eos fuisse appellatos Acolytos, uel quia arceri non poterant, quin accederent ad sacerdotē, uel quia assequebantur statim subdiaconum. Acolytum, scilicet, quasi Acoluthum. priores horum actiones respiciunt uerum Christi corpus; secundariæ populum. ostiarius admittit dignos, & excludit indignos à corpore Christi. Lector uero in Figuris, et Prophetis Christū, & Christi sacrificium nuntiat. Exorcista Energumenum dignum facit, expellendo Dæmones, ad communionem corporis Christi. Acolytus af-

fert materiam sanctificandam in corpus, & sanguinem Christi. ordine solebant hæc singula fieri à suis quæque ordinibus, nunc omissa est prisca illa consuetudo. hos minores quatuor ordines, sequuntur tres maiores, qui etiam sacri appellãtur Subdiaconus, scilicet, Diaconus, & Sacerdos. dicuntur hi ordines sacri, quia accedunt ad sacra propinquius alijs. tãgereque eis licet uasa sacra, quod non licet inferioribus ordinibus, hi omnes uotum faciunt castitatis solenne, quamobrem cõtrahere matrimonium non possunt, & si contraxerint, irritum est propter uotum solenne factũ. Quo in loco notãdum est, Votum castitatis quoddam simplex esse, quoddam solenne, & publicũ. simplex Votum est, quando quis Deo uouet se seruaturum castitatem, & acturum uitam continentem. hoc Votum impedit matrimonium cõtrahendum, et reus fit, qui cõtrahit fidei fractæ, non tamen fit irritum matrimonium postquam contractum est. at, Voto publico, & solenni, quale fit in Religionis professione, & in ordinibus sacris suscipiendis, non tantum impeditur matrimonium contrahendum, uerumetiam contractum dirimitur. sed de hac re plura inferius, cũ dicemus de sacramento matrimonij. Redeamus ad sacros ordines. Primus est subdiaconus: huic

priſcis temporibus non erat annexum Votum continentiæ. uiſum poſterioribus fuit, cum tangat uaſa ſacra ſubdiaconus, pertinere etiam ad hunc ordinem munditiam caſtitatis. mundi eſtote, & mundamini, inquit ſcriptura, ut Eſa. c. 1. qui fertis uaſa Domini. ordo hic quãtum ad corpus Domini uerum, quod primo reſpiciunt ordines eccleſiaſtici, officium habet ſubminiſtrare diacono uaſa ſacra, unde etiam nomen accepit, uocatusque fuit ſubdiaconus: ad corpus uero Chriſti myſticum, ad Eccleſiam, ſcilicet, & populum Chriſtianum munus habet legere doctrinam apoſtolicam in epiſtolis Apoſtolorum contentam, & fert ſicuti Acolytus cereos ad lectionem Euangelij, quæ populo fit: & in miſſæ celebratione affert urceolos, quibus continetur materia ſacramenti nondum conſecrata. poſt Subdiaconum, eſt Diaconus, qui primus miniſter eſt. huic licet tangere uaſa ſacra cum in eis eſt materia conſecrata. unde antiquitus diaconi diſpenſabant populo ſanguinem Chriſti, quando eo more utebatur Eccleſia, ut ſub utraque ſpecie communicatio fieret populo corporis, & ſanguinis Chriſti. legit etiam populo Diaconus Euangelium, in quo continetur doctrina tradita à Chriſto immediate, non per ſpiritum exiſtentem in Apoſtolis.

Dionisius in libro de Ecclesiastica hierarchia cũ faciat mentionem de Episcopo, de Presbytero, et de Diacono, non tamen expresse mentionem facit de Subdiacono, & de ordinibus inferioribus. uerum ex eius dictis colligitur fuisse diaconorũ, idest, ministrorum diuersos ordines, inquit enim selectos ministros aßistere sacerdoti in missarũ solennibus, alios uero ad fores templi, sicque ad alia munera obeunda. post diaconum est sacerdos, qui ad uerum Christi corpus summam habet potestatem. nam conficit consecratione corpus Christi, quod est sacramentum omnium sacramentorum. hæ præcipuæ sunt actiones horũ trium, seu etiam quatuor superiorum ordinum, quæ directe spectant ad uerum Corpus Christi, & ad illud ordinantur. habent præterea hi ordines, ut tetigimus etiam supra, aliquas actiones, quæ respiciunt corpus Christi mysticum, idest, Ecclesiam, & populum christianum, quatenus idoneus fit ad Eucharistiæ sumptionem. Et quia, ut à philosophis accepit beatus Thomas, eiusdem agentis est disponere materiam ad susceptionem formæ ultima dispositione, & formam inducere, ideo ad sacerdotem pertinet absoluere, & remittere peccata, ut scilicet, absolutus sit maxime idoneus ad sumptionem

corporis Christi, & etiam corpus Christi conficere, ideo, cum utriusque officij potestatem accipiat in huiusmodi consecratione, characterẽ accipit in susceptione calicis, qui ei traditur cum uino, & patena, quæ datur ei, cũm hostia non sacra. Diaconus uero, quia ei non traditur in uasis sacris aliqua materia ut sacerdoti, & uasa sacra tangere etiam subdiacono licet, credendus est ideo accipere characterem in manus impositione, qua in re, præeminet eius cõsecratio consecrationi subdiaconi. actio secunda Diaconi spectãs ad populum, est lectio Euangelij, ut diximus. Subdiaconi prima actio, est oblatio uasorum sacrorum diacono, & per illum sacerdoti. secunda legere populo doctrinam Apostolorum, & utriusque officij in consecratione potestatem accipit. attamen in susceptione uasorum sacrorum uacuorum characterem, & consecrationem capit. Acolytus primam actionem habet afferendi urceolum ad sacrificium, qui ei datur in consecratione uacuus, subdiacono uero plenus. actio secunda est ferre cereos, & lumina, ad expellendas animi, & mentis tenebras, ideo datur ei in consecratione Cereoferarius. consecrationem tamen accipit in susceptione urceoli. tres alij Ordines ferè distinctãm non habent actionem, quæ

est ad uerum Christi corpus pertinens, ab ea, quam habent ad corpus mysticum, idest, ad populum, præter quàm cum in templo, quo populus cõuenit ad missarum sacra, Ostiarius omnino expellat indignos, exorcista certo tempore Energumenos, quibus præest, Lector uero Catechumenos, qui etiam sæpe in concilijs appellantur audientes, & pœnitentes. quos quædam Cõciliorum Decreta in nonnullis delictis coniungunt audientibus. Hæ actiones respiciũt corpus Christi, quatenus exercentur in missarum sacris, tamen præcipue respiciunt populum, neque satis perspicue possunt distingui. hi, septem sunt ordines Clericorum in Ecclesia. uerum infra minores ordines est Corona, seu Tonsura, & supra maiores est Episcopatus, Archiepiscopatus, Primas, seu Patriarcha, & Pontifex Romanus. quantũ ad clericalem coronam, tenet beatus Thomas in quarto, quòd non sit ordo. & recte. nam, cum ordo sit signaculum, quo ordinatis traditur & spiritualis potestas, & officium, ac per coronam, nulla tradatur potestas, & officium clericis, ut patet ex his, quæ ab Episcopo recitantur, cum clericum tondet. nam asciscitur tantum in clerum, & ad diuina obsequia, spiritualemque uitam, nullum tamen officium, nec potestas ei propte-

rea traditur: corona ergo non est ordo, sed est aditus, & uestibulum ad ordines, sicuti & spō salia ad matrimonium. At de episcopatu magna est quæstio, an sit ordo necne: Magister sententiarum in quarto ponit tantum septem ordines, sacerdotemque summum facit, deinde, numerat quasdam in Ecclesia dignitates ut Episcopatū, Archiepiscopatum, Primatem &c. beatus Thomas, item, in quarto, tenet quòd proprie capiendo ordinem, Episcopatus non sit ordo, quia potestas ordinis, primo respicit corpus Christi uerū, supra quod Episcopus non habet quapiam in parte maiorem potestatem simplici sacerdote; si uero ordo capiatur pro officio supra mysticum corpus, sic Episcopatus dici poterit ordo, sed improprie. attamen contra magnam dubitationem facit, quia potestas spiritualis, si non est ordinis, est iurisdictionis; Episcopalis ergo potestas esset iurisdictionis. ex quo sequitur, quòd munera Episcopi possent committi exequenda non Episcopo. superius diximus de unctione chrismatis, quòd presbyter ex commissione Papæ potest conferre chrisma; de minoribus ordinibus diximus, quòd conferri possunt ab Abbatibus, quamobrem potestas Episcopi in ea re non est ordinis, sed potius iurisdictionis. uerum, quia committi non potest

rit igitur facere ea, quæ sunt illius ordinis, igitur poterit consecrare quempiam in presbyterum, cum tamen ipse non sit presbyter, quòd uidetur ualde absurdum. nimirum quæstio hæc est ualde implicata. uerum, ut reor, Durandus in quarto, optime eam soluit. putat ipse Episcopatum esse ordinem, non tamen distinctum à sacerdotio, sicuti sacerdotium distinguitur à diaconatu, sed sicuti perfectum in eodem genere, differt ab imperfecto, sicuti in humano genere puer, à uiro, nam sacerdos est imperfectus Episcopus, & Episcopus perfectus sacerdos. nam perfecti est posse facere tale, quale ipsum est, imperfectum uero hoc nō potest, uir potest uirum alium generare, quòd puer non potest, ita, Episcopus potest sacerdotem consecrare, quòd sacerdos non potest. ex quo sequitur, quòd is, qui non est presbyter, non poßit in Episcopum consecrari, sicuti fieri non potest uir, qui prius non fuit puer, quòd si consecraretur nullam reciperet is consecrationem, seu characterem, & ideo fungi munere Episcopi non posset, sed oporteret, ut, is cōsecraretur prius in sacerdotem, ac postmodum iterum consecraretur in Episcopum. hæc Durandi sententia mihi summopere probatur. Canonistæ uero tenent Episcopatum ordinem esse supra sacerdotium.

& quia non satis acutè hæc intelligunt, eorum complures, ut refert Abbas Panormitanus extra de presby. ordin. per saltum dixerunt, quod Diaconus ordinatus in Episcopum per saltum, oportet ut consecretur in presbyterum, non tamen iterum consecrandus est in Episcopum, sicuti de subdiacono diceremus ordinato per saltũ in presbyterum, sed in his rebus authoritas Canonistarum non est magni facienda. Episcopus supra ea, quæ potest sacerdos facere, potest nouẽ. nam potest Clericos ordinare, Virgines benedicere, Ecclesias dedicare, Clericos deponere, Synodos celebrare, Chrisma conficere, Vestes, & uasa consecrare, Chrismate ungere, excommunicare. Quæ omnia pertinent ad actiones hierarchicas in hac ecclesiastica Hierarchia. nec est ulla actio hierarchica, quam Episcopus non possit ex suo officio facere. Archiepiscopus, Primas, & Papa habent in his ijsdem actionibus ampliorem potestatem, Episcopus magis angustam. attamen cum Episcopus celebrat, decem etiam ornamenta habet supra sacerdotem caligas, scilicet, sandalia, crucem, succinctorium, tunicam, dalmaticam, chirotecas, mitrã, annulum, baculum hæc de ordine Episcopali. nam quòd Archiepiscopus, Primas, et Papa non habeant ordinem

supra Episcopum nullus ambigit. etenim, ut diximus, nullam habent actionem hierarchicam supra Episcopum, quamuis eas obtineat ampliores. Hierarchicæ uero actiones genere tres sunt, ut ait Dionisius, purgare, scilicet, illuminare, & perficere. tres, item, ordines eas agentes, tres, itē, suscipientes, Diaconi est purgare, Presbyteri illuminare, Episcopi perficere. infra hos clericorum ordines, sunt item in populo tres ordines, purgātur quidam, illuminātur alij, tertij perficiuntur, seu ad perfectionem tendunt. purgantur Catechumeni, Energumeni, & Pœnitentes. illuminatur reliquus populus. ad perfectionem tendūt Monachi, quorum, cum initiantur, cæremoniam exponit Dionisius. Hierarchiæ, item tres sunt. Cœlestis, inquam, post quam est ecclesiastica hæc nostra. postrema fuit Hebraici populi Hierarchia. prima tota spiritualis nil corporeum, uel sensibile habens, sed actionibus spiritualibus superiores angeli, inferiores ducunt ad diuinas intelligentias, Deique imitationem. Iudaici populi hierarchia tota sensibilis, & corporea, utpote cuius fuerit scopus ex obseruantijs illis, & cæremonijs diuertere populum à cultu idolorum, & adducere ad Dei cultum spiritualem. nostra Hierarchia harum media utriusque partem habet.

De sacramento matrimonii.

CAPVT II.

POstremum omnium sacramentum est matrimonium, quo, in christiano populo sanctificantur Vir, & Vxor, eorumque coniunctio ad generationem carnalem, naturalemque populi christiani, sicuti per sacros ordines instituuntur ministri ad spiritualem generationem. in matrimonio primum illud est inspiciendum, quod ueluti basis est sacramenti, scilicet, quòd institutum fuit in officium naturæ ad sobolis propagationem, eaque institutio facta fuit matrimonij maxime secundum naturam hominis propriam. Nam cum naturale sit omnibus animantibus, in quibus distinctus est utrerque sexus maris, inquam, & fœminæ, sexuum coniunctio ad sobolis propagationem, non tamen idem modus est in omnibus, uerum pro cuiusque natura diuersus. Nam in animalibus illis, in quibus ad sobolis nutritionem, & tuitionem mas nihil operatur, promiscua est coniunctio hæc, neque fœmina certum marem habet, nec mas certam fœminã, sic equorum, bouum armenta, caprarum, & ouium greges uenerem exercent, ut sola fœmina prolem agnoscat, & eousque, quoad egeat

proles opera matris, postmodum capit eam obliuio omnis materni, filialisque iuris, nisi si quando quispiam monstri contingat, ut refert Aristoteles de equo illo, qui se se precipitem dedit, postquàm resciuit habuisse rem cum matre. in animalibus uero, in quibus proles indiget utriusque opera maris, scilicet, & fœminæ, non est ita promiscua coniunctio, uerum mas, & fœmina post coitum, & conceptum, se inuicem noscunt. in compluribus auium generibus licet hoc intueri, simul laborat uterque in constructione nidi, incubant ouis uicissim, simul postquàm pulli sunt exclusi, dant operam ut pascant pullos, qui postquàm adulti fuerint, ac uolare per se, cibosque comparare poterunt, destituuntur à parētibus, utpote, qui functi sint officio eis à natura iniuncto. In homine uero, qui rationale est animal, multarumque disciplinarum capax, & actionū effector, non tantum proles indiget nutritione matris donec adolescat, sed maxime eget institutione, itemque rei familiaris copia, pro tuenda corporis firmitate, & alijs compluribus functionibus ciuilis uirtutis, quæ à patre liberis comparantur. itemque cum homo natura ciuile sit animal, ac prius domesticum, quàm ciuile, sicuti prior est domus, quàm ciuitas, finis matrimonij,

prout est naturæ officium, primus est generatio, educatio, & institutio prolis: secundus uero est uita domestica, tranquilla sine tumultu. ideo matrimonium secundum naturam uere perfectum debet ad utrunque finem consentaneum institutum esse, in quo non tantum utriusque finis assequendi habita fuisse ratio uideatur, uerum etiã ut modo maxime commodo id fieret. idcirco oportuit matrimonium maxime perfectum secundũ naturam esse non promiscuum, nam sic pater nõ agnosceret prolem, neque eius curam habere posset. item, domesticæ paci, & gubernationi nõ conuenit, neque etiam educationi prolis, ut unus uir plures uxores habeat, inter quas rixas oriri sit necesse, & pacem domesticam turbari, impedirique maxime prolis educationem, & institutionem. quo fit, ut uideamus animalium, in quibus uterque sexus curam habet prolis quandiu durant eorum matrimonia ad adultam, scilicet, prolem, coniunctionem esse unius ad unam tantum. item gentiles Romani, & Græci, docente natura, simul unam tantum uxorem habere solitos esse Historiæ testantur. Quòd etiam uinculum matrimonij sit perpetuum quoad uixerint, summopere pertinere uidetur ad matrimonium perfectum: nam ubi non est certitudo perpetuæ

societatis, nunquam est perfectus, & securus amor, dum uterque cogitat posse dissidium fieri. pertinet item ad hominis naturam, quæ rationalis est, ut sicuti parentes robusti filios paruulos, & imbecilles educarunt, ita filij uicissim robusti effecti, educent parentes, eisque uicem reddāt, quòd fieri nequit nisi perpetuum sit matrimonij uinculum. hæc est humani matrimonij perfectio naturalis, sicque institutum fuit in Paradiso, antequam homines primi peccarent. nihil etenim nisi perfectum prima illa institutione fuit à Deo institutum. Hoc loco non erit ab re, quoniam de natura matrimonij, & de perfectione eius naturali mentionem fecimus, multisque modis dicatur quippiam secundum naturam esse, paucis hoc totū explicare, ne equiuocatione fallamur. Dicitur ergo aliquod naturale alicui, uel secundum naturam generis, uel secundum naturam differentiæ propriæ, seu speciei: uerbi gratia, uti cibo, ac rebus uenereis ad propagationem sobolis est naturale homini, quatenus animal est, & ratione sui generis, sed ratione speciei, & differentiæ, quatenus homo rationis est compos, est homini naturale uti cibis coctis, & apparatu quopiam conditis, sic uti re uenerea non promiscue: nam malè proles educari posset, etiam institui in

certo

certo parente nata.dummodo ergo certus sit pater,& mater proles poterit nasci, & educari, qui est primus matrimonij finis,& in hoc essentia matrimonij,quòd est naturæ officium,continetur,ita,quòd si hæc conditio defuerit, nullo pacto censeri poterit esse matrimonium.& hæc est prima naturæ lex in matrimonio. attamen non tantum primus finis est secundum naturam, ac ea,quæ ad eum finem sunt necessaria,uerumetiã ea sunt naturalia,quæ quanuis non sint omnino necessaria,eiusmodi tamen sunt,quòd commode sine ijs consequi finem non possumus.item;secundus finis est etiam naturalis,& ea, sine quibus aut finis ille haberi non potest, aut non commode haberi potest..cum ergo uxores plures impediant exactam prolis educationem,& institutionem,impediant etiam domesticam uitam, id etiam dissolutio matrimonij faciat, ideo horum utrunque est naturale non tamen primi ordinis, sed secundi. quo fit; ut matrimonium absque his esse posit,imperfectum tamen, & mancum.

His constitutis redeat oratio unde digressa est. Matrimonium prima sui institutione institutum fuit, maxime perfectum, secundum naturam, ideo fuit unius,ad unam,& indissolubili copula coniunctum,quod Dominus noster in Euange-

lio scilicet Mat. c. xviiii. excellenter interpretatur, nam in Genesi c. 2. dicitur, erũt duo in carne una, si duo, unus ergo tantum uir, & mulier una, si in carnem unam, indissolubili uinculo coniuncti: quod ergo Deus coniunxit, homo non separet. ecce matrimonium maxime perfectum. uerum; post peccatum corrupta hominis natura, & præsertim corrupta ui generatiua præ alijs, imò etiam infecta, nam ex ea trahitur peccatum originale in prolem matrimonij, ratio multum decidit à naturali perfectione: unde multi etiam probi, & sancti uiri plures uxores habuerunt: non tamen propterea improbanda sunt huiusmodi matrimonia in Patriarchis, & Sanctis uiris, qui intrinseco instinctu, & dispensatione Spiritus Sancti, credendi sunt plures uxores habuisse ad propagationem populi Dei, & diuini cultus. erant illa priorum matrimonia, quia non promiscui coitus, sed in quibus, certæ matris, & certi patris certa proles, attamen imperfecta, & quæ multum deciderant à naturali perfectione. Post legem Mosis ille seruatus est mos, ut lege permittente daretur libellus repudij: paucique leguntur habuisse plures uxores. apud Romanos ueteres, & Graecos mos ille uidetur fuisse, ut unius uiri, una esset

uxor, poterat tamen ea dimitti, sicque nusquam ac nullibi gentium matrimonium fuit perfectum, sicuti ab initio fuerat à Deo institutum, ad quam perfectionem naturalem solum per Iesum Christum fuit redactum, postquam eius, & Ecclesiæ coepit esse sacramentum. Sed antequàm ad matrimonium quatenus est sacramentum procedamus, pauca perstringemus de libello repudii, qui à Mose, teste Domino in Euangelio Matth. c. V. & Mar. c. 10. fuit permissus ob cordis eorum duritiam. complures Theologi putant in populo Hebræo peccasse illos, qui uxoribus repudiatis, alias superinduxerunt, nec putant ob repudium solutum fuisse uinculum matrimonij, nisi causa fornicationis. omnes etenim eam excipiunt. Canonistæ uidentur sequi hanc sententiam. Nam opinantur, si infideles sint uir, & uxor, ac repudiata muliere conuertantur, et fiant Christiani, quòd uir debeat uxorem dimittere, quam habet, ac repudiatam ducere, praeterquàm si fuisset repudiata causa fornicationis; presupponunt etenim uinculum remanere: nam illam permissionem interpretantur, sicuti mali minoris ad euitandum maius, sic leges ciuiles permittunt meretrices, & fornicationes ad euitandum adulteria. attamen sanctus Thomas in

quarto existimat, quòd cum perpetuum uinculum non sit legis naturalis primi, sed secundi ordinis, quòd in eo potuit dispensari. & licet illud, quod diximus, inquit idem author, sit communius, uerius tamen est, quòd quanuis ob eorum malitiam præstita eis fuerit ea potestas, fuit nihilominus à lege concessa, neque illi, qui ea lege utebantur peccabant, aut quippiam contra legem faciebant. hæc Thomæ sententia mihi magis probatur, quam mihi persuadent uerba legis Mosis, ex quibus nihil possumus colligere de permissione mali, ut meretricum permissio, quia si uinculum remansisset post repudium, non uideretur satis aeque à Mose statutum, quòd uir repudiatam mulierem, in coniugem, iterum sumere non posset. scio posse dici fuisse illud statutum ad poenam uiri, qui post repudium uxoris, nullius mulieris uir esse iure posset, sicuti de uxoricida, qui, ut infra dicam, legibus mulctatur, ne poßit aliam uxorem ducere. hæc acutę dicuntur, attamen si quis attente legat textum Mosis, Thomæ sententiam potiorem putabit. Decretum uero Innocentij tertij extra de diuortijs. c. gaudemus, quo nituntur Canonistæ, factum fuit, quia cessauit status illius populi, & leges illæ non sunt tenendæ ut cogentes, quin poßit sta

tui contra eas. omisso repudio redeamus ad matrimonij sacramentum, ad pristinam illam perfectionem, quam habuerat in Eua, & Adam. uerum; antequàm eius definitionem, ac proprietates inuestigemus, operæpretium erit, si clarius explicabimus id, quod tetigimus in proœmio. Luterani nostra tempestate, qui magnos hos tumultus excitarunt in Ecclesia Dei propter alia nouæ sapientiæ inuenta, illud etiam perspicaci ingenio indagare uidentur ex uerbis Apostoli in Epistola ad Ephesios. c. V. non posse colligi matrimonium esse sacramentum, imò potius non esse. Nam cum Apostolus dixisset multa de coniunctione uiri, & uxoris, significareque docuisset coniunctionem illam, coniunctionem Christi cum Ecclesia, ideoque uiros diligere debere uxores, ut Christus dilexit Ecclesiam, subdit, hoc autem magnum sacramentum est, dico autem in Christo, & Ecclesia. ecce inquiunt, quòd sacramentum non est in coniunctione uiri, & uxoris, sed in coniunctione Christi cum Ecclesia. superius diximus in primo libro totius huius operis proœmio. sacramentum, quod Græci dicunt mysterium, significare arcanum, quod sub re sensibili lateret; iuniores postmodum appellasse sacramentum rem illam sensibilem, & ar-

canum, quod latet ſub eâ, uocaſſe rem ſacramenti. exponamus ergo Paulum, exponamus inquam, ideſt, iuniorum lingua audiamus eum loquentem. coniunctio uiri, & uxoris ſimilitudinem habet, ſeu ſignificat, ſeu ſignum quoddam ſenſibile eſt coniunctionis Chriſti, & Eccleſiæ, quod magnum arcanum eſt, arcanum inquam, in Chriſto, & Eccleſia. Si ergo hoc arcanum ſacrum latet ſub ea re ſenſibili, quis ambigat iuxta iuniorum ſententiam coniunctionem uiri, & uxoris eſſe ſacramentum. Explicato hoc loco Apoſtoli, accedamus ad definitionem matrimonij. Magiſter ſententiarum in quarto, definit matrimonium eſſe maritalem coniunctionem uiri, & uxoris inter perſonas legitimas, indiuiduam uitæ conſuetudinem continentem. Hæc definitio eſt matrimonij perfecti ſecundũ naturam, ad quam reductum eſt matrimonium in officium naturæ inſtitutum per ſacramentum Chriſti. Idcirco matrimonijs infidelium, quanuis ſint legitima, & uera matrimonia, non tamen conuenit ultima particula, quia poſſunt diſſolui, remanent enim à naturali ſumma perfectione deficientia, eò, quòd illis deeſt ſacramentum Chriſti. non enim ſignificare queunt coniunctionem Chriſti et Eccleſiæ in

illis, qui sunt contra ecclesiam, & extra sacramenta omnia ecclesiæ. explicemus nunc singulas particulas positas in hac definitione. Matrimonium est coniunctio uiri, et mulieris, non quæcunque coniunctio, sed coniunctio maritalis. Hac particula & animorum coniunctio explicatur; & potestas, quam uterque habet in alterius corpora, ac mutua fides: nam maritus, quatenus maritus habet potestatem corporis uxoris, non sui, item uxor, quatenus uxor non habet potestatem sui corporis, sed uir, fides igitur mutua, & potestas corporum includitur in hac particula maritali. Potestas autem corporum pertinet ad prolem, quatenus definitio posita conuenit matrimonio instituto ad naturæ officium, quale est in infidelibus, quod tamen deciderit à summa perfectione naturali, in qua primum à Deo fuerat institutum. ultima uero particula indiuiduam, scilicet, uitæ consuetudinem continens, pertinet ad matrimonium, quatenus est sacramentum ecclesiæ Christi. Nam sicuti coniunctio Christi, & Ecclesiæ est indissolubilis, ita coniunctio maritalis, & uinculum coniugale est indissolubile. conueniret etiam matrimonio perfectissimo secundum naturam, quemadmodum à Deo fuit institutum: sed quoniam summa hæc naturalis per-

fectio, potest amoueri, essentia matrimonij manente, nec est ad eam redactum, ac firmatum matrimonium, nisi propter Christi sacramentum, idcirco ea particula non conuenit matrimonio, nisi quatenus est sacramentum. ex hac definitione colligitur, ut Augustinus dicit in libro de nuptijs, tria esse bona coniugij, Proles, scilicet, & Fides, & Sacramentum, quæ coniugium honestant, quod non est ita intelligendum, quòd coniugium esset per se inhonestum, et honestum fiat ab his tribus bonis, ueluti à quibusdam extrinsecis rebus, sed quòd hæc bona intrinseca sunt matrimonio. continentur etenim, ut diximus, in definitione matrimonij, sine quibus, coitus uerus, inquam, matrimonij esset inhonestus, quoniam sine his bonis matrimonium non existeret. coitus uero extra matrimonium est fornicatio, & peccatum. Quòd si conferas inter se tria hæc matrimonij bona, prout actu sunt, sacramẽtum utique maxime omnium perfectum est, tum quia pertineat ad Christi gratiam, tum quia est ultima differentia, quæ omnium uidetur perfectißima esse. amplius sine prole, & fide Matrimonium constat propter sacramentum. uerum si capiatur proles & fides, non prout actu sunt, sed prout sunt in suis causis, proles, scilicet, in in

tentione, & debitum seruandæ fidei, sic utique sumpta sunt magis ad essentiam matrimonij pertinentia, quia ad coniugium pertinent, ut est naturæ officium, hæc uero, quæ pertinent ad naturam sunt magis intrinseca, quàm ea, quæ sunt gratiæ, quæ utique superuenit naturæ. Hactenus de tribus bonis matrimonij. Sequitur post hæc quæstio ualde difficilis an; scilicet, ex Matrimonio, quod diximus esse sacramentum, Gratia conferatur. Magister sententiarum in quarto libro, & Hostiensis de sacramentis nō iterandis dicunt, quòd ex matrimonio gratia non confertur, sed ideo esse sacramentum, quia est signū rei sacræ, coniunctionis, inquam, Christi, & Ecclesiæ, non tamen eo sanctificantur coniuges. Horum sententia potest satis euidentibus rationibus comprobari, nam cum Matrimonium cōtrahitur per uerba de præsenti, ut infra dicemus, ex quibus fit pactum inter uirum, & uxorem, si hoc sacramentum esset, quo conferretur gratia, utique dotis pactio esset simoniaca, cum in collatione sacramēti, seu initiatione nulla fieri debeat pactio de pecunia. item; sine uerbis inter absentes potest Matrimonium cōtrahi, ubi uir absens per internuncium contrahit cum muliere absente, nullum autem sacramentum confertur absen

ti. amplius; inter infideles est uerum Matrimonium, licet, non perfectum, qui nequeunt esse participes sacramentorum ecclesiæ Christi, qui si conuersi fuerint ad fidem, non cõtrahunt de nouo, sed remanẽt in priori, quod incipit in eis esse sacramentum post baptisma, cum tamen prius non esset nullum, tamen fit signum sensibile nouum. His rationibus uidetur satis perspicue probari Matrimonium sacramentũ non esse, quo gratia conferatur. at econtra. hoc peculiare, & proprium est sacramentis nouæ legis, quod gratiam conferunt. quo fit, ut omnes posteriores Theologi teneant gratiam cõferri hoc sacramento, qua coniuges secundum Deum operantur ea, quæ pertinent ad matrimonium, & diuina ope in eo adiuuantur. uerum meo iudicio, ut inquit, Durandus, non eadem ratione uniuoca sacramentum dicitur de sacramentis alijs, & de matrimonio, sed secundum quandam Analogiam, quam tamen non explicat. Conabor ego meum sensum exponere: Peritiores iudicabunt, quorũ iudicio semper meum subijciam. Alia sacramenta, in quibus uis est instrumentaria gratiam conferendi, seu certum signum secundum se, sunt quædam res sensibiles, sub quibus latet mysteriũ, & gratia inuisibilis, at in matrimonio id, quod

est sacramentum, & ex quo sequitur gratia, est secundum se insensibile, sed sensibile est in sua causa, quæ non est sacramentum, sed est efficiens sacramenti. quòd ut melius intelligatur, uersabimus ex utraque parte Matrimonium, & prout accipit ab officio naturæ, & definit in sacramentum, & rursus ab arcano sacramenti uersus officium naturæ. Matrimonium, quod est officium naturæ, coniunctio, scilicet, maritalis, fit pactione quadam inter coniuges, quæ pactio explicatur per uerba de præsenti, uerba igitur illa sensibilia sunt causa, quæ efficit coniunctionem maritalem, quæ si fuerit inter infideles est utique uerum, et legitimum matrimonium in officium naturæ, non tamen est sacramentum, quia coniunctio Christi cum Ecclesia bene significari nõ potest ab his, qui sunt omnino extra Ecclesiam. Ecce quod, primo efficiant uerba, causa sunt, ac efficiunt coniunctionem maritalem in officium naturæ. at si talis coniunctio fuerit inter fideles, est etiam sacramentum, quia recte, & rite significant cõiunctionem Christi, cum Ecclesia. idcirco in prima illa pactione, quæ sacramentum non est, sed efficit sacramentum, potest fieri pactum pecuniarium. potest etiam fieri inter absentes, nec oportet ut repetantur, cum coniuges

infideles fidem suscipiunt, quia in his non est sacramentum, sed in coniunctione maritali, quæ est inter fideles, deest tamen ei significatio, ut diximus. sed cum primum fidem suscipiunt, incipit significare Christi, & ecclesiæ unionem, ideoque incipit esse sacramentum, gratiamque inuisibilem nanciscuntur ex maritali coniunctione illa. non ergo uniuoca ratione sacramentum dicitur de matrimonio, quod in se non est sensibile, sed est sensibile in sua causa, et de alijs sacramentis, quæ sunt in scipsis sensibilia. si rursus incipiamus ab arcano, Christi, scilicet, & ecclesiæ unione, non significatur illud à uerbis, sed à coniunctione, quam faciunt uerba. repetamus paucis omnem matrimonij institutionem, & uim. fuit primo institutum in paradiso ante peccatum in officium naturæ, perfectum tamen: post Diluuium fuit institutum in officium naturæ, & remedium concupiscentiæ, cui ex matrimonio impositi sunt certi fines, ne uagentur matrimonij iura. per Christum in Euangelio Matthæi. cap. xviii i. fuit Matrimonium restitutum ad primam illam perfectionem, addita ui sacramenti, quam Apostolus explicauit in epistola ad Ephesios c. v. in remedium etiam concupiscentiæ, quæ adhuc in nobis multum potest, ut inquit Aposto

lus, prima. cor. c. 7. melius est nubere, quàm uri. Quæ hactenus à nobis dicta sunt de matrimonio, pro huius opusculi compendio, satis esse uideri debent. Nunc paucis perstringemus matrimonij impedimenta, quæ commode colligi possunt, ex matrimonij definitione. Diximus Matrimonium esse societatem maritalem. societas uero hæc inter uirum, & mulierem innititur contractu, & pactione quadam, contractus uero efficiens causa est consensus eorum, qui inter se paciscuntur: consensus uero, si consensus iure dici debet, uoluntarius ut sit, necesse est; ea igitur quæ uolontario aduersantur, destruunt consensum, & per eum pactionem. uoluntario autem ut dicit Philosophus in tertio ethicorum aduersatur coactio, item ignorantia. coactio igitur, & metus, qui iure dici potest humanus metus, impediunt Matrimonium, quia tollunt consensum uoluntarium. item error personæ, ut puta, si uir putet Martham, esse Mariam, aut si mulier reatur Paulum, Petrum esse, quanuis contrahãt per uerba de præsenti, Matrimoniũ nullum est. item error status personæ, uerbi gratia, si putat mulier esse liberum eum, qui seruus sit, si mulier non fuerit etiam ipsa serua, Matrimonium nullũ est. Hic non est dicendus error quispiam, si

eum putet diuitem, qui est pauper, aut bonum, qui est malus, aut sanũ eum, qui est æger, utique hi errores nullo pacto Matrimonium impediũt, cuius rei ea ratio est, quoniam is error, qui aufert uoluntarium circa ea, quæ per se pertinent ad societatem maritalem, quæ ea pactione innititur, destruit uoluntarium quo ad societatem, utputa si uolo inire societatem cum Maria, & mihi offeras Martham, utique per accidens cõtraho cum Martha, per se autem, quo ad meam uolũtatem contraho cum Maria, ecce quòd error est in his, quæ per se pertinent ad societatem, quàm ineo. si ego item liber contraho cum serua, quam puto liberam, utique fallor in eo, quod per se pertinet ad societatem hanc, non enim cum serua potest esse commoda societas maritalis, præsertim ad tuendam rem, & conuersationem domesticam, neque tradi perfecte potestas corporis, in quod ius habet dominus. quòd uero sit sana, aut ægra, sapiens, uel insipiens, non per se pertinent ad maritalem societatem, ideo hic error non impedit matrimonium, nec etiam si libera sit, quam puto seruam, quia ea mutatio status potiorem, & commodiorem facit illam maritalem cõiunctionem, & societatem. si item seruus putet mulierem liberam, quæ est serua, error hic nõ facit matrimo

nium irritum, ratio est in promptu quia non tenetur afferre meliorem, & potiorem statum, quàm is sit, in quo compar est coniugium. quòd si quæras circa coactionem, cur est, quòd in susceptione baptismatis, cum coactus metu, inquam, etiam mortis, qui cadit in constantissimum uirũ, dummodo ui extrinseca non sit tractus ad fontem, si baptizatur, baptismi charactere suscipit, et cogẽdus est uiuere Christiane, in matrimonio uero omnes hæ coactiones mixtæ ex uolũtario et inuolũtario impediunt matrimonium. Respõdeo. quòd consensus alio modo se habet in baptismate, et alio modo in matrimonio. nam in matrimonio, causa est efficiens matrimonij, in baptismate uero consensus non est causa consecrationis illius, & regenerationis, sed causa Deus est per sacramentum exterius, consensus uero est dispositio recipientis, ideo qualiscunque consensus, dummodo sit consensus, facit recipientem dispositum: at in matrimonio, cum consensus sit causa efficiens matrimonij, nisi fuerit perfectus, & omnino uoluntarius, uim non habet efficiendi matrimonium. Quòd si iterum roges an is, qui non coactus aliqua ratione, dolo tamen, fictis uerbis de præsenti consentit, an is matrimonium contrahat, & consensus ille efficiat matrimonium.

Nimirum nulli dubium est, quin in foro ecclesiæ quæ non iudicat de occultis, sed de his, quæ apparent, matrimonium contractum censebitur. Quòd si quæras in foro conscientiæ, quid sentiendum, beatus Thomas, & alij, quos uidi tenent, quòd is non contraxit matrimonium, quia non adhibuit consensum animi, sed fictis uerbis tantum expresserit. Mihi certe res hæc uidetur paulo durior. Nam cum pactiones sint ad alterum, qui animi inspector esse non potest, sed uerba, quæ indicant animi mentem intelligit, cum is uoluntarie ea uerba expresserit indicantia conceptum animi, quòd in foro conscientiæ non inierit pactum, nec propterea, quòd inierit teneatur ipsum seruare satis durum est: quia mihi uideretur hoc uoluntarium sufficere ad ineundum pactũ, quod pertinet ad expreßionem uerborum, quibus contrahi consueuit matrimonium. idem censerem de alijs pactis. Attamen nihil statuo. dubitaui tantum, ac iudicio peritiorum meam sem per sententiam subdam. Impotentia etiam in mare, seu natura talis sit, siue accidente quopiam, adeo, quòd statuto à legibus tempore, biennio, ni fallor, nunquàm à prima accubatione habuerit rem cum uxore, matrimonium soluit. ratio in promptu est. nam obligatio non ualet si fuerit de

eo facta

eo facta, quod à paciscente non potest præstari. eadem ratio est de muliere si fuerit arcta. longe tamen rarior hic casus est in muliere, quàm in uiro. item Matrimonium non fit, si appositæ fuerint conditiones citra bona matrimonij superius dicta, utpote, si quis cõtraxerit cum muliere hac conditione, ut abortum procreet, aut ut fornicetur cum alio quopiam, aut, ut non petat debitum à uiro, utique matrimonium nullum est, quia cõditiones hæ destruunt naturam matrimonij. Quòd si fuerint appositæ aliæ conditiones, siquidem sint inhonestæ, & iniustæ, non sunt seruandæ, sed matrimonium contrahitur: sin uero fuerint iustæ, sub illis conditionibus ratum est, sine illis non est ratum, dummodo non fuerit antea consumatum. hæc omnia tractantur à Canonistis extra de conditionibus appositis. Quoniam uero in definitione matrimonij dictum est Matrimonium esse societatem maritalem inter legitimas personas, omnia ea, quæ faciunt personas illegitimas impediunt matrimonium. is igitur, qui, uel quæ iunctus est alteri, uinculo matrimonij uiuente coniuge, est illegitimus ad aliud matrimonium contrahendum, quia iam obligatus est alteri. hoc manifestum est. Votum etiam solenne continentiæ, quod fit in susceptione sacri ordinis,

& in professione uitæ Monasticæ, seu Religiosæ impedit matrimonium. hoc in loco de uoto continentiæ clarius explicabimus id; quod inceperamus in superiori tractatu de ordinibus ecclesiasticis. Votum continentiæ duplex est; simplex; scilicet, & solenne, seu publicum. simplex uotũ est, quando quispiam Deo uouet uitam se ducturum continentem. solenne uero, seu publicum, quando quis continentiam uouet per susceptionẽ sacri ordinis, uel per professionem religionis. nec huiusmodi uotum propterea dicitur publicum uel solenne, quia palàm fiat, sed quoniam annexum est officio, ex quo necesse est, ut in publicũ prodeat, quanuis etiam non palàm, neque coràm multis, sed in cubiculo fieret. suscipiens etenim ordinem sacrum deputatus est in Ecclesia publico muneri. item professus religionem, ex uita monastica, quam publice est ducturus, in publicum effert legem cõtinentiæ, quam uouit. is uero, qui simpliciter uouit, nulli huiusmodi muneri est addictus, unde in publicum prodeat uotum. simplex uotum continentiæ impedit matrimonium contrahendum; unde is, qui contrahit post uotũ simplex, mortaliter peccat, quia fidem datã Deo frangit; attamen matrimonium illud ratum est. ut tamen multi tenent, peccat mortaliter peten-

dò debitum à coniuge, reddendo uero non peccat. uerum; quoniam hoc ualde periculosum est, nec ita facile imponendus est laqueus mortis perpetuæ, mihi magis placet aliorum sententia, qui tenent fractionem fidei datæ Deo per contractũ matrimonium esse peccatum mortale, postmodũ uero actum, & usum matrimonij, quod est ratum, non esse peccatum. hac etenim ratione, nec laqueus imponetur, nec etiam conuictus coniugum alteri parti erit onerosus, illi inquam, cui incumberet, ut semper exigeret debitum, & fungeretur utriusque munere. uotum uero continẽtiæ solenne in susceptione, scilicet, sacri ordinis, & in professione religionis susceptum, non tantum impedit matrimonium contrahendum, sed etiam dirimit contractum; quoniam efficit personas illas merè illegitimas. rationem diuersæ huius rationis in uoto simplici, & solenni, Scotus in quarto inuestigat, ac multis recitatis, confutatisque tandem hãc rationem alijs præfert. quoniam in uoto solenni is, qui uouet, subijcit se iudicio Ecclesiæ, quæ ita statuit, & eas personas illegitimas fecit. hæc Scotus. uerum; ut puto ego, ratio beati Thomæ, si recte fuerit exposita, est efficatior, nam cum uotum continentiæ monachatui sit essentialiter annexum, ordini uero sacro

sit annexum ex decreto, & statuto Ecclesiæ, is; qui suscipit ordinem sacrum, uel monachum se facit, iam dat Deo continentiam suam, nec tantum promittit, ut in uoto simplici, quoniam actu munus suscipit, cui annexa est continentia ipso iure, quod ius ipse non facit, sed Ecclesia, cui sub est, quod munus cum ipse amplius deponere ne queat, neque possit defficere, quin illi annexa sit continentia, ideo non tantū promittit, sed actu dat Deo continentiam, & debitum ad eam seruandam, non ex promissione tantum, sed ex professione religionis, uel ordinis, quem actu suscipit. hæc beati Thomæ ratio sic exposita meo iudicio est efficacissima. hoc in loco nolo præterire locum apud Augustinum in libello de bono uiduitatis, quem citat Vgo de sancto Victore. inquit Augustinus exponens eum locum Pauli de uirginibus, quæ post uotum uolunt nubere, et damnationem capiunt, quoniam primam fidem irritam fecerunt, ubi inquit Augustinus, notādum esse non propterea eas damnationem capere, quoniam contraxerunt matrimonium, quod sit irritum, in quo nō possint permanere. sed quoniam priorem fidem irritam fecerunt. ex quibus Augustini dictis sequi uidetur, quòd uotum religionis impedit matrimonium contrahendum, nō

tamen dirimit, nec facit irritum postquàm contractum est. hæc Augustini dicta exponenda sunt in uoto religionis simplici, non in solenni. sic Vgo ea interpretatur. Votum solenne, ut diximus, continentiæ fit & in susceptione sacri ordinis, & in professione religionis. uerum sacro ordini uotum illud annexum est ex statuto Ecclesiæ, sed statui monachatus est essentialiter annexum, ideo Papa, qui potest dispensare in iure positiuo, posset dispensare cum diacono, & presbytero in uoto continentiæ facto, ita, quòd possent contrahere matrimonium, quanuis non posset facere presbyterum non esse presbyterum, aut diaconum non esse diaconum post consecrationẽ. at statui monachorum uotum continentiæ est essentialiter annexum, unde, scilicet, Thomas tenet, quòd Papa non posset dispensare, quòd monachus professus uxorem duceret, quoniam nõ potest facere de monacho, non monachum. ratio beati Thomæ solui non posset, si propositio qua utitur, esset omnino uera, scilicet, quòd monachus fieret consecratione quapiam, uti solebat tẽpore Dionisii, nunc uero non ita fit, nulla accedit consecratio, nulla benedictio, qua efficiatur monachus, & religiosus, sed tantum promissio corrigendi mores, & uitam secundum regulam

beati Benedicti, aut quispiam simile, quod promissionem continet, non consecrationem. uerum de hac quæstione alias. Hæc de impedimẽto per uotum continentiæ, quod personas efficit illegitimas. præterea dispar cultus. fidelis etenim non potest contrahere matrimonium cum infideli, quod dicit Apostolus primæ Cor. c. 7. nubat cui uult tantum in Domino. nam si fornicatione fit diuortium in matrimonio contracto, eo modo, quo infra dicemus, multomagis spiritualis fornicatio impediet contrahendum. neque etiam ratio sacramenti potest seruari, ubi uterque, uel alter coniugum fuerit omnino extra Ecclesiam. fidelis nanque, & infidelis non magis inter se distat, quàm ut matrimonio coniungi queant. item consanguinei usq; ad quartũ gradum personæ sunt illegitimæ. hoc partim sumptum est à lege naturali, partim à Iure Pontificio, & à Canonibus. nam cum amor, & charitas ualde propinquorũ quandam habeat uenerationem, & honestatem annexam, quæ in coniugio seruari non potest, ideo lex naturalis homines docuit, ut abstineant à coniugio consanguineorũ. quis non abhorreat cõiugium patris, cum filia, uel matris, cum filio, & hoc magis quàm prius, quia filius subiectus est matri, uiro autem subiacet uxor. sic inter fra

trem, & sororem coniugium abominatur huma num ingenium. sunt præterea hæ rationes facientes ad ciuilem societatem ampliandam, ac inter se deuinciẽdam. has rationes, quia obuiæ sunt omnibus prætermitto. ex lege ergo naturali est hominibus insitum, ut abstineant à coniugio cõsanguineorum primi ordinis, idest, ualde propinquorũ. lege deinde Canonica terminus fuit præfixus usque ad quartum gradum. ratio à quibusdam excellentibus authoribus adduci solet. quoniam cum matrimonium fuerit institutum præter alia in remedium concupiscentiæ, & ad eam coercendam, rationi consentaneum uisum fuit, à spe coniugij prohibere eos, qui in eadem domo, & familia solent esse, ideo usque ad quartum gradum prohibitio extensa fuit. priscis christianorum temporibus, adhuc ad septimum gradum extendebatur prohibitio, quæ postea ab Innocentio tertio contracta fuit usque ad quartum gradum. nunc nulla etiam ratio habetur de gradu quarto, sed passim absque alia causa dispensatio fit in eo gradu. quòd si quæras, qui sint, & quales gradus consanguineorum, consanguinei uel sunt in eadem linea recta, quæ est ascendentiũ, & descendentium, patris, inquam, filij, nepotis, sicque deinceps, aut patris, aui, proaui, ataui, &

sic deinceps. in his nullus est gradus matrimonio aptus, sed omnes prohibiti lege Naturali, & Pōtificia, præterquam quòd ætatis ratio non permittat eos, qui ita disiuncti sunt posse matrimonio coniungi. alij consanguinei sunt, qui originem trahunt ab eadem radice, sed diuersis inter se lineis prodeunt, semperque magis inter se distant. horum inter se gradus sumuntur per distantiam eius qui magis distat à radice illa prima. fratres sunt in primo gradu, unico enim uterque interuallo distant à patre, uel à matre. patrueles in secundo, sic eorum filij in tertio, eademque ratione ulteriores efficiuntur gradus. quòd si alter quarto interuallo distans erit à prima radice, alter uero tertio, maior distantia capitur. distabunt igitur hi in quarto gradu. hic animaduertendū est, in uno, & eodem gradu latitudinem quandam esse, quamuis enim filius fratris, à fratre patris sui distet in secundo gradu, itemque in eodem gradu, scilicet, in secundo distet à patruele suo, propinquior tamen est patruo, quàm patrueli, licet idem sit utriusque gradus. hæc de consanguineis. Affinitas etiam matrimonium impedit, est autem affinitas, & propinquitas, & cognatio, quæ non ex radice sanguinis, sed ex coniugio prouenit. nam cum per matrimonium uir, &

uxor sit una caro, necesse est, quòd consanguinei uiri, sint uxoris cognati, & ecõtra, ut consanguinei uxoris, sint cognati, & propinqui uiro. uiri uero ad uxorem non est neque affinitas, neque consanguinitas, sed principium affinitatis, consanguinitatis consanguineorum, & consanguinitatis descendentium ex eo matrimonio, sicuti amor suiipsius non est amicitia, sed principium amicitiæ, & potior amicitia, sic coniunctio uiri, & uxoris est potior affinitate omni, sunt enim una caro. gradus uero affinitatis sumuntur ex gradibus consanguineorum, isque gradus consanguineorũ, qui est uiri, est gradus affinitatis uxoris, itemque is gradus, qui est consanguineorum uxoris, est gradus affinitatis uiri, eademque est prohibitio, ac in eodem gradu in consanguineis, & affinibus, quæ impedit matrimonium contrahendum, & dirimit contractum. sicuti autem ex consanguineis per primum coniugium fiunt affines, ita coniugium affinium secundum quãdam affinitatem facit, non proprie dictam, sed secundariam. item tertium coniugium faciebat tertiam affinitatem. uerum de iis secundariis, et tertiis affinitatibus, quibus olim impedimentum præstabatur, at nunc nullam habet Ecclesia rationem, præterquàm consanguineorum, & pri-

morum affinium. ad honestatem nuptiarũ aliud quoque propinquitatis genus Ecclesia exclusit à nuptijs, quod contrahitur non ex matrimonio consumato, sed ex sponsalibus matrimonio non consumato. sunt sponsalia promissio futurarum nuptiarum. hoc impedimentum appellant iustitiam publicæ honestatis, quam definiunt esse impedimentum matrimonij proueniens ex sponsalibus, robur habens ex Ecclesiæ institutione propter spem honestatis. uerum cum hoc non sit magnum uinculum, ex leuiori causa poterit ius hoc relaxari, & in eo dispensari. nolumus omittere id, quod supra præteriuimus, non tantum contrahi uinculum affinitatis ex iusto, & legitimo matrimonio si fuerit consumatum, sed etiam ex quocunque alio coitu, in quo fiat coniunctio seminũ maris, & mulieris, nam ex coitu fiunt una caro, & unũ corpus, ut expresse dicit Apostolus Paulus. 1. cor. c. 6. qui adhæret meretrici, fit unũ corpus. tollens ergo membrũ Christi, efficit membrũ meretricis, & cum contrahatur affinitas ex cõiugio, quia sunt una caro, eadem erit ratio de coitu fornicario, in quo fiunt una caro fornicantes. est præterea cognatio spiritualis, quæ impedit matrimonium, et efficit personas illegitimas. contrahitur uero hæc spiritualis cognatio ex baptis-

mate, & confirmatione tam inter suscipientem, & susceptum, seu in confirmatione inter sustinẽtem, et eum, qui sustinetur, quàm inter patrem, et matrem naturalem illius, qui baptizatur, seu confirmatur, & hunc spiritualem patrem, & matrem: item inter conferentem hæc sacramenta, & suscipientem: item inter filios naturales, & spiritualem filium, seu filiam, unde est in hac cognatione spiritualis paternitas, seu maternitas, spiritualis compaternitas, spiritualis filiatio, & spiritualis fraternitas, quæ matrimonium impediunt. quidam præter confirmationem, & baptisma addunt etiam catechismum. alij uero tenent, quòd in catechismo cognatio impediat contrahendum matrimonium, non tamen dirimat contractum, quòd uerum esse patet ex libro sexto per catechismum de spirituali cognatione. ex hac spirituali cognatione oritur quædam spiritualis affinitas; nam cum uir, & uxor sint una caro, illi, qui sunt cognati uiri, cognatione hac spirituali fiunt affines uxoris, & econtra cognati uxoris, fiunt affines uiri, spirituali quadam affinitate, quæ etiam matrimonium impedit. Hic tamen notandum est, quòd affinitas hæc contrahitur inter illos, qui ex actu coniugis, aut uxoris post consumatum matrimonium sunt ipsi cogna

ti, cognatione hac spirituali, quòd si cognatio hæc contrahatur ex actu alterius, non fit proptere a hæc spiritualis affinitas. exemplum utriusq; si uir suscipit quempiã ex fonte baptismatis, aut sustinet in confirmatione, proculdubio is, fit affinis uxoris: sic si uxor suscipiat, uel sustineat aliquem, contrahit cum ea uir spiritualem hanc affinitatem. at si uir filium habeat ex priori uxore, & postea aliam coniugem ducat, aliusque quispiam sustineat, aut suscipiat filium uiri, uxoris priuignum, fit utique is uiri compater, non tamẽ fit propterea compater uxoris, quia non ex actu uiri, sed alterius facta est hæc compaternitas. hoc notat beatus Thomas in quarto libro. sequitur has cognationes, cognatio legalis, seu ciuilis usus legis, qua constitutum fuit hoc cognationis genus. nostris temporibus in desuetudinem ferè abijt. olim fuit frequens. nam cum unusquisque naturaliter appetat nominis, & familiæ hæredem filium relinquere, si cui ualde successionis cupido liberi non fuissent, poterit alterius naturalem filium adoptare, & loco filij naturalis habere: ex adoptione contrahitur cognatio hæc legalis, quæ primo est inter patrem, seu matrem adoptantẽ, & filium adoptatum, ac inter personas his matrimonio iunctas. quam possumus appellare affi

nitatem legalem. eritque paternitas, & filiatio huiusmodi cognatio, quæ recta linea manat etiã in descendentes, & ascendentes. Est præterea cognatio legalis inter filium adoptatum, et filios naturales adoptantis, quæ poterit dici fraternitas differt hæc à priori, scilicet fraternitate spirituali, quia si filius adoptiuus emãcipatur à patre, nil prohibet, quin uxorem poßit ducere, & habere naturalem filiam patris adoptiui. etenim ad frenandam concupiscentiam lex prohibuit connubia inter eos, quos necesse est simul habitare, adoptiuus ergo filius, quandiu est sub potestate patris, & in eius domo, iure arcetur à nuptijs sororis, cum uero emancipatus est à patre, nec in eius contubernio est, soluitur prohibitio, quia causa ablata est. Vxoricidæ etiã hac pœna mulctantur, nisi cum eis dispensetur, ut uxorem ducere non queant. item incestuosi. sed si de facto contrahunt non dirimitur matrimonium, extra de eo, qui cogno. cõsang. uxo. c. trãsmissæ. Adulteri etiam si cõtraxerint, aut fidem dederint contrahendi post obitum comparis, & se polluerint coitu: item si machinati fuerint in mortem coniugis, ac occiderint: item si alter tantum machinatus sit, ut adultero, uel adultera frueretur cõiuge, ac interim se polluerint, nequeunt contra-

here. Hactenus de matrimonij impedimentis. Nunc pauca quædam de ſponſalibus, & de ſecundis nuptijs. Sponſalia, à quibus ſponſi dicuntur, ſunt promiſſio futurarum nuptiarum. poſſunt contrahi poſt ſeptennium. ſolui etiam poſſunt poſt quàm fuerint contracta, quãdoque ſine iudicio Eccleſiæ, quandoque iudicio Eccleſiæ. abſque iudicio, ut ſi alteruter coniugum fuerit religionẽ ingreſſus, uel per uerba de præſenti cum alio matrimonium contraxerit, uel mox ſacrum ordinẽ ſuſceperit. iudicio Eccleſiæ ſoluuntur, ut ſi affinitas quæpiam ſuperuenerit in fornicatione alterius, ſi lepra, cæcitas, aut quippiam ſimile. alij etiam ſunt caſus, in quibus ſponſalia ſoluuntur. quòd ſi poſt ſponſalia contracta, ſe inuicem ſponſi cognouerint, interpretatur Eccleſia contractum fuiſſe inter ſponſum, & ſponſam matrimonium, eamque uxorem eſſe, non ſponſam, & illum uirum. ſecundæ autem nuptiæ, ac tertiæ, ſicque deinceps non ſunt prohibitæ, ut quidam Hæretici putauerunt. ad quorum hæreſim ob indignationem conceptam Tertullianus declinauit, opuſculum quoque compoſuit ſuper ea re, quod inſcripſit de Monogamia. ſuntque & ipſæ per ſe ſumptæ ſacramentum coniunctionis Chriſti, & Eccleſiæ, cum ſint unius ad unum. uerum

si ratio habeatur contrahentium, deficiunt à perfecta ratione sacramenti, cum is non fuerit tantum uni iunctus, ut Christus Ecclesiæ, sed pluribus. inde est, quòd bigamus est irregularis ad ordines sacros suscipiendos. nam in ministro sacramentorum non debet esse quispiam sacramentorum defectus. post ea, quæ hactenus diximus de matrimonio, sponsalibus, & posterioribus nuptijs restat quæstio soluenda de beatæ Virginis, et Ioseph matrimonio, an fuit uerum, & perfectũ matrimonium, cum nunquàm fuerit consumatum: & quo nam pacto, cum perpetua uirginitate mentis potuit matrimonium conuenire, in quo coniuges sibi inuicem tradunt potestatem proprij corporis ad generationem prolis. Ad priorem quæstionem, ut præclare inquit beatus Thomas è sententia Aristotelis in secundo de anima, quòd duplex est rei perfectio prima, scilicet, & secunda. prima pertinet ad essentiam rei, & definitionem, secunda ad operationem. de prima perfectione matrimonij non est carnalis coniunctio, ante nanque quàm coniungantur is maritus est, & illa uxor est, nec legitime coniungerentur, nisi prius cõiuges essent, sed coniunctio pertinet ad perfectionem secũdam matrimonij, scilicet, ad ipsius usum. nil ergo obstat, quin bea-

tæ Virginis,& Ioseph fuerit uerum,& perfe-
ctum matrimonium,quanuis non fuerit consu-
matum.alia dubitatio difficilior est. Augusti-
nus in libro de Nuptijs,& Concupiscentia, quē
locum Magister sententiarum in quarto libro
adducit,inquit, quòd beata Virgo uotum fecit
uirginitatis perpetuo seruandæ, nisi aliter Deo
uisum fuisset, similiter in matrimonio contrahē
do supposuit se Diuinæ uoluntati, de qua tamen
certa erat, ut quidam dicunt. Scotus enim inquit
quòd certa erat Ioseph nunquàm petiturum de-
bitum post contractum matrimonium. uterque
coniugū uirginitatē uouit. postremus tractatus
pertinēs ad sacramentū matrimonij est de diuor-
tijs. Matrimoniū uel est perfectū,et ratū, ut ma
trimoniū fideliū,uel imperfectū, quanuis uerū,
& legitimum,ut matrimonium infidelium. hoc
postremum non ratum, nec perfectum, si uter-
que coniugum conuertatur ad Religionem no-
stram,& Christiani fiant, efficitur sacramentū
ut supra diximus,ac perfectum,& ratum. at si
alter coniugum efficiatur Christianus,altero in-
fideli permanente,distinguendum est. nam uel
infidelis uult habitare,& degere simul cum fide
li,uel non uult: aut si uult,cum iniuria fidei ui-
detur hoc facturus. si uoluerit simul degere,

utiq;

utique nullo præcepto Domini fidelis tenetur admittere societatem, & contubernium infidelis. attamen beatus Paulus primæ cor. c. 7. consilium dat, quòd habitet, ac simul degat. quòd si uoluerit simul degere, & Pauli consilium sequi, omnes Theologi tenēt, quòd propterea uinculum matrimonij cum uxore, seu uiro infideli permaneat, ac propterea non posse nouum matrimonium cum alio, seu alia contrahere, nisi mulier fuisset adultera, uir uero fidem uxori seruauerit. etenim si hoc acciderit, iure posse uirum uxorem dimittere infidelem, ac aliam ducere. quòd si matrimonium non tantum fuerit uerum, & legitimum, sed etiam perfectum, & firmum; cuiusmodi est matrimonium fidelium, distinguendum est. nam uel consumatum est huiusmodi matrimonium per uiri, & uxoris copulam, uel nondum est consumatum: si non fuerit consumatum, potest dissolui, si alter coniugum religionem ingrediatur, & uouerit, quòd potest facere etiam altero coniuge inuito. huius potestatis ratione adducit beatus Thomas. nam coniunctio uiri, & uxoris duplex est. nam & est animorum coniunctio; & corporum carnali nexu. carnalis nexus soluitur morte corporea, & naturali, animorum uero nexus solui potest morte spirituali. cum igitur an-

te consumationem matrimonij, inter coniuges sit spiritualis coniunctio animorum tantum, & ingrediens religionem priori uitæ moriatur, ac incipiat noua uita uiuere, ideo soluitur nexus ille hac morte, & religionis uoto. Canonistæ pluri mi ex quadam glosa de conuers. coniugatorum c. ex publico, tenent quòd ex legitima causa Pontifex possit dissoluere matrimoniũ perfectum, non tamen consumatum, multaque dicunt, quæ meo iudicio sunt satis leuia. ideo nunquam auderem ego dicere, quòd quos Deus coniunxit ante cõsumatum matrimonium in paradiso terrestri, homo posset dissoluere. Scotus dicit rationem Thomæ non esse efficacem, sed quòd Christus in eo casu dispensauit, cum uocauit Ioannem à nuptijs, neque unquàm Ecclesia ausa hoc fuisset, nisi accepisset à Christo. post consumatum matrimonium, uinculum coniugij nunquam solui potest, donec uterque uixerit: sed obligatio soluẽdi debitum officium coniugi solui potest per fornicationem, seu carnalem, seu spiritualem, si alter fidem seruauerit inuiolatam. fornicatio spiritualis est, si ex christiano quispiam efficiatur infidelis. nam cum Christus in euangelio Mat. c. 19. exceperit fornicationem, ob quam soluitur ius, & potestas in corpus alterius, in eo, qui fidem

frangit non minus intelligenda est spiritualis fornicatio, ut sæpe in Prophetis Deus appellat idolatriam, quàm carnalis, & corporea. Nonnulli ex uerbis euangelij apud Matthæum.c.19. ut ex authoritate Ambrosij in expositione epistolæ ad Corinthios uolunt solui uinculum coniugale ob adulterium, ita quòd uir dimissa adultera, possit aliam uxorem ducere. sed Augustinus in libro de adulterinis connubijs ad Polentium, optime, & iure probat hoc iure fieri non posse, & ea cõnubia esse adulterina, idest, adulteria, non connubia. hæc quæstio si discutienda esset longiori tractatu indigeret, quàm ratio suscepti operis exposcat, ideo satis nobis fuerit locos notasse. ob alias etiam causas, quæ tamen per se non pertinent ad matrimonium, iure separari posset uir ab uxore, seu uxor à uiro. quæ quoniam non per se faciunt ad matrimonium, sed per accidens, ut iustus timor mortis &c. omittimus, & Iurisconsultis, ac iuris Pontificij doctoribus dimittimus. Quanuis Nuptiæ, eorumque consumatio sit Christi, & Ecclesiæ sacramentum, nihilominus quoniam carnalis illa uoluptas obruit animum, & distrahit summopere à rerum spiritualium contemplatione, ideo coniugalis actus nisi ob causam necessariam uitandi lubricum, & incontinentiæ uim,

peti decenter non debet diebus ieiuniorum, & festis præsertim solennibus. si petatur uero reddi debet seruata debita honestate, cæterisque circũstantijs; quæ seruari debent secundum rectam rationem. Neque Nuptiæ celebrari iure queunt à Septuagesima usque ad octauam Paschæ: à Rogationibus usque ad octauam Pentecostes: ab Aduentu Domini usque ad Epiphaniam. His nanque temporibus solennibus solebant omnes communicari corpori, & sanguini Christi. Iam peruenimus ad instituti operis calcem Deo bene iuuante, cui sit laus sempiterna.

Amen.

GASPARIS CONTARENI CARDINALIS κατήχησις SIVE CHRISTIANA INSTRVCTIO.

Interrogatio Prima.

Quid est esse Christianum?

Responsio.

Esse christianum, est, esse Membrum Christi, ei incorporatum per fidem, & fidei sacramenta.

Interrogatio Secunda.

Membra omnia Christi sunt ne unius tantum modi?

Responsio.

Minime. Nam quædam in Christo uiuunt, quædam uero non uiuunt, licet quodammodo possint dici esse in Christo, et esse mēbra Christi.

Interrogatio Tertia.

Quæ sunt membra quæ uiuunt in Christo?

Responsio.

Christiani illi, in quibus per fidem, & charitatē inhabitat spiritus sanctus, spiritus Christi per quem accepimus adoptionem filiorum, & in

quo clamamus Abba, Pater: quæ dona preciosa & excelsa promeruit nobis Christus.

Interrogatio Quarta.

Quænam sunt mẽbra in Christo mortua tamen?

Responsio.

Christiani illi, qui per baptisma, consecrationem, & caracterem Christi acceperunt, sed Spiritu Sancto carent, uel ob fictionem, cum qua accesserunt ad baptisma, & in qua perseuerant, nam Spiritus Sanctus disciplinæ effugiet dolum, uel quia illum ob prauitatem amiserunt.

Interrogatio Quinta,

Quid sentiendum de sacramentis Ecclesiæ secũdum fidem orthodoxam, & catholicam?

Responsio.

Sacramenta esse sensibilia signa inuisibilis gratiæ, quæ in eorum susceptione infunditur per fidem passionis Christi, per quam nobis remittuntur peccata, & datur Spiritus Sanctus, datusque fouetur, & augetur iuxta dictum Apostoli ad Romanos. c. 3. Quem Deus posuit Propitiatorẽ per fidem in sanguine eius.

item ad Roma.c.8.per quem accepistis Spiritum adoptionis filiorum Dei.item;ad Gal.c.3. ut pollicitationem Spiritus accipiamus per fidem.item;ut in ipso crescamus. Hæc omnia expresse dicuntur à beato Thoma in sua Summa.

Interrogatio Sexta.

Quot sunt sacramenta, uisibilia inquam signa?

Responsio.

Septem; quæ dicis in summa, quanuis non eadē penitus ratione dicantur omnia hæc sacramēta.sed hæc quæstio non est nunc discutienda.

Interrogatio Septima.

Quænam sunt hæc septem sacramenta?

Responsio.

Baptisma, Chrisma, Eucharistia, Pœnitentiæ sacramentum; Extrema unctio, Ordo, & Matrimonium.

Interrogatio Octaua.

Quid sentiendum de Baptismate, secundum fidem orthodoxam?

Responsio.

Baptisma esse ablutionem corporis exteriorem,

quæ perficitur aqua simplici, et uerbo, inuocatione Sanctæ Trinitatis, iuxta formã traditã in Euangelio, Mat. c. 28. baptizantes eos, in nomine patris, & filij, & Spiritus Sancti. et Apostolus ad Ephesios. c. 5. Mundãs eam, id est Ecclesiam lauacro aquæ in uerbo. interior uero gratia, est cõsecratio, seu character quo baptizatus inseritur Christo, ac deinde Spiritus Sanctus, seu gratia, qua adoptamur in filios Dei, iuxta illud Apostoli. ad Gal. c. 4 Misit Deus Spiritum filij sui in corda uestra clamantem, Abba. in adultis per fidem Christi, & eius uirtutis. & consecratio, & Spiritus eius recipitur præcedente pœnitentia ueteris uitæ. quòd si fictè accedant; intendant tamen baptizari, recipiunt utique consecrationem, sed non recipiunt Spiritum Sanctũ. à pueris uero per fidem Ecclesiæ, à, qua offeruntur, utrunque recipitur.

Interrogatio Nona.

Quid sentiendum de Chrismate secundũ fidem orthodoxam?

Responsio.

Esse unctionem exteriorem, quæ fit in fronte oleo, mixto balsamo, sub præscripta forma uer

borum, cum inuocatione Sanctæ Trinitatis. hoc ſacramentum colligitur ex nonnullis ſcripturæ locis aperte; licet nō fiat mentio unctionis, & olei. quoniam cœlitus in igne uiſibili Spiritus Sanctus deſcendebat per impoſitionem manuum Apoſtolorum, quo deficiente ex diuina prouidentia, ne uileſcerent miracula, & fruſtra fierent, iam fide diffuſa, Eccleſia diuinitus inſtituta, & per traditionem Apoſtolorum, ſuffecit olei unctionem. Hoc ſacramento omnes Eccleſiæ utūtur. ſed Græci ſtatim poſt baptiſmum ungunt Chriſmate baptizatum. ideo Dioniſius de hac unctionē mentionem facit, cum tractat de baptiſmate. interior effectus huius ſacramenti eſt conſecratio primo, qua deputatur Chriſmate unctus inter perfectos Chriſti profeſſores, qui non egent lacte, ſed ſolido cibo, & palam Chriſtum profiteantur. datur item deuote, et cum fide accedentibus ſpiritus robur.

Interrogatio Decima.

Quid ſentiendum de Euchariſtia?

Reſponſio.

Duplici ſigno hoc ſacramentum conſtare, pane

triticeo, ſcilicet, & uino ex uuis confecto, quæ utraque ſimul conficiunt unum corporis nutrimentum. conſecratur autem utraque ſpecies certa forma uerborum, de qua nõ eſt nunc dicendum. neque rite altera ſpecies ſine altera poſſet conſecrari. ſumitur autem, ut ſpirituale animæ nutrimentum, ſi cum fide perfecta, per charitatem ſumatur. quòd ſi indigne ſumatur, ſumitur ad iudicium, ut inquit Paulus ad Corinthios. 1. c. xi.

Interrogatio Vndecima.

Poſt conſecrationem, eſt ne ſub ſenſibilibus illis ſignis, ſubſtantia panis, an uerum corpus Chriſti?

Reſponſio.

Poſt conſecrationem non eſt ſub ſenſibilibus illis ſignis ſubſtantia panis, ſeu uini, ſed uerum corpus Chriſti, & eius ſanguis: quòd perſpicuum eſt, & ſenſu totius Eccleſiæ, & Doctorum omnium. Item ex declaratione facta in Concilio Lateranenſi ſub Innocentio tertio. Sed iſta omittantur. Verba Chriſti hoc aperte adſtruunt, qui cum dixit, Hoc eſt corpus meum, quod pro uobis tradetur, & ſanguis qui pro uobis fundetur, oſtendit ſubſtan

tiam eam, quæ digito demonstrari potest, ratione accidentium sensibilium esse corpus, & sanguinem Christi, non autem panem, seu uinum. Ex Græcis & Latinis doctoribus antiquis idem clare percipitur.

Interrogatio Duodecima.

Signa sensibilia in Eucharistiæ sacramẽto, aliud ne significant præter corpus, & sanguinem Christi, quæ continet uerè?

Responsio.

Vtique: præter uerum corpus, & sanguinem Christi, quæ continentur, significant etiam corpus Christi mysticum: unitatem sanctæ Ecclesiæ. quòd cum à quibusdam doctoribus quandoque dicatur, sumpserunt nonnulli seditiosi occasionem, ut dicerent, corpus Christi mysticum tantum significari hoc sacramento, non autem uerum contineri.

Interrogatio Tertiadecima.

Post consecrationem, in Eucharistià, est ne Christi diuinitas.

Responsio.

Vtique; Nam quis dubitare queat, cum ibi sit

corpus Christi uere, quin sit eo modo, quo existit, existit autem in uerbo Dei, unica persona existente Deo, & homine. quare nemo nisi insipiens diceret, ibi non esse diuinitatem et sanguinem, cæteraque omnia, quæ in Christo sunt. ex ui tamen consecrationis tantum corpus in pane est, & in uino sanguis.

Interrogatio Quartadecima.

Remanet ne corpus Christi, & sanguis in Eucharistia, donec species illæ remanent?

Responsio.

Quis sanus mente posset de hoc ambigere. nam uis consecrationis semper durat, donec res cõsecrata durauerit. & ideo nihil consecratũ, denuo consecratur. unde Baptisma, sanctum Chrisma, & ordinis sacramentum, quibus consecratio confertur, nunquam iterantur, si sciantur ritè tradita esse.

Interrogatio Quintadecima.

Adorandus ne est Christus in Eucharistia existens?

Responsio.

Quis ambiget Regem terrenum ubicunque fuerit honorandum esse ut Regem decet: ita quis ambiget, ubicunque Christus Deus, & homo fuerit, ibi esse adorandum.

Interrogatio Sextadecima.

Quid sentiendum de Missa, an sit sacrificium?

Responsio.

Missa; ut omnes doctores Antiqui & Iuniores dicunt, est sacrificium.

Interrogatio Septimadecima.

Quo nam modo Missa sacrificium est? cum multa sint sacrificiorum genera.

Responsio.

Missa est sacrificium laudis. est sacrificium gratiarum actionis. est sacrificium, quia est memoria unici illius sacrificij, quo Christus se pro nobis obtulit patri, per spiritum Sanctũ. est etiam sacrificium, quia est oblatio, qua offerimus Christum, eiusque passionem, ut inquit Augustinus in decimo de ciuitate Dei, & totam Ecclesiam per Christum Deo om-

nipotenti, ut ei inhæreamus per Christum, tanquam ſupremo omnium bono.

Interrogatio Octauadecima.

Quem nam fructum percipiunt in Miſſa hi qui adſunt, & illi pro quibus fit oblatio?

Reſponſio.

Hic animaduertendum oblationem illam ſacerdotis, & opus illud, non eſſe nouum ſacrificium propitiatorium, aliquid addens propitiationis, præter propitiationem factam nobis per Chriſtum. ſed pie credendum eſt, ut tota Eccleſia ſentit, quòd ex oblatione ſacerdotis, illi omnes, qui ſunt uiua membra Chriſti, qui ei inhærent per fidem, & charitatem, aliquid uirtutis ſpiritualis capiunt ex participatione. ſeu influxu, meriti paſſionis Chriſti: et illi præſertim, qui adſunt, et deuote interſunt & illi pro quibus offertur, ſi fuerint uiua membra Chriſti, qui omnes offerũt Chriſtũ, & ſe per Chriſtum Deo, ut illi inhæreant per miniſterium, & in perſona ſacerdotis.

Interrogatio Decimanona.

Quid prodeſt Miſſa illis, qui non ſunt uiua mem

bra Christi?

Responsio.

Ex ui oblationis expertes sunt fructus omnis, ut dicit beatus Thomas, sed credendum est iuuari ex orationibus in Missa dictis à sacerdote, in persona Ecclesiæ, & ipsius etiam si fuerit gratus Deo.

Interrogatio Vigesima.

Quid prodest Missa defunctis?

Responsio:

Dfunctis, qui ad felicem in Deo uitam deuenerunt, quoniam pertinent ad Ecclesiam, & Ciuitatem Christi, & hoc sacrificium est uniuersalis Ecclesiæ, ac ideo eorum fit commemoratio, ut dicit Augustinus in uigesimo libro de ciuitate Dei, nihil melius fit ex Missa: sed laus, & honor tribuitur, & nos qui adhuc iactamur mundanis fluctibus, oramus in eorū consortium admitti. ac interim communicantes cum eis uotis nostris, ut Summo Bono inhæreamus, per fidem ambulamus ad speciem. alijs uero, qui nondum ad eam felicitatē peruenerunt, attamen dum uiuerēt, meruerūt,

ut eis prodessent sacrificia Missarum, Orationis, & eleæmosynæ, prosunt, ut dicit Augustinus in libro de cura agenda pro mortuis. frustra nanque fierent pro eis orationes in Missa ab uniuersa Ecclesia tàm Græca quã Latina, nisi profuturæ eis essent. pium quoq; est credere, quoniam membra sunt Christi uiua, cum tota Ecclesia fieri participes satisfactionis, & sacrificij Christi, illos præsertim quorum fit priuatim commemoratio.

Interrogatio Vigesimaprima.

Est ne in Missa necessaria communicatio corporis & sanguinis Christi?

Responsio.

Vtique necessaria est communicatio per fidem, & charitatem, si quibus profutura est Missa, & sacramentalis: sed sacerdoti tantum, qui gerit personã totius Ecclesiæ, & præsertim astantium. quòd si qui præsentium communicarent, etiam sacramentaliter, laudandi essent, dummodo non sumerent indigne.

Interrogatio Vigesimasecunda.

Est ne laicis communicandum sub una tantum specie

ſpecie, uel ſub utraque ſpecie?

Reſponſio.

Cum ſacramentum ſit propter rem, quam confert, non autem res propter ſacramentum, idcirco cum ſub utraque ſpecie ſimul, et ſub altera ſeorſum, utrauis fuerit ſpecie, totus Chriſtus contineatur, ut ſupra diximus, ac per huius ſacramenti ſumptionem quæramus cõiungi Chriſto, ut ſpirituali nutrimento, nihil refert, ſiue ſub una, ſiue ſub utraque ſumatur. ſed mos Eccleſiæ ſuæ ſeruandus eſt cuique. Græci ſumant à ſuis ſacerdotibus ſub utraque ſpecie: Latini ſub una tantum, donec aliter ſit ſtatutum. ob multa nanque ſcãdala uitãda, Eccleſia Latina, eum morem ſuſcepit. ſacerdos autẽ pro populo calicẽ ſumit.

Interrogatio Vigeſimatertia.

Quid ſentiendum de ſacramento pœnitentiæ ſecundum fidem orthodoxam?

Reſponſio.

Sacramentum pœnitentiæ cuius forma, & perfectio eſt abſolutio ſacerdotis, ſecunda tabu

la est, qua membra Christi mortua resurgunt ad spiritualē uitam, nam per baptisma generantur, & inseruntur Christo, per pœnitentiam resurgunt, & reuiuiscunt.

Interrogatio Vigesimaquarta.

Vnde uim habet sacramentum pœnitentiæ?

Responsio.

A fide passionis Christi, ut dicit beatus Thomas. Nam sicut dicit Apostolus in pluribus locis, ut in epistola ad Ephe. c. 1. remissio peccatorū, & reconciliatio cum Deo, nō fit nisi per Christum, & eius merita: cui coniungimur per fidem, ut accipiamus spiritum, per quem, uel noua creatura efficiamur, ut in baptismate, uel resurgamus, & reuiuiscamus, ut in sacramento pœnitentiæ.

Interrogatio Vigesimaquinta.

Quæ sunt necessaria pœnitenti, ad assequendam absolutionem sacerdotis, ac per eam ex meritis Christi spiritualem uitam?

Responsio.

Vtique necessarium primum est, ut eum ueteris

uitæ, uere pœniteat, ac deinde, ut mortalia peccata, quorũ sibi est conscius, confiteatur, discussis diligẽter suis actionibus. Nam Christus constituit, in absolutione sacerdotem iudicem, non tantum ministrũ, ut in baptismate, cum & remittendi, & retinendi peccata ei authoritatem dederit, ut legitur in Euangelio Ioannis. c. xx. quòd iudicio quodam faciat oportet. iudicare autem nemo potest quæ ignorat: à confitente, igitur necesse est, ut ea nouerit. requiritur etiam propositum imitandi Christum, ut scilicet, suo modo satisfaciat. Quæ tamen satisfactio nitatur Christi satisfactione. secus autem nihil esset. Christianus enim Christum imitari debet pro suo modo, ut simul patiatur pro peccatis quisque suis, pro quibus etiam Christus passus est, ut cũ Christo perueniat ad resurrectionem ex mortuis, & ad uitam æternam.

Interrogatio Vigesimasexta.

Cur in baptismo suscipiendo non imponitur satisfactio? in absolutione uero sacerdotis requiritur.

Responsio.

Quoniam ei, qui peccauit, & post peccatum idẽ

remanet, aliqua satisfactio debetur, ut Christum imitetur, & aliqua iustitiæ species seruetur, quòd si is, qui peccauit, non remaneat sed moriatur, ac nouus homo generetur, satis factio locum non habet: sed sicuti ad nouam generationem, per quam fit membrum Christi, sufficit Christi meritum, ita sufficit satis factio Christi, nec ab eo ulla requiritur, ut aliquo modo species iustitiæ seruetur: non enim amplius est secundum imputationem homo, qui peccauit, sed nouus homo. at in reuiuificatione membri Christi mortui, is remanet uiuificatus, qui prius fuerat mortificatus. ideo diuerso modo, meritum, & satisfactio Christi, huic, & illi applicatur. quem diuersum modum ostendunt diuersa sacramētorum genera. nam si eodem præcise modo fieret applicatio Christi passionis pœnitenti, & baptizato, eodem utique sacramento uti, in utroque deberemus. sacramentum etenim est uisibile signum inuisibilis applicationis, seu infusionis gratiæ. ex diuersitate ergo signi conuincitur diuersus infusionis, & applicationis modus. Hanc diuersitatem ex diuersitate sacramenti compertam, & perspicuā, nonnulli nostris temporibus, non intelligen-

tes, putauerunt eodem modo, hominem renasci per pœnitentiam, sicuti per baptismá renascitur. ex quo ausi sunt improbare sensum uniuersalis Ecclesiæ in hoc articulo. Quos monitos uelim, ut bene attendant quæ diximus. Nam sicuti impium esset iterum baptisma pœnitenti conferri, ita erroneum existimare debent, eundem esse in utroque, baptizatò, scilicet, & pœnitenti applicationis modum.

Interrogatio Vigesimaseptima.

An confeßio laico facta, & absolutio à laico præstita, ualeat, & uim habeat sacramenti.

Responsio.

Quanuis in casu neceßitatis Deo sit grata ea cõfeßionis humilitas, nihilominus laicus non debet, neque potest absoluere. orare tamen Deũ potest, ut confitentem absoluat. is que si euaserit, ad sacerdotem, ut accedat necesse est, et ab eo absolutionem impetret, prius peccata mortalia, quorum sibi conscius est, confessus.

Interrogatio Vigesimaoctaua.

An confeßio facta sacerdoti non proprio ualeat & is sacerdos poßit absoluere confitentem.

Responsio

In casu necessitatis, quæ diuersis modis contineri potest, ualet: & confitens est absolutus. secus non ualet, neque absolutus est; quoniã cum sacerdos iudex sit in sacramento pœnitentiæ, necesse est quòd confitens sit eius curæ subditus, ut in eum possit iurisdictionem exercere. Canones idem præcipiunt, & consuetudo uniuersalis Ecclesiæ semper hoc admisit.

Interrogatio Vigesimanona.

An absolutio facta à sacerdote proprio, peccatore, & indigno ualeat: similiter administratio aliorum sacramentorum?

Responsio.

Ea quæ sunt tantum ordinis facta à sacerdote, quantumuis indigno, & peccatore, semper ualent. nam uirtus, & meritum Christi non inquinatur, et imminuitur à malis ministris. ea uero quæ sunt iurisdictionis, uel iurisdictionem annexam requirunt, item ualent, nisi habeat sacerdos impedimentum canonicũ, ut suspensionis, & huiusmodi.

Interrogatio Trigesima.

An aliqui defuncti in Christo, non statim admittantur ad felicem uitam, sed purgentur per ignem à maculis peccatorum, & à pœnæ reatu, quam sunt meriti?

Responsio

Ex superius dictis, iam comperta potest esse solutio huius quæstionis. nam si in Missa fit oratio ab Ecclesia pro defunctis, si in pœnitente aliqua requiritur satisfactio, manifestum est aliquos post obitum detineri, ut per ignem salui fiant.

Interrogatio Trigesimaprima.

An sancti statim euolent ad cœlos, uel omnes expectent resurrectionem corporum, antequam admittantur ad æternam uitam?

Responsio

Qui ex hac uita decedunt, soluti à uinculis peccati, & abluti in sanguine Christi peccatorũ maculas, nullique reatui pœnæ obnoxij, confestim ad beatitudinem perueniunt animo, & spiritu, donec Sanctorum, & Electorum numero completo, cum corporibus immortalibus integra facta natura, perfecta omnino beatitudine perfruantur. Hic est Ecclesiæ

ſenſus in Euangelio Lucæ.c.23. Dixit Chriſtus latroni, hodie mecum eris in paradiſo. item Paulus.2.Cor.c.5. nūc donec ſumus in corpore peregrinamur à Domino, melius multo eſt peregrinari à corpore, & eſſe cum Domino. item ad Phil.c.1. cupio diſſolui & eſſe cū Chriſto. itē.2.Cor.c.5. ſcimus enim quòd ſi terreſtris noſtra domus huius tabernaculi deſtruatur, ædificationem ex Deo habemus, æternam domum non manufactam in cœlis.

Interrogatio Trigeſimaſecunda.

Quid ſentiendum de extrema unctione?

Reſponſio

Extrema unctio ſignum uiſibile eſt, cuius materia eſt oleum, in hunc uſum conſecratum, ſub præſcripta forma uerborum, in orationis modum, ad tollendas peccati reliquias, ſeu etiam, ad abolenda peccata uenialia, ut quidam Theologi dicunt. Iacobus in epiſtola ſua c.5. huius ſacramenti mentionem facit. ualet etiam ad tollendas ægritudines corporis, ſi ita ad ſalutem ægroti expediēs fuerit. utriuſque commodi Iacobus meminit.

Interrogatio Trigeſimatertia.

Quid ſentiendum de ſacramento ordinis, cum ex dictis Petri apoſtoli in epiſtola prima.c.2 & Ioannis in Apocalipſi.c.1.omnes chriſtiani uideantur eſſe ſacerdotes.

Reſponſio.

Omnes Chriſtiani per baptiſma conſecrationem, et caracterem cõſequũtur, qui eſt character ſacerdotij Chriſti, unde efficiuntur participes illius ſacerdotij, ut ſcilicet, offerant ſpirituales hoſtias Deo per Ieſum Chriſtum. hoc ſacerdotium non pertinet ad ſacramentum ordinis de quo agimus. Nam ordo, de quo tractamus, eſt ſpiritualis poteſtas, & ſpirituale officium, ſeu ſignaculum, et conſecratio, qua traditur priuata alia quædam poteſtas ordinatis, & ſuper corpus Chriſti uerum, & ſuper corpus myſticum, ſicuti ſacerdoti conſecrandi corporis Chriſti, & abſoluendi ſubditum ſibi gregem a peccatis in ſacramẽto pœnitentiæ. Sed de ſacris ordinibus tam maioribus, quàm minoribus tractare, non eſt præſentis negotij.

Interogatio Trigeſimaquarta.

Quid ſentit eccleſia de Matrimonio?

Responsio.

Sensus Ecclesiæ de matrimonio, non tantum legitimo, quod in infidelibus esse potest in naturæ officium: sed de perfecto, quod est in Christianis hominibus, Matrimonium esse sacramentum, quia est uisibile signum coniũctionis Christi et Ecclesiæ, ut dicit Apostolus in Epistola ad Ephesios c.5. Nec obstat id quod quidã scioli dicũt Apostolũ, scilicet, dixisse esse magnum sacramentum, dico autẽ in Christo, et Ecclesia. Nã Græce Apostolus scripsit mysterium, idest, arcanum, innuens sub hoc uisibili matrimonio, tanquàm sub signo sensibili arcanum illud contineri. multa discutiuntur a Theologis circa hoc sacramentum, quæ non pertinent ad præsens negotium.

Post sacramenta, & fidem, quibus uiuimus in Christo, tanquàm membra unius corporis, cuius caput est Christus, restat, ut quædam discutiamus instituto modo, quæ pertinent ad corpus hoc mysticum, quo ad ipsius uitæ cultum, & gubernationem. Partes unius ecclesiæ, sunt defuncti in Christo, et qui in hac uita peregrinantur siue grana, seu paleæ sint. nam ut inquit Augustinus in libro de unita

te Ecclesiæ, omnes Christiani baptizati sunt in eisdem sacramentis Ecclesiæ, Christo per baptisma consecrati.

Interrogatio Trigesimaquinta.

Quid sentiendum de ratione uiuendi, & cultus Ecclesiæ, an scilicet, unusquisque Christianus sit liber cæremonijs, & alijs humanis legibus, et ritibus, sicuti Paulus uidetur dicere, ad Gal. c. 4. in libertate igitur, qua Christus uos dotauit state.

Responsio.

Christus Christianos omnes liberauit a cæremonijs, & iudicialibus præceptis legis Mosaicæ; quia soluto statu eius populi, abrogatæ etiam sunt leges, quibus is populus continebatur, & quæ illi populo tantum datæ erant. item cæremoniæ, quibus Christus uenturus significabatur, abolitæ sunt post Christi resurrectionem. Christianis etiam data est libertas in huiusmodi cæremonijs, ritibus, et legibus, quia nihil nobis præscriptum fuit a Christo, præter sacramenta. non tamen accipere debemus datam esse Christiano populo libertatem, ut nullo ordine, nullo ritu, nulla cæremonia communi utamur, sed ut uiuamus more

cyclopum, ut inquit Homerus, ut scilicet pro arbitrio, quisque sibi cæremonias constituat, rationem uiuendi pro arbitrio sequatur. Nam hæc uitæ ratio, potius pertinet ad Babylonem, quàm ad Ecclesiam Christi, quæ est eius corpus distinctum, & compaginatum per membra in unitate spiritus. Hæc ergo a Christo nobis data libertas (præter libertatẽ a seruitute peccati) ita est accipienda, quod Christus nihil præscripsit, neque quo ad uitã ciuilem terrenam in iudicialibus præceptis, neque quo ad uitam politicam Christianam, sed reliquit hæc ut iuniora, & quæ pro ratione locorum, & temporum, sæpe mutari possint, & debeant, arbitrio Principum, & Episcoporum. nam cum humana uita, sine his duci non possit, neque seruari unitas queat, nisi in communi seruetur, utique seditiosi hominis, & parum sani esset uelle Christianam Ecclesiam facere Babylonem, & cyclopum ecclesiam. Principibus uero in legibus quas statuunt parere debemus, dummodo nõ discrepẽt a lege diuina, et naturali. scriptũ est 1. Pe. c. 2. obedite Regibus, et Principibus. Episcopis in legibus, et ritibus pertinẽtibus ad Christianam politicam. nam itidem scriptum

est,ad Heb.c.13.obedite Præpositis uestris,et subiacete eis,ipsi.n.uigilant pro animabus uestris,tãquàm ratione reddituri.Seruãdi sunt ergo à uiro Christiano Ritus,cæremoniæ, & obseruantiæ, a maioribus nostris institutæ, & ab uniuersali Ecclesia receptæ. Quarum quædam ut dicit Augustinus ad Ianuariũ, sunt receptæ ab uniuersali Ecclesia, neque memoria superest earum institutionis, quæ credendæ sunt fuisse institutæ ab Apostolis. Quædam uero priuatæ episcopatus alicuius, quæ in eo sunt seruandæ,& qui eas non seruat peccat contra iustitiam,ad quam pertinet obedientia præstanda Præpositis nostris, & contra charitatem, utpote qui quantum in se est,scindit ecclesiæ unitatem: quemadmodum in uita ciuili,ciuis peccaret, si uellet immutare rationem uiuendi, iam a ciuitate receptam, & institutam. E contra si obedit, humiliter, & ex corde; Christiane, & ex charitate operatur, & uiuit,cuius uitæ merces,copiosa est in cœlis. Neque tamen propterea dicimus hos cultus esse,quibus mereamur remissionem peccatorum,quæ solum est nobis per Christum, in quo habemus redemptionem, & remissio

nem peccatorum, ut inquit Apostolus ad Ephesios.c.1.& est clare expositum a beato Thoma.

Interrogatio Trigesima sexta.

Ecclesiæ uniuersalis, est ne aliquod caput, a quo dirigatur in uita Christiana?

Responsio.

Vtique, nam & caput est Christus, a quo infunditur sensus, & motus, et uita spiritualis unicuique Christiano, qui uiuit in Christo, & interius eam dirigit, & sanctificat. item, inferiori ratione, et modo caput Ecclesiæ est Vicarius Christi, Petri successor Pontifex Romanus, qui non interius ei fundit uitam, sed exterius eã regit, & gubernat. Nam impossibile est multitudinem in unum conuenire, & contineri, nisi ab uno. Ecclesiam uero christianam maxime unam oportet esse, utpote, quæ non ciuitas una, sed unum corpus dicta sit, in sacris literis. idcirco ab uno capite contineri debet. sunt huius rei expressa testimonia in Euangelio, & euidentissima sententia doctorum omnium Antiquorum, & Modernorum. Post Pontificem Romanum sunt ciuitatum Episcopi, post hos alij curati

ſacerdotes, de quibus non eſt inſtituti negocij ſigillatim agere.

Interrogatio Trigeſima ſeptima.

An in Eccleſia Chriſtiana, quæ ſui gubernatione gradibus quibuſdam diſtincta eſt, laicorum ſcilicet, & clericorum, & in cleris, ſacerdotali, epiſcopali, & pontificali ordine, ſit C *admittendus religioſorum ſtatus, & qualis ſit, & quæ ſint uota ſupererogationis?*

Reſponſio.

Ciuitas Dei Chriſtiana, ſcilicet, Eccleſia nullo perfectionis ſtatu inferior eſſe debet ciuitate terrena, in qua ut Philoſophi produ͂t, duplex eſt hominum uita, eorum ſcilicet qui uerſantur in actionibus, & negocijs ciuilibus, & eorum qui ſe manciparunt ſpeculationi, ita decet in Eccleſia Dei eſſe ſtatum quorunda͂, qui contemptis omnibus actionibus, intendant charitati Chriſtianæ, & ſint ueluti perfecti uiatores, qui abiectis omnibus impedimentis contendant omnibus uiribus ut magis, ac magis accedant ad deſtinatum ſibi locum: ſic hi contendant ad perfectionem charitatis, abiectis impedimentis uitæ ciuilis, quæ curſum huiuſmodi tardiorem effice-

re: ideo re ipsa compertum omnibus esse potest; fuisse semper in Ecclesia Dei horum hominum statum, legat christianorum historias qui hoc non credit nobis. pleni sunt libri. in Aegypti solitudine, adhuc extant uestigia monasteriorũ celeberrimorũ, uitæ Antonij, Hilarij, Pauli heremitæ et aliorũ literis mãdatæ sanctissimorũ, et doctissimorũ hominũ opera. Dionisius antiquissimus author meminit huius ordinis monastici. Basilius uiuendi normam suis monachis conscripsit, qui adhuc frequentissimi in Græcia florent. de uotis monasticis in suis asciticis meminit Benedictus apud latinos celeberrimus, & antiquissimus monasticæ uitæ author. Horum status, exercitium est, a quo etiam apud Græcos dicuntur ascitæ, idest exercitatores. et beatus Thomas in secunda secundæ, dicit frequentissime, religiones monachorum esse exercitia tendentium ad perfectionem charitatis. neque opera supererogationis, ob id dicuntur, quia superent præcepta charitatis: sed quoniã in exercitijs quibus ad charitatis perfectionem tenditur, plus erogent quàm communis hominum christianorum uita, qui tantum exercitantur, quantum est necessarium, &

sine

sine quo uita christiana consistere nõ posset. Neque audiendi sunt seditiosi quidam, qui impingunt ecclesiæ, quod sentiamus per huiusmodi exercitia, nos consequi uitam æternam, & non per Christum: et quòd ponimus opera, quæ excedunt præcepta charitatis. minime omnia hæc dicuntur nisi ab imperitis. minora sunt consilia de Religione tradita, quàm præcepta charitatis, imò illis deseruiũt minora, inquam, imò nec conferenda cum gratia, & spiritu, quem habemus per Christum: sed illi inseruiunt, ut scilicet, amoueantur ea, quibus solemus amoueri a uia Christi, uel saltem retardari, & in eis uersari, quibus magis, ac magis proficiamus in gratia Christi. Hæc est sententia Ecclesiæ, et doctorum hominum, non superior illa, quam nobis uolunt impingere. omitto consilia data in Euangelio, & a Paulo de hac uita, & de hoc statu perfectiori, quia uulgata sunt.

Interrogatio Trigensimaoctaua.

Quid sentiendum de cultu, & inuocatione sanctorum, qua Ecclesia utitur, idest, cum dicimus sancte Petre ora pro nobis.

Responsio.

Sancti sunt uiuissima, & nobilissima membra adeo Christi, quos Christus a Deo uoluit exaltare, ut in Euangelio Mat.c.19.et lucæ.c.22.dicat in fine seculi ipsos quoque mundum iudicaturos esse sedentes super sedes. ideo nulli dubium esse debet, quin institutum ecclesiæ sanctissimum sit in ueneratione sanctorum, & eorum inuocatione, ut pro nobis orent. neque timendum ne non audiant nos, ut sapientes quidam nostra hac tempestate dicunt, cò quòd non sint ubique sancti. etenim dicimus sanctos in Deo uidere nos, & ea quæ hic geruntur, ea inquam tantum, quæ Deus uult illis reuelare. Angeli superiores natura, hominibus ui naturæ hoc assequuntur. homines beati ex diuina tantum reuelatione. de Angelis in Apocalypsi, in Thobia, in Actis Apostolorum, & frequentissime in sacris literis sunt testimonia: de animabus sanctis, expresse in Apocalypsi est textus, de uiginti quatuor senioribus præcipuis, scilicet, sanctis hominibus, ut ibidem patet, qui odoramenta Deo offerebant, quæ sunt orationes sanctorum idest, Christianorum, qui omnes solent ab Apostolo appellari sancti, quasi sanctificati in Christo. indoctorum ergo est, &

seditiosorum uelle hoc in controuersiam ponere.

Interrogatio Trigesimanona.

Quid sentiendum de imaginibus, & picturis sanctorum?

Responsio

In septima Synodo sub Constantino, & Hirene, decretum fuit imagines, tanquam libros idiotarum esse, ut aspectu etiam doctos moueant, & excitent ad uenerationem, et imitationem optimorum hominum, in Ecclesia admittẽdas, & uenerandas: non quidem ut eis ueneratio defferatur, sed sanctis per eas. quamobrem non probandum censemus eorum usum, qui in picturis, et imaginibus sanctorum, ut artificis peritia ostendatur, & delectatio, uel uana, uel turpis, ex earum aspectu, uidentibus offeratur. nullam habent rationem institutionis Ecclesiæ, in imaginibus admittendis, imò ea abutuntur in lasciuiam, uel inanem oblectationem.

Interrogatio Quadragesima.

Quæ nam ueneratio adhibenda est sanctis?

Responsio.

Non ea, qua Deum ueneramur, tanquàm pri-

mum, & mentem in Deum, ut ab eo impetrarent, etiam ſpeciatim ea, quæ ore petunt; & magis ædificarentur ex ſenſu pio earum orationū, quas ore proferunt. carent ergo hoc fructu. Non tamen fruſtra orant. nam ut inquit Apoſtolus Paulus, ad Rom. c. 6. ſpiritus orat pro nobis gemitibus innenarrabilibus, quatenus dirigit orationes noſtras ad Deum, et animum noſtrū ſurſum erigit. item ad Corinthios. 1. c. 14. ſpiritus orat. ſubdit poſtea; mens autem fructu uacat, eo ſcilicet, quem caperet, ut ſupra diximus ſi intelligeret is, qui orat, ea quæ dicit. idcirco hortandi ſunt idiotæ, ut orent, etiam ſi non intelligunt. Melius tamen orarent ſi diſcerent ſenſum orationum, quibus frequenter utuntur, ut orationis dominicæ, & ſalutationis Angelicæ; quæ in ore omnium ſolent eſſe. Nam et ſpiritu orarent, & eorum mens non careret eo fructu, de quo ſupra diximus.

Amen.

GASPARIS CONTARENI CARDINALIS DE POTESTATE PONTIFICIS, QVOD DIVINITVS sit tradita, ad Nicolaum Teupolum Commentariolus.

CVM hoc uesperi tecum in eum sermonem incidissem, an authoritas illa, & potestas, qua Pōtifex Maximus fungitur, sit ei consensu quodam hominis tributa, an potius diuinitus tradita, qua de re hisce temporibus maximos tumultus excitatos esse perspicimus, nec etiam ueriti sint uiri in omni disciplinarum genere celebres, ac in Christianæ Theologiæ studijs illustres in magno hominum conuentu asserere se, hoc ius Pontificis humanum esse, dixi confestim me ab horum hominum sententia maxime dissentire, ac prope compertum habere diuinitus concessum esse Pontifici ius illud, eamque potestatem, qua regit, ac moderatur Christianum Gregem. in qua sententia cum te quoque esse constantissime asseuerares, neque commode tamen posses per tuas occupationes familiares,

tam. Dico ex Euangelij dictis perspicue colligi à Christo Dei filio tributam fuisse Petro, eiusq; Successoribus hanc potestatem: ex epistolis Pauli colligi etiam potestatem hanc eandem diuinitus ei datam fuisse. item assero ratione euidentissima hoc idem probari, adeo ut si quis negare nõ audeat diuinam prouidentiam gubernationi Ecclesiæ non defuisse, nec deesse, à ratione nostra dissentire nõ ualeat. Docebo prostremo, sed paucis, rerum euẽtu comprobari clarißime id, quod authoritates Sacræ paginæ, & ratio astruunt. Potestas omnis, quam non tantum Romanus Põtifex Petri successor, uerum etiam Episcopi, Sacerdotesque omnes habent; non ea, inquam, qua sacramenta conficiant, sed qua utantur in Populo Christiano ad beatitudinem perducẽdo, & in Christiana uita erudiendo, cui ueluti Architectonicæ, & Principi Ciuilis quæcunque Potestas inseruit, cum inferiores quosdam fines habeat, qui omnes ad supremum illum referri debent, colligitur quantum memoria repetere possum ex his Euangelij locis. Apud Ioãnem. c. xx postquam Christus à mortuis surexisset, discipulisque apparuisset, insuflauit eos, & dixit. Accipite spiritum Sanctum, quorumcunque remiseritis peccata, remissa sunt: & quorumcunque re

tinueritis peccata retenta sunt. item apud Matthæum.c.18.inquit. Quæcunque ligaueritis super terram, ligata sunt &c. Item apud Matthæum c.16.post Petri confeßionem, quòd Christus sit filius Dei.inquit Christus. quia tu es Petrus, super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam, et Portæ inferi non præualebunt aduersus eam. tibique dabo claues Regni Cœlorum, & quodcunque ligaueris super terram, sit ligatum, & in cœlis: & quodcunque solueris super terram, sit solutum & in cœlis. item alibi dicitur in Euangelio apud Lucam.c.xxij. Petre, Sathanas expetiuit, ut cribraret uos, ego autem pro te oraui, ut non deficiat fides tua, & tu aliquando conuersus confirma fratres tuos. item alibi in Euangelio Ioannis.c.xxi.dicitur. Petre amas me. cui Petrus Domine, tu scis, quia amo te. & rursus Christus. pasce oues meas. iterumque interrogat. Petre amas me plus his. cui Petrus. Domine tu scis, quia amo te. pasce, inquit, agnos meos. sicque tertio Petro iniunxit, ut pasceret oues suas. Ex his Euangelij locis, ut reor quadruplex quædam Potestas perspicuo colligitur tributa à Christo discipulis omnibus. una planè. item altera non tamen omnino neque planè. Petro uero soli posterior hæc, quam diximus alijs etiam tributam, sed non

plene.plenissime,ut ita dixerim,tributa est.item que duæ aliæ. Omnibus tributa est Potestas remittendi peccata per insuflationem,& largitionem spiritus Sancti.hac Potestate quilibet sacerdos in confessionis sacramento utitur, soluitque à peccatis confitentem curæ ipsius subiectum. hæcque Potestas sequitur ordinem,& characterem sacerdotalis ordinis, & à spiritusancto dependet; sicuti etiam operatio baptismatis, confirmationis,aliorumque huiusmodi sacramentorũ, quorum ministri sunt sacerdotes. Diuina uero uirtus agens est, sicuti enim solus Christus baptizat, ita solus Christus,qui & Deus est, solus peccata dimittit,& gratiam confert.hoc certissimis argumentis,& Sacræ paginæ locis comprobatur à Theologis Christianis.quæ te non latere probè intelligo. sed præter alia hoc, quod adduximus ex Euangelio Ioannis.c.xx.euidenter id adstruit.inquit enim Christus. Accipite Spiritũ Sanctum,quorumcũque remiseritis peccata,remittuntur eis. quasi expresse dixerit. Potestas hæc remittendi peccata ex Spiritu Sancto est, quem uobis trado. licet ergo collatio ordinis fiat à Pontifice,seu ab Episcopo, Potestas ea tamen sequitur characterem, & participationem Spiritus Sancti,non autem est participatio quædam

soli Petro, deinde discipulis omnibus. hac ergo ratione præcipue adducor, ut credam potestatem hanc ligandi, & soluendi non præcipue pertinere ad peccatorum absolutionem, sed ad mulctas; quas infligit Pontifex contumacibus, & peccātibus. ut alias omittam. quoniam sicuti prior illa Potestas primum respicit peccatorum remissionem, per accidens uero, & oblique retentionem, ita econtra Potestas hæc coercendi primum respicit pœnarum inflictionem, deinde solutionē. item prior illa sequitur characterem ordinis, & à Spiritu Sancto est per sacerdotem ministrum, ita hæc posterior iurisdictionis cuiusdam est, nō ordinis, aut characteris. ideo in danda priori illa inquit Christus. Accipite Spiritum Sanctum, deinde, quorumcunque remiseritis peccata, remissa sunt eis. addit postremo, quorum retinueritis retenta sunt. in hac uero posteriori non facta mentione de datione Spiritus Sancti confestim, & primum tradit potestatem ligandi, cui subdit potestatem soluendi. idem & illustrius ostenditur ex eo Matthæi loco, in Euangelio. c. xviij. ubi omnibus discipulis inquit, quæcunque ligaueritis in terris, erunt ligata in cœlis; & quæcunque solueritis, erunt soluta. nam posteaquam præcepit fratrem corrigendum esse si peccauerit pri

mum solum, deinde adhibitis testibus: postremo dicit, quòd si in peccato perseuerauerit, sit tibi sicuti Ethnicus, & Publicanus, hoc uero nihil est aliud quàm eum ablegare à cœtu fidelium, sicuti Ethnici, idest, Gentiles separati sunt, quòd uim obtinet excommunicationis, confestim subdit. amen dico uobis, quæcũque ligaueritis super terram, erunt ligata & in cœlis, & quæcunque solueritis, erunt soluta, ac si diceret. erũt uere hi sicuti Ethnici, nam uobis hanc potestatem trado ligandi, & soluendi, idque, quod agetis ratum habebo. ecce quàm luculenter apparet ex hoc loco potestatem hanc pertinere ad pœnas Ecclesiasticas infligendas. hæc ergo Potestas quanuis discipulis omnibus tributa sit, nihilominus si quis non conniuentibus oculis legerit Euangelium, luce clarius perspiciet præcipue, ac præ omnibus alijs tributam fuisse Petro: per quem, scilicet, ad alios deuẽtura esset. nam si nihil magis authoritatis in hac ligandi, & soluendi potestate uoluisset Christus Dei filius à quo nihil temere, nihil inconsiderate actum unquam fuit (quo nanque pacto à Diuina sapientia quippiam temere!) Petro concedere, quam alijs omnibus, cur ergo magna ea uerborum mole usus ad Petrum inquit. Simon bariona, amen dico tibi quoniam caro, et

sanguis non reuelauit tibi, scilicet, quòd sim Dei filius, sed pater meus, qui est in cœlis: & quoniã tu es Petrus super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & Portæ inferi non præualebunt aduersus eam, sed tibi dabo claues Regni cœlorũ, ut quodcunque ligaueris super terram, sit ligatum & in cœlis, & quodcunque solueris sit solutum. uideat unusquisque tam magnam præfationem; consideret datas claues Petro soli, alijs nequaquàm. Potestas uero clauiũ, ut omnes Theologi dicunt in quarto sententiarum, est Potestas iudicandi. & hæc est una clauis: altera Potestas ligandi, & soluendi. cum ergo hæ sint claues, nullaque mentio eas alijs datas fuisse sed soli Petro: quis sanæ mentis negare audeat in hac ligãdi, et soluendi potestate principem esse Petrum, cui plenè, & perfecte sit data; alijs uero per participationem quandam huiusce potestatis, quæ tota est in Petro, ac ideo posterius datam. Hoc uero magis corroboratur ex his, quæ infra dicturi sumus. Duæ aliæ sunt potestates; de quibus non fit mentio in Euangelijs, quòd datæ sint alij ulli præterquàm Petro. prior est pascendi Christianũ Gregem, altera discutiendi, et confirmandi Dogmata ea; quæ pertinent ad Christianam fidem. Quantum ad priorem soli Petro dictũ est à Chri

potestas pascendi.

esse uideantur, seu ducendæ, uel curandæ, necnõ acie ferri ulcus quarumdam rescindendum sit, seu potius à grege reliquo relegandæ non nullæ fuerint, pastoris muneris sunt: ita etiam quæcunque pertinent ad institutionem Christiani gregis in uita Christiana, quæcunque ad gubernationem, ad curationem, cæteraque huiusmodi, spectant ad Petrum, & Successores Petri. ex quo elicitur, quòd etiam Potestas ligandi, & soluendi præcipue, et præ alijs data sit Petro. quòd prius sequatur uicarium, scilicet, Christi esse Petrum, compertum omnibus esse potest, qui locum illum annotauerint Euangelij Ioannis. c. x. ubi inquit Christus ego sum pastor bonus, et cognosco oues meas: aliasque oues habeo, quæ non sunt de hoc ouili. si Christus pastor suarum ouium constituit Petrum, item, pastorem ouium nõ Petri sed suarum, non enim inquit, pasce oues tuas, sed pasce oues meas, item pasce agnos meos: cui non exploratum fecerit Christum pastorem esse, & dominum ouium, Petrum pastorem, tamen non dominum, à domino tamen constitutum. uicem ergo gerit Petrus Christi domini ouium. alterum quoque absque dubio euidenter sequitur. nam cuicũque aliquod munns iniunctum fuerit, utique omnia etiam, quæ pertinent ad id munus iniun-

cta illi fuisse uideri debent. si ergo munus pasto ris datum est Petro, quæcunque pertinent ad pastorem, omnisque potestas illa tradita sunt Petro. quamobrē cum coercere, mulctasque imponere præcipue spectet ad eum, cui commissa est gubernatio, præ alijs ergo data est Petro ligandi & soluendi potestas; cui rationi adstipulatur locus ille Euangelij, de quo à nobis superius est facta mentio, & per Petrum alijs Episcopis participatione quadam, sicuti & ouium regimen, et potestas coercendi, puniendi ue eos, qui contumaces fuerint. præter has Potestates, alia item Potestas data est Petro tantum declarandi, scilicet, et discutiendi ea, quæ pertinēt ad fidei christianæ Dogmata, eiusque sententiæ parere cæteri debent. Nolo nūc adducere in hac parte innumeras sanctorū authoritates. satis nobis sint Christi uerba, inquit ipse apud Luc. c. 22. Sathanas expetiuit, ut cribraret uos, si aliqua uidelicet posset ratione uos dimouere à uera fide, ego uero oraui pro te Petre, ut nō deficiat fides tua. nititur ergo fides Petri Christi orationi: quæ inefficax nulla ratione esse potest. subdit deinde. & tu cōuersus cōfirma fratres tuos. ecce quòd cura cōfirmandi alios, non omnes, non pusillos, sed fratres suos tradita est Dei oraculo tantum Petro non alijs.

luce meridiana illustrius ostensum puto ex Diuinæ sapientiæ uocibus Ius hoc Romani Pontificis nullo hominum consensu, sed diuinitus ei tributum esse. de industria præteriui locum illum in Euangelio Matthæi capite decimo octauo, qui à plerisque notatur, ad astruendam nostram hanc sententiam, ubi, scilicet, Petrus Dominum rogauit, quoties dimittendum esset à se peccatum fratri, an usque ad septies? quoniam mihi uidetur potius eo spectare ille locus, ut semper sit danda uenia peccanti in se fratri, semperque acceptas iniurias obliuiscēdas, quàm ad ullam potestatem Petro concessam. Hanc itē potestatem concessam fuisse diuinitus Paulo, ex plerisque locis Epistolarum eius colligi certissime potest: & primo ex Epistola prima ad Cor. c.5. Nam tradere hominem Sathanæ ad interitū carnis, ut lucrifaceret Spiritum, potestatis fuit. uenire etiam in uirga ut ex eadem epistola. c.2. est potestatis. item in epistola secunda ad Cor. c. x. inquit, iuxta potestatem, quæ data est mihi in ædificationem. Episcopos instituere, ut instituit Paulus Timotheum, & Titum, & per eos item alios, potestatis fuit. hos locos notasse tantum, et innuisse sit satis. tute per te alios quoque in memoriam tibi rediges. uereor ego ne noster hic libel

[ptas data Paulo a deo]

lus modum excedat. iam satis authoritatibus probatum est diuinitus non hominum consensu Pōtifici Romano Petri successori hanc fuisse authoritatem attributam. nunc paucis explicemus an idem etiam ratio nobis persuadeat. multitudinē omnem quæ una sit, nequaquàm posse unam esse perseuerare, nisi contineatur ab uno, & Philosophi omnes prodidere, & uoce ipsius rerum naturæ docemur. nam suapte natura multitudo omnis in plura dilabitur; aliunde uero una est, et una esse perseuerat, id uero à quo est una, & in unione continetur necesse est ut sit unum, alioqui ipsum quoque aliena opera indigebit ut unū sit. unde illud Homericum ab Aristotele, ut notissimum prolatū in duodecimo libro primæ Philosophiæ. multitudo principatus mala, ut pote, quæ inepta sit ad continendam unitatem multitudinis subditorum hominum. cum ergo Ecclesia Christiana una sit (sicuti enim una fides est, unum baptisma, una uocatio, ita una Ecclesia, quin potius omnes unum corpus sumus, inuicē que membra, ut perhibet apostolus Paulus, sed cur amplius moror? symbolo ab omnibus christianis prædicatur se credere unam esse sanctam catholicam, & apostolicam Ecclesiam) indiget ergo uno principe à quo contineatur. si secus sit

confeſtim diſsipari unitatem neceſſe fuerit, uni ergo eius gubernationem demandandam fuiſſe oportuit. nec ullo pacto ſatis eſſe poteſt id, quod Luterani dicunt, ut hanc rationem uitent, Chriſtum unum eſſe à quo contineatur Eccleſia. nã & ſi Eccleſia primo contineatur à Chriſto Deo optimo, quemadmodum etiam uniuerſa rerum natura, eſt tamen à ſumma illa bonitate inſtitutum, ut cuique rei pro eius natura prouideatur. cum ergo hominum genus à ſenſu maxime pendeat, à ſenſibilibusque hauriat, & diſciplinam, & inſtitutionem omnem, indiget ergo homine, quem ſentiat, gubernatore, & principe. quin quòd maius uideri poteſt, ſacramenta, quibus gratia nobis Diuina confertur, in rebus ſenſibilibus conſtituta ſunt, ſic enim natura humana eſt à Deo facta. uni ergo homini hanc gubernationem demandari oportuit, quòd partim pertinet, ut dixi, ad hominis imperfectionem, qui à ſenſu pendet, partim etiam ad eius perfectionem, & præſtantiam. nam hoc pacto ipſe ſibi quodammodo felicitatis ſuæ eſt author, pro naturæ ſuæ imbecillitate. unus ergo homo uni Eccleſiæ præerit, ut ratio à natura nobis indita unicuique facile ſuadet. is uero hanc poteſtatem habere non poteſt à quouis hominum conſenſu, ſeu cœtu, ſed diuini

tus habeat necesse est. nam constituere uicariũ Domini, non pertinet ad quempiam alium nisi ad dominum. Ecclesia uero Christũ habet, cuius sunt omnia, tũ quia empti sumus magno pretio, eius, scilicet, sanguine, ut ait Apostolus. 1. cor. c. 3 ad ipsum ergo pertinet instituere uicarium sibi, ad nos minime. nisi ergo uelimus fateri defuisse, deesse ue Diuinam prouidentiam gubernationi, ac unitati Ecclesiæ, cuiuis ratio persuaserit diuinitus Pontifici Petri successori hanc potestatem collatam fuisse. quo fit; ut si nullus esset sacræ paginæ locus, ex quo id astruere possemus, pium tamen esset credere diuinitus datam fuisse Petro hanc potestatem; sicque per manus, non per præscriptionem ad nos deuenisse. sed cum tam euidentia sint Christi oracula, quæ supra tetigimus, quis amplius in dubium uerterit rem tam clarã, & omnibus obuiam. at dixerit quispiam fortasse rerum euentus; quæ res tertio loco à nobis proposita fuerat, huic sententiæ non adstipulatur: quin potius nihil magis. nam confestim post Christi ascensionem cum adhuc Petrus Hierosolymis esset, cuius Vrbis Episcopus erat Iacobus, inquit Paulus in epistola ad Gala. c, 2. qui enim operatus est Petro in apostolatum Circuncisionis, operatus est mihi inter gentes. Iacobus erat Hiero-

verũ euẽtus

ſolymitanæ urbis Epiſcopus, Petrus tamen erat à Deo apoſtolus circunciſionis, id eſt, Iudæorum, quibus tunc præerat, nondum enim Romam uenerat: ecce à Deo traditam Petro poteſtatem quandam, qua Epiſcopum ſuperabat. nonne illis temporibus, tum Petrus, tum Paulus Epiſcopos inſtituebant. de Paulo diximus. Petrus nonne Proſdocimum creauit Epiſcopum Patauinum, cum Romam ueniſſet. dicerem etiam alios, ſi per inertiam meam poſſem libros euoluere, in quibus eorum temporum Hiſtoria continetur. uterque poſtea Romam uenit, ibique ſub Nerone Imperatore in Vrbe uniuerſi orbis principe martyrio coronati ſunt. quibus ſuffectus Linus, deinde Clemens, cæterique ſanctiſſimi uiri, à quibus plurimos Epiſcopos creatos fuiſſe comperies, ſi eorum uitas perlegeris. itaque ſemper à probis omnibus Chriſtianis Romanæ ſedi. ſedi, inquam Petri ſumma ueneratio, ſumma authoritas eſt delata. Iactata fuit magnis procellis cum Imperatorum Conſtantinopolis arrogantia, interdum eius urbis Antiſtitum, tum Gothis, ac Longobardis res Italiæ, ac præſertim Romanæ urbis turbantibus, qui etiam Arrianã Hæreſim ſectati ſunt, tamen ſemper eminuit, ac priſtinam dignitatem paulopoſt recuperauit. nec obſtat his, quæ dixi-

mus, quòd Constantinopolis Imperatores Pontifices Romanos confirmabant, quasi ab Imperatoribus potestatem haberent, non à Deo. nam nullus sanæ mẽtis putauerit potestatem Pontificis, qui gerit uicem Christi ab Imperatore pendere. sed quoniam Põtifices ab Imperatoribus habuerant urbis Romæ Imperium, quo res Italiæ maxime nitebãtur, ideo præter clerum Romanum, & populũ requirebatur etiam Imperatoris suffragium ad Pontificem eligendum. eius tamen authoritas, quatenus Pontifex est, non princeps Romanus à Deo est non ab homine aliquo. Cum ergo Historia, Ratio, & euidentissima Christi Oracula nobis ostendant à Christo Dei filio datam esse Romano Pontifici authoritatem, & potestatem hanc, qui uicem Christi gerit, nullus nisi pertinax, & qui partes, quas temere suscepit, tueri uelit, inficias iuerit. Christiani hominis est fateri, & credere Pontificis potestatem non ab hominum consensu pendere, sed diuinitus prodijsse. longius quàm putaram processit Commentariolus hic, quem unico spiritu conscripsi. tuum erit corrigere, ac summam manum ei imponere. Mihi satis sit hucusque laborasse. Vale.

GASPARIS CONTARENI CARDINALIS CONCILIORVM MAGIS ILLVSTRIVM SVMMA AD PAVLVM TERTIVM PONTIFICEM MAXIMVM.

NVLLI mirum uideri debet Beatissime Pater, si ecclesiastica Hierarchia, quin potius omnis Ciuilis societas, rerum naturæ constantium modum, ac ingenium imitetur. nam cum idem sit author, & causa naturæ rerum, ac humanarum huiusmodi societatum, quæ à natura hominum originem trahunt, ciquæ summopere conueniũt (Homo etenim natura ciuile est, & sociale animal) utique consentaneum est, ut utrunque genus sui authoris imaginem præseferat, ac propterea unitate se etiam consentiat, alterumque alterius simile sit. Enimuero in rebus natura constãtibus omnibus, uidemus luce clarius, unitate quadam multitudinem quandam contineri; Deus etenim solus, sicuti uere est, ita etiam uere est

unus: inferiora uero omnia, quoniam non sunt Deus, multitudinem quandam habent, neque uere sunt una: at quoniam sunt à Deo, & habent pro sui natura unitatem, & unitate ea multitudinem suam colligunt, & continent. ea uero unitas tanto est maior, & ut ita dicam, unitior: quanto melior, & perfectior fuerit: Linquam nunc cœlestes illas mentes, quæ ratione quadam inexplicabili & se in multitudinem suam pandunt, atque explicant: itemque circunquaque multitudinem illam suam ita continent unitate, ut omnia unũ sint. Venio ad res, quæ sensu percipi possunt. in rebus inanimatis, quæ imperfectissimæ omnium sunt, minima quædam apparet unitas, in plantis maior, nam principiũ uitæ in quadam sui parte habent, à quo & radices infra, & rami in superna mittuntur. id tamen uitæ principium diuisibile est, ac propterea non ualde unũ, quòd ex eo liquet: nam quanuis surculus ex plãta decerptus sit, si defossus fuerit in terram, & radices emittit, & truncum, in ramosque se fundit, ac tandem crescit in arborem. imperfectissima animalia, quæ ab incisuris, insecta appellari consueuere, principium hoc uitæ habent plantis simile, quare dissecta etiam aliquo temporis spacio uiuunt. & in animalibus perfectis, & abso-

lutis principium hoc uitæ magis est unum, à quo si qua animantis eius pars diuisa fuerit, statim interit, eoque principio quauis ratione extincto, confestim animal totum perit. in homine uero omnium perfectißimo animalium, anima, quæ est uitæ humanæ principium, est maxime una, utpote, quæ omnino indiuisibilis existat, uerum à se in corpus multas uires diffundit, suique unitate eas continet, corpusque totum humanum, totque eius humores, ac membra compescit in unum, ne diffluant, sed unum animal omnium pulcherrimum, ac excellentißimum conficiant. Hoc rerum natura constantium ingenium, ac uniuersam rationem humanæ societates imitantur, & referunt, ut pote, quæ ab eadem causa authore existant. id quod, ut alias rationes omittã, Philosophorumque sententias, apertißime testatur apostolus Paulus. qui in epistola ad Ephesios c.3. inquit, huius rei gratia flecto genua mea ante Patrem Domini nostri Iesu Christi, à quo est omnis paternitas: seu ut Græce significantius scribitur, omnis πατριά, idest, tribus, seu familia, & conuentus in cœlo, & in terra, ut Chrysostomus interpretatur. & ex psalmo uigesimoprimo euidenter colligitur. ecce quòd omnis hominum societas à Deo est; nam linquimus nunc ange-

los, & cœlestes mentes. In his autem hominum Conuentibus, & multitudo hominũ est, & unitas, qua Conuentus continetur, & constat. imperfectiores minore quadam unitate continentur, ut popularis Gubernatio. meliores maiori unitate, ut Principatus Optimatium. optima uero omnium cõstitutio est ea, quæ ab optimo Principe gubernatur: sicque maxime omnium est una. Huiusmodi, & rationis præ alijs omnibus Christus Deus, & seruator noster Ecclesiasticã hanc Hierarchiam constituit, tanquam bene cõpactum hominis corpus, in qua, ne qua unquam fieret ex natura constitutionis scissura, unum Principem esse uoluit, seu potius Patrem, & Caput. non caput illud, à quo difflueret uita in corpus, id etenim Christus est: ut inquit apostolus Paulus, ad Col. c. 1: sed à quo Gubernatio, et Iurisdictio in hanc Hierarchiam uniuersam influeret, ab eoque penderet. Verum, sicuti hominis anima multis indiget uiribus, multisque mẽbris, ut in totum corpus operetur, plurimasque functiones agat, quibus homo eget ut uiuat, & bene uiuat, sic Pontifex Ecclesiasticæ Hierarchiæ caput, multis eget potestatis huius participibus: quibus Ecclesia dirigi commode queat ad supernam illam beatitudinem, quam nobis ipse

comparauit. præcipui omniũ Episcopi sunt Christiani populi Doctores, ac Præsides. & quemadmodum si qua humanæ menti difficilia occurrũt inuestiganda, utitur uiribus inferioribus, cogitatiua, inquam, & rememoratiua potentia, ac interdum exteriori sensu, ut in commentationibus Mathematicis, quæ omnes, pro sui quaque natura in id intentæ, mirifice opem ferunt intellectui, & menti; cuius solius quanuis sit iudicare, & discernere, id tamen commode facere nõ posset, nisi in unum, ut ita dixerim, Concilium, & Conuentum inferiores uires secum conuocasset, non illas, quæ nullo pacto sunt rationis participes, sed superiores quæ sunt menti proximæ. simili, ac propemodum eadem ratione in Ecclesia Christi, quam omnium perfectissimam societatem, quis negare ausit? princeps est, & caput pontifex Maximus unus, sub quo inferiores Episcopi, eius tamen potestatis participes in gubernatione Ecclesiæ sunt, sicut uires, quædam sensitiuæ rationalis cognitionis participes. si quãdo ergo quispiam nodus incidat, si qua in hoc Ecclesiæ corpore ægritudo contingat, officium Pontificis est in unum uocare Episcopos Christiani populi, simulque Concilium inire, qua ratione et nodus dissoluendus sit, & curanda ægritudo, id-

que decernere, quod ex consultatione illa, & inuestigatione maxime ad rem facere uideatur. Hoc natura duce semper seruatum fuit in omnibus hominum conuentibus, non tantum ciuitatibus, sed etiam uicis, & pagis. Hoc Ecclesia Christi semper seruauit, edocta à spiritu Dei: qui naturam hominis nullo pacto imminuit, sed prouehit ad altiora, & diuiniora. dicit hoc Christus in euangelio Mat.c.18. si fuerint duo, aut tres congregati in nomine meo, in medio illorum sum. item si duo, aut tres in oratione consenserint &c. item dicit in euangelio Mat.c. ultimo uobiscum sum, idest, in Ecclesia usque ad consumationem seculi. item in eodem euangelio Mat. c.18. si non audierit, dic Ecclesiæ. quam si non audierit, sit tibi sicut Ethnicus, & publicanus. Paulus etiam Apostolus in epistola prima ad Timoth.c.iij. appellat Ecclesiam columnam, & firmamentum ueritatis. Nec mirum, nam si Ecclesia corpus est Christi, & nos sumus inuicem mēbra eiusdem corporis, cuius Christus est caput, à quo uita, & directio manare in corpus totum nulli dubium esse potest, proculdubio id, in quo Ecclesia consenserit à Christo est, à ueritate est, quæ falli non potest. Hoc quod ratio, & authoritates Scripturæ canonicæ persuadent, ac Apo-

stolica doctrina nobis tradidit, Apostoli primū, alij deinde patres nostri sanctissimi, ac sapientissimi pleni diuino spiritu factis ipsis nos docuerunt. nam & Apostoli Hierosolymæ præterquàm quòd in pluribus rebus simul Concilia iniissent simulque, orasse leguntur in actibus Apostolorum. c. XV. in quæstione ea an Gentes, quæ ad Christi gratiam ueniebant, cogendæ essent adseruandas legis Mosaicæ cæremonias, iustum Concilium fecerunt: in quo Petrus primus omnium sententiam dixit. quam subinde secutus Iacobus, cœterisque communi nomine signi ficarunt Gentibus, & Discipulis Antiochiæ morantibus. Quorum successores, quamuis non potuerint indicere uniuersale Oecumenicum Cō cilium ante tempora Constantini Imperatoris, ob potentiam Regum, & Principum, qui sæuiebant in Christianos omnes, fuere tamen ante Nicenum Concilium prouincialia Cōcilia plurima: quæ obscurata sunt uetustate. prodita tamen memoriæ sunt Angritanum, & Neocæsariense, ante Concilium Nicenum fuisse celebrata. Hos tu Pater Beatissime imitatus, & à spiritu Dei edoctus, his tēporibus difficillimis Christianæ Reipublicæ, quibus præter alia incommoda humana, & bellis intestinis consumimur, & Ec

clesia Christi tuæ curæ commissa uexatur tot Schismatibus,tot Hæresibus,conuocasti uniuersale, & Oecumenicum concilium. quod certo spero,incolumis celebrabis, & instaurabis Ecclesiam Dei,adeo ut cum Apostolo. 1.Co.5.3. canere poterimus. recedant uetera, omnes, inquam ueteris hominis mores, & corruptelæ, ac noua sint omnia.frueris que tu hac pace,hac sanctimonia,quam ducturus es in Christi Ecclesiam. Verum, quoniam in his negociis concilij, non inutile est memoria tenere,quæ,quotque & qualia fuerint concilia celebrata retro actis temporibus, eorum que sancita,& decreta,dedi ego lectioni eorum operam mensibus his hybernis,et à Græcis,Latinisque authoribus Summam quãdam collegi: quam si legendam traderem Sanctitati tuæ,non putaui rem ingratam me tibi facturum,mihique non summopere debitam.Nam cũ occupatissimus sis, integrosque dies omnes consumas in negocijs grauissimis, curisque distinearis ingentibus,nostri ordinis hominum officium esse duco qui uicem membrorum gerimus huius Ecclesiæ, cuius es caput, ut tibi laboremus, & ocium nostrum tibi dicemus: adeo ut si qua tibi detrahunt tua negocia,in ocio nostro resarciantur. Videbis igitur paucis à nobis cõprehensam

Summam

Summam Conciliorum magis illustrium, quæ Patrum nostrorum temporibus celebrata fuerunt, simulque Hæreses ab eis damnatas, ac si quod etiam decreuerint memoria dignum. Id quoque breuiter, & dilucide explicare conabimur. Rem ergo aggrediamur. Post ea, quæ Apostolica doctrina fuere nobis tradita in scripturis canonicis, inueniuntur Decreta, & Canones Apostolorū. Ysidorus collegit quinquaginta: uerum in Græcis codicibus canonum inueniuntur octuaginta quinque. trigintaquinque hi canones, quos desideramus in Ysidoro, & in Græcis codicibus reperiuntur, quorum duos uidi Vaticanum, scilicet, & Venetum alterum; in latinam linguam uersi sunt à Germano quodam, & impreßi in Germania post Auctenticorum librum Iustiniani Imperatoris. in quibus id notandum, quòd in canone, quo maxime damnatur Simonia, ac fit mentio de Simone Mago, qui damnatus fuit, in Græcis codicibus addita inuenimus hæc uerba, scilicet, à me Petro. in latino apud Ysidorum desyderantur. Illud etiam nō prætereundum, quòd in postremo canone Apostolorum in Græcis codicibus uidelicet, in octuagesimoquinto, fit mentio de quibusdam alijs canonibus mißis per Clementem. Hos sexta synodus reprobat, quoniam

Canones Aptorum

fuerunt corrupti ab Hæreticis. Horum quadraginta septem collegit Ysidorus. Post hos canones Apostolorum, antiquissima omnium, quæ sunt

Synodus Ancyritana.

memoriæ proditæ, fuit Synodus Ancyritana prouincialis, non uniuersalis: quanuis sit recepta, & approbata in sexta synodo. ignoratur quibus temporibus fuerit, id tamen cõstat fuisse parum ante synodum Nicenam, Ancyræ celebratam: quæ est ciuitas Galatiæ. edidit canones uigintiquinque quos collegit Ysidorus. sequitur hanc

Neocęsariēsis

synodus Neocæsariensis, Cæsareæ coacta, quæ sita ciuitas est in Ponto Cappadociæ. Hæc paulo post Ancyritanam fuit celebrata. Nam utrique interfuit Basilius, qui sub Licinio Cæsare martyrium meruit, anno domini trecentesimo uigesimo tertio, ut refert Eusebius de temporibus. condidit quatuordecim canones, in quorum postremo cauetur, ne in ulla ciuitate quantumuis magna pluresquam septem Diaconi constituantur, quemadmodum fecere Apostoli, ut legimus in actibus Apostolorum. Hic canon reuocatus fuit in sexta synodo. Has synodos memoria proditũ est fuisse ante Nicenam Synodum. sequitur has

Nicena

Nicena omnium celeberrima, quæ est prima Oecumenica. Hoc loco non duco prætereundum esse à Græcis illas synodos appellatas Oecumenicas,

in quibus Græci, Latinique pariter conuenere. Hæc synodus sub Constantino Imperatore, anno eius imperij uigesimo coacta fuit, tempore Beatissimi Syluestri Pontificis, anno domini tricentesimo uigesimo quinto. quidam uolunt sub Iulio Pontifice hanc synodum fuisse. uerisimile putauerim ego fuisse synodum indictam sub Syluestro, decreta uero fecisse, & dimissam sub Iulio. Ysidorus refert missos à Syluestro ad eandem fuisse Victorem, & Innocētium Romanos presbyteros, qui Pontificis nomine interessent. interfuit etiam Osius Episcopus Cordubensis, tunc habitus sanctissimus uir, quem nonnulli scribunt simul cum Victore à Syluestro missum. nam postea Sirmi declinauit ad Arrium, ut dicit Hilarius in libro de synodis. Valde quoque celebris est memoria Pannutij Egyptij Episcopi, quem Constantinum ferunt maximis fuisse honoribus prosequutum. in summa trecentum & decem, ac octo Episcopi sanctissimi, & doctissimi uiri conuenerunt in hoc Concilium. damnata fuit Hæresis Arrij Alexandrini presbyteri, qui inani ambitione elatus contra Alexandrum Episcopum suum, cœpit dicere filium Dei et uerbum, per quod facta sunt omnia, esse minorem patre, creaturāque non creatorem, neque genitum de substātia

anno dnī 325. 318. epi dānata hæres arrij

patris, sed factum ex non existentibus: & quòd fuit quando non erat Dei filius. Huius blasphemias Episcopus Alexander cum dissimulare nō posset, à communione Arrium separauit, expulitque ab ecclesia. Hæc Arriana labes peruagata per christianum orbem plurimos infecit, inuenitque sectatores complures homines doctos, ac in Platonica Philosophia præsertim enutritos. Qui cum legissent apud Platonem in Tymeo, primum rerum omnium principium usum fuisse in constituendo hoc, quem uidemus, orbe, quodam exemplari, quod etiam animal perfectissimum appellat, cuius imaginem hoc uniuersum gerat, longe perfectius omnibus alijs, utpote per quod facta sint omnia, infra Deum tamen existens, quod posteriores Platonici mundum intelligibilem, ens etiam appellauerunt; itemque cum legissent in euangelio Ioannis. c. 1. per uerbum facta esse omnia, nonnullosque alios scripturæ locos, qui fauere uidebantur ei sententiæ, cōfestim ex humana Philosophia Euangelicam, & Christianam doctrinam de filio Dei composuerunt, arbitratique sunt causam illam exemplarem Platonis, quæ est infra Deum: esse Dei filium, & uerbum, de quo Euangelia, & doctrina Apostolica meminissent. ex hac Hæresi cum maximus

in Christiano populo tumultus concitatus fuisset, indicta fuit hæc synodus in Nicea ciuitate Bithyniæ. cui interfuit Constantinus, ac, ut diximus, tercentum & decem octo Episcopi. interfuit etiam Arrius. affuit etiã Athanasius, qui tunc diaconus erat Alexandrinæ Ecclesiæ, cum Alexandro Episcopo suo. damnata fuit post diutinam inquisitionem, & consultationem Hæresis hæc Arriana, confectumque symbolum, in quo fuit dictum uerbum, & filium Dei esse patri homousion, idest, cõsubstantialem. compositi etiam fuere Canones. uiginti tantum reperiuntur collecti ab Ysidoro. quidam perhibent fuisse longe plures. attamen in Concilio sexto Carthaginensi legitur, quòd cum Patres illi scripsissent Attico Episcopo Constantinopolitano, ut ad eos mitteret integros canones concilij Niceni: respõdit Atticus mittere se ad eos per Marcellum subdiaconum Canones integros synodi Nicenæ, qui subinserti essent, nec aliquis alius reperitur præter hos uiginti. in quibus ille scitu dignus, quo iubetur in diebus Pẽtecostes, idest, quinquaginta diebus post pascha, et diebus dominicis nõ flectenda esse genua ad orationem dominicam scilicet. de hac re mentionem etiam facit Augustinus in epistola ad Ianuarium, ut scilicet ere-

qq nõ flecta da genua

ctione corporis testemur Christum uere surrexisse à mortuis. fuit etiam in hac magna Nicena synodo cõstitutio facta de Paschatis celebratione, de qua magna fuerat controuersia, præcipue cũ Asiaticis Episcopis, qui quartadecima luna, quicunque is fuisset dies, sacratissimum Pascha celebrabant; quique ob eam rem appellati fuere Quartadecimani. Statutumque est in hoc Concilio, primo mense, idest, ea luna cuius pleniluniũ fuisset post equinoctiũ uernum; quod tunc erat uigesima prima die Martij mensis, diem dominicam, post plenilunium illud, solennem esse, Paschaque à Christianis ea die celebrandum, qua Christus resurrexit, qui est pascha nostrum, nec seruandum morem Iudaicum, ut quartadecima luna à Christianis fiat Pascha, quæcunque ea fuerit. Hoc præter alios authores Augustinus refert in epistola ad inquisitiones Ianuarij. postea autem melius fuit res distincta, decretumque ne memoria passionis Domini celebretur ante lunã quartamdecimam. ideoque si plenilunium contigerit esse die dominica, aut die sabbati, qui à meridie inchoaretur, transfertur Paschatis solennitas ad proximam diem dominicam, post octo, scilicet, dies. de hoc Ambrosius in epistola ad Episcopos Aemiliæ. Hæc solennitatis paschalis for-

ma adhuc perseuerat, ac si nostris temporibus uigesimaprima dies Martij esset dies æquinoctij uerni, cum tamen nunc retrocesserit ad diem decimam. Hæc dicta de Nicena Synodo sufficiat. Hisdem temporibus Syluestri scilicet Pontificis, Ysidorus refert celebratas fuisse synodos prouinciales Arelate, quæ ciuitas insignis est in Prouincia: sita iuxta fluuium Rhodanum. mirum tamen, quòd in secunda fit mentio de statutis Nicenæ synodi, quam uerisimile est, sub Iulio dimissam fuisse. id etiam notandum, quòd in prima Arelatensi synodo statutum fuit, ut persuaderi debeat adolescentibus, quorum uxores se adulterio polluissent, ne eis uiuētibus alias ducerēt uxores. ex quo uidetur colligi posse, ea ætate quasdam fuisse, qui existimarent sibi licere dimissa uxore fornicationis causa aliam ducere. quod Ambrosius in expositione epistolæ ad Corinthios tangit. licet Magister sententiarum dicat illum locum Ambrosii fuisse à falsarijs corruptum. Duo præterea fuere Arelate celebrata Cōcilia, quorum postremū coactum fuit sub Martiano Principe, sub quo fuit synodus Chalcedonensis, quarta, scilicet, Oecumenica. Post Nicenam synodum reperiuntur, & in Græcis canonibus, & apud Ysidorum fuisse nonnullæ synodi Arelatensis

prouinciales; de quibus non constat quibusnam temporibus fuerint: sed uerisimile est, quoniam de eis fit mentio ab authoribus statim post Nicenum Concilium, fuisse etiam paulopost coactas.
Gangrensis *harum prima est Gangrensis, coacta in Gangre ciuitate Paphlagoniæ. de qua urbe meminit Stephanus Græcus author in libro, quem scripsit de Vrbibus. in hac damnata fuit Hæresis Eustraliensium, qui nuptias damnabant. constitutique sunt uiginti Canones, qui extant tam apud Græcos, quàm apud Latinos. nihil in his egregium annotaui.* Antiochena *Huic proximus fuit conuentus Antiochenus, coactus Antiochiæ, quæ sita est apud Orontem. interfuere huic synodo Formilianus, & Gregorius mirabilium effector nũcupatus. uigintiquinque canones fuere in hac constituti.* Laodicensis *sequitur synodus habita Laodiceæ: quæ urbs est Phrygiæ Capatianæ, in qua editi fuere Canones quinquaginta nouem, nihil in his memoratu dignum reperi. in sexta synodo omnium horum Cõciliorum canones approbantur. Post obitum Constantini Imperatoris anno duodecimo, ut refert Socrates in Historia tripartita, cum post Nicenam synodum Arriani maximos ubique tumultus concitassent, expulsusque ob eam causam Athanasius Episcopus Alexandrinus à sua Ec*

clesia fuisset ab Arrianis, quibus Constantius Imperator Orientis magni Cōstantini filius summopere fauebat, ac uenisset in Italiam ad Pontificem Iulium, atque ad Constantem Imperatorē Occidentis perrexisset: qui frater erat Constantij, indicta fuit Synodus Sardicensis. Sardice Metropolis est Dacorum sita iuxta Danubium. quidam dicunt esse in Illyrico, cuius fortasse fines hi authores ad Danubium usque extendebāt. fuit hæc synodus indicta literis Constantij Imperatoris ob metum fratris Cōstantis pijssimi principis, fratrisque Constantij longe dissimilis. conuenere in hanc synodum omnes ferè occidentales Episcopi, tercentum inquam; inter quos Osius Cordubensis magna pars fuit illius Concilij, orientalium circiter septuaginta: cæteri nanque quorum plurimi erant infensi Athanasio, & fauebant partibus Arrianis causas dixere, quare nō possent accedere ad eum conuentum. hi etiam septuaginta, qui conuenerant, post quàm uiderunt agi de restitutione Athanasii episcopi Alexandrini, & Pauli Constantinopolitani, aliorūque quorundam: qui pulsi fuerant ab Arrianis quibus ipsi quoque fauebant, recessere à Sardica, & conuenerunt in Philippopoli, nōnullaque decreuere contra Athanasium: fuere hi omnes

Cōstās Imp.

Sardicensis

damnati à synodo Sardicensi: simulque restitutus Athanasius Alexādrinæ Ecclesiæ, & Paulus Constantinopolitanæ. scripsit Constans fratri Constātio pias, ac Imperatore Christiano dignas literas in commendationem Athanasii. paruit Constantius fratris literis, & restituit Athanasium: ideoque repressa aliquantulum Arrianorum rabies: constituti fuerunt in hac Synodo Canones unus & uiginti. in quibus illud puto non esse prætereundum, ex quo facile colligi potest Romani Pontificis authoritas, quòd in quinto, sextoque canone statutum est: quòd si quis Episcopus accusatus, fuerit ab Episcopis suæ illius prouinciæ depositus, isque uoluerit appellare Romanum sanctissimum Episcopum, ut ab eo eius causa audiatur, utique conuocandi sunt proximæ prouinciæ Episcopi, qui iudicent de illius causa. qui si priorum sententiam secuti fuerint, isque rursus appellet Romanum pontificem, Pontifex Romanus si uoluerit, mittat duos presbyteros à latere: qui simul cum Episcopis illis in prouincia ea: ubi melius causa discuti potest, & intelligi, authoritate fungētes eius à quo sunt missi, rem dijudicent. quòd si etiam uoluerit ratam habere Episcoporum priorum sententiam, nullumque à latere mittere: id utique faciat, quod

pro prudentia sua melius fore putauerit. Hoc no lui prætermittere. quo in loco neque est silentio prætereundum, ante hanc Sardicensem synodũ fuisse ab Arrianis synodum in Antiochia coa- ctam: quæ decreuit Athanasium Alexandri- num, & Paulum Constantinopolitanum episco pum pelli à suis Ecclesiis; qui ut supra diximus ad Iulium Romanum Pontificem se contulerũt. à quo impetratum fuit ab Orientalibus Episco- pis, ut utrunque sedi suæ restituerent: ubi in li- bro quarto tripartitæ Historiæ authores illi Græ ci inquiunt Antiochenum illud Concilium nul lius habitum existimationis, eò quòd fuerit coa- ctum absque Romani Pontificis authoritate, eiusque nomine nullus Antiocheno illi concilio interfuisset. Hæc, quæ pertinent ad Romani Põ- tificis authoritatem sumpta ab antiquißimo Con cilio Sardicensi, & ab authoribus Græcis illustri bus omittere nolui. Redeamus iam unde digreßi sumus. Decreto Sardicẽsis Cõcilij restituto Pau- lo Constantinopolitano, & Athanasio Alexã- drino episcopo suis sedibus, diem obijt Constans pius Imperator, & Niceni Concilij obseruantis simus, ac ideo infestus Arrianis. Rerum potitus Constantius frater postremus ex filijs magni Cõ stantini, fautor Hæreseos Arrianæ, cui orien-

Costātius

tales Episcopi complures fauebant: cum cuperet Constantius occidentales etiam episcopos traducere à Niceni Concilij fide ad Hæresim Arrianam, simulque damnare Hæresim Photini: qui dicebat Christum tantum ex Maria natum, indixit Concilium Sirmij. ciuitas hæc sita est prope fluuium Drauam; non longe à Danubio, à qua nostris hisce temporibus prouincia ea uniuersa, appellatur Serimia: ibique constitutum Symbolum, quo damnatur Photini Hæresis. Nã fatentur se in Iesum Christum credere filium Dei unigenitum, natũ ante omnia secula &c. Attamen nulla fit mentio; quòd sit patri consubstantialis. Verũ cum duo symbola Sirmij cõfecta referat Historia Tripartita, in altero nulla fit mẽtio de eadẽ, aut simili substantia patris, aut filij: in altero filius dicitur similis patri, nulla facta de substantia mentione. post Sirmiense hoc conciliũ fuit aliud concilium coactum Mediolani: & tã dem tertium Arimini. in quibus demum eo deuentum ut Homousion aboleretur à Symbolo, deceptis Catholicis Arimini; ut author est Rufinus: uel contradicentibus, ut memoriæ proditũ est in Historia Tripartita. Rufinus scripsit fuisse hac uersutia deceptos Patres Arimini. quòd interrogati fuere, an mallent credere in Christũ,

an in Homouſion. at illi nouitate nominis moti re
ſpondere ſe malle in Chriſtum credere, quam in
Homouſion. poſtea cum nihilo ſecius tumultus
ſedarentur, iterum decreuere Orientales Arria
ni Concilium facere in Nicea ciuitate Bithyniæ, Nicenſis
ut Nicæni Concilij nomine prolato poſſent faci-
lius decipere rudes homines: nam non multo an
tea coegerant Concilium in Nicea Thraciæ. non
tamen potuerunt illudere catholicis. Hanc frau
dem diuina prouidentia remouit: nam magno
terræmotu concuſſa: ac penè diruta urbe Conci
lium cogi non potuit. tranſlatum fuit poſtmodũ
in Seleuciam Iſauriæ. illud omnibus his concilijs Seleucienſis
Sirmienſi inquam Mediolanenſi, Ariminenſi,
& hoc Seleucienſi confecere, ut hi, qui dicerẽt
filium patri diſsimilem anathematizarentur, id
eſt, diris execrati eſſent. nec tamen propterea di-
cendum eſſe filium eiuſdem ſubſtantiæ cum pa-
tre, cum hoc non inueniretur in ſcripturis cano-
nicis fuiſſe ſcriptum, ideoque non Omoiouſion, Homœouſio.
ideſt, ſimilis ſubſtantiæ, ſed filium tantum ſimi
lem patri, quòd ſi quem delectaret nomen ſubſtã
tiæ, diceret potius filium Homoiuſion, ideſt, ſi- Homœouſion.
milis ſubſtantiæ. Hoc etenim medium eſſe inter
Homouſion, et ἀνόμοιον. *ideſt, conſubſtantialem,*
& diſsimilem. Hæc Concilia omnia damnata

ſunt, ut Hæreſi Arrianæ fauentia: quæ ſicuti non fuere coacta authoritate Romanæ ſedis: ita etiam confeſtim ab ea damnata ſunt. Adhuc flammam Arrianæ peſtis Eccleſiã deuaſtante, orta eſt alia ſeditio inter Homouſianos, ideſt, eos qui aſſerebant filium eſſe eiuſdem ſubſtantiæ cũ patre, & alios nonnullos, qui ſanctiſsimum Spiritum blaſphemabant, eumque dicebant ſeruum patris, & filij, puramque creaturam. hi quamuis diuerſis fuerint nominibus, tandem omnes dicti
Macedoniani Heretici *ſunt Macedoniani, à Macedonio Epiſcopo Conſtantinopolis. conſentiebãt ſynodo Ariminenſi, & Seleuciæ de filio Dei, quòd ſcilicet eſſet Homœouſios, ideſt, ſimilis ſubſtantiæ. de Spiritu Sãcto autem profitebantur eum eſſe ἀνόμοιον, ideſt, diſsimilem, patriſque, & filij miniſtrum, & ſeruum: quæ Hæreſis cum inualeſceret; ac principatu potitus fuiſſet Theodoſius ſenior, uir pietate*
Theodosius 338.
& religione illuſtris anno domini trecenteſimo trigeſimo octauo, ſub Damaſo Pontifice Romano congregata fuit ſynodus Conſtantinopoli centum & quinquaginta patrum. in qua damnata fuit Hæreſis Macedonij: editumque ſymbolum in quo magis exprimitur diuinitas Sancti Spiritus, quàm in ſymbolo edito à ſynodo Nicena: in qua non contigerat dubitatio, præterquàm de fi-
Costantinopolitana.

lio Dei, de Spiritu Sancto nulla. hocque symbolo Constantinopolitanæ synodi, utitur Ecclesia ad hanc diem usque. addita tamen est particula illa de Spiritu Sancto, filioque. Nam in Constantinopolitano symbolo scriptum fuerat, qui à patre procedit. Hinc maximæ exortæ cõtrouersiæ fuere inter Ecclesiam Romanam, & Constantinopolitanam, ut inferius latius dicturi sumus. Constituti fuere in hoc Concilio pauci quidam canones. sex apud Ysidorum, in Græco codice duo præterea reperiuntur. nihil in his notatu dignũ, præterquàm in postremo Græco Canone modus statuitur, quo recipi debent hi, qui ab Hæresi ad catholicam Ecclesiam ueniunt: quorum nõnulli tantum oleo inunguntur. quorundam uero Hæresum sectatores, post multas cæremonias etiam baptizantur: ut potè quibus non traditũ fuisset baptisma iuxta ritum Ecclesiæ catholicæ Orthodoxæ, in Historia Tripartita memoriæ proditum est Damasum Pontificem rogatum fuisse, ut ipse cum Episcopis Occidentis, qui iam Romæ conuenerant eò concederet cum illic agerentur quæ ad fidem christianam pertinerent. excusauit se Damasus, multasque causas attulit: cur eò uenire nequiret. celebrauit tamen synodũ Romæ: in qua eadem sancita sunt contra Mace. Romana

donium,quæ, & Conſtantinopoli à centum & quinquaginta illis patribus. Hæc ſecunda Oecumenica Synodus.his duobus Concilijs Niceno,ſcilicet, & Conſtantinopolitano ſtatuta ſunt ea, quæ Apoſtolica traditione, Catholica Eccleſia fuit edocta,de unitate ſubſtantiæ Supereminentiſsimæ Trinitatis, et diſtinctione Hypoſtaſeon, ſeu perſonarum. Hanc ſynodum ſequitur tertia Oecumenica ſynodus; quæ coacta fuit ſub Theodoſio Iuniore filio Arcadij,anno Domini quater centeſimo & trigeſimo. & ſub Pontifice Cœleſtino. primo conuenere in Epheſo ducēti patres, inter quos fuit Cyrillus Alexandrinus Epiſcopus,qui etiam locum,& uices tenuit Cœleſtini Romani Pontificis,& maxima pars fuit huius Concilij Epheſini. damnata fuit Hæreſis Neſtorij Epiſcopi Conſtantinopolitani: qui cum omnino non conſentiret Hæreſi Photini,& Pauli Samoſateni,qui aſſerebant Chriſtum fuiſſe purum hominem,neque extitiſſe ante Mariam,id quod Ebion,& Cherinthus prædicauerāt longo prius tempore,uidelicet Ioannis Euangeliſtæ, huic ergo hæreſi Neſtorius non plane aſſentiens, poſuit in Chriſto duo ſuppoſita ſeu duas perſonas: quæ charitate in tantum fuere unitæ,ut quodammodo unus dici potuerint. Itaque apud Neſtorium;

ille

ille, qui fuit filius hominis, non fuit ille, qui est filius Dei, nisi unione charitatis, & uinculo amoris. quamobrem negabant etiam dici posse Mariam matrem Dei, ut potè quæ hominem illum, non autem Deum genuisset. Hæc Nestorij Hæresis ab hac synodo Ephesina damnata est: atque decretum, credendum nobis esse uerbum Dei à patre ante secula genitum, patrique consubstantialem, factum hominem ex muliere, assumpta non alia persona hominis, sed hominis natura, perfecta ita, quòd ille, qui semper fuit Deus, factus sit nouiter homo. sicque uere dici Mariam matrem Dei, secundum humanam naturam, quam ex ea uerbum Dei assumpsit. Epistolam in synodo Cyrillus recitauit scriptam Nestorio ab eo, & synodo prius Alexandriæ coacta. quam Concilium approbauit. hanc Ysidorus nobis legẽdam tradidit. in qua continentur omnia Decreta huius synodi Ephesinæ; & in qua illud annotandum est in calce Epistolæ fuisse à Cyrillo conscriptum de Spiritu Sancto, quòd προχεῖ, seu profluit à filio, sicut à patre. item non est prætereundum id, quod in codice Græco legi. cum in synodo lectum fuisset symbolum fidei compositum à Theodoro Mupsesthiæ, & Carisio præsbytero Philadelphiæ: in quo blasphemiæ Hæreticorum

Nestorij Heresis.

damnatorum continebantur. fuit à synodo statutum nulli licere aliam fidem proferre, aut scribere, aut componere ab ea, quam tercentum & decem octo patres in Nicea composuerant. Hoc adnotaui; quoniam Græci usque à tempore Petri Lombardi magistri sententiarum cõtra Latinos adferunt hunc canonem synodi Ephesinæ ob particulam, filioque, additam symbolo; ac si contra illud factum esset. quæ obiectio quàm sit friuola, perspicuum est ex illius decreti ratione, ob quam, scilicet, editum fuit. quam propterea à Græcis acceptam, inserendam huic opusculo putaui, ut pateat quàm inique Græci nos calumnientur, tanquam qui fecerimus contra hunc canonem. Hactenus de tertia synodo Oecumenica Ephesina. hanc sequitur quarta synodus Oecumenica, uigesimosexto anno post Ephesinam celebrata, anno inquam quatercẽtesimo quinquagesimo sexto à Domini natiuitate sub Imperatore Martiano, & Pontifice Romano Leone primo uiro præstantissimo. coacta fuit Chalcedone. in Bithynia sita iuxta Bosphorum Thracium ferè contra Constantinopolim. sexcentum & triginta Patres ibi conuenere. qua de causa appellatur hæc synodus à Græcis magna Synodus. cur uero hæc synodus facta fuerit, Nicephorus Eccle

siasticæ Historiæ scriptor luculenter nos docet in commentarijs suis. habuit uxorem Theodosius minor Imperator fœminã animi impij, ideoque in peiorem partem procliuis, cum ergo post sublatum errorem Nestorij alius fuisset error exortus, cuius authores præcipui fuere Dioscorus Episcopus Alexandrinus, & Eutices Abbas Constantinopolitanus, hi confitentes unam esse Christi personam, negauere tamen in Christo duas esse naturas, humanam, scilicet, & diuinam, quarum utraque perfecta esset, sed docebant duas naturas, diuinam, scilicet, & humanam in unam naturam ualuisse in Christo. ex quo sequebatur uel Christum non fuisse uerum Deum, uel non fuisse uerum hominem, uel neque hominem uerum, neque Deum uerum. His uxor Theodosii Eudocia fauit summopere, ideoque dedit operam ut synodus Ephesi cogeretur. coacta synodus per uim Hæresim Euticetis, & Dioscori approbauit. Hæc synodus secũda Ephesina damnata est, & reproba statim habita. Nã post obitum Theodosii soror eius pulcherrima mulier, ualde pia, cũ eius opera Martianus Imperio fuisset potitus, ab Imperatore impetrauit ut synodus Oecumenica cogeretur Chalcedone. itaque coacta fuit synodus Chalcedonensis quarta

Ephesina sẽda dãnata est

Oecumenica. in qua damnatus fuit error Euticetis, explicatumque fuisse in Christo unam personam uerbi diuini in duabus perfectis naturis, diuina, scilicet, & humana, ita ut idem sit perfectus Deus, & perfectus Homo. fuit etiam damnata Hæresis Apollinaris Episcopi Antiocheni, quo Hieronymus præceptore usus fuerat: qui negauerat prius in Christo fuisse animam, sed corpus tantum humanum, animæ uero uicē gessisse diuinum uerbum. post modum fassus in Christo animam sensitiuam fuisse, negauit Christum habuisse rationalem animam. ex quo sequebatur non fuisse Christum uerum hominem, neque assumpsisse mentem humanam, ad quam purgandam, & sanctificandam præ omnibus alijs in mundum uenerat. constituit hæc synodus Chalcedonensis uigintiseptem Canones. in quibus non prætermittendum reor morem illorum temporum, qui colligitur ex canone huius synodi, quo decernitur Diaconissam fieri non posse, nisi postquàm exegisset quadraginta annos. quæ nulli postea nubat. at uero si cuipiam nupserit, uterque ipsa, inquam, & maritus deuotus sit diris, & execrationibus. id enim interpretor anathema esse, seu anathematizari. statutum etiā, quòd si qua uirgo se Deo dicauerit, aut quispiā

Apollinaris Heresis

anathema

Deo dicati nō nubat

monachus factus fuerit: neutrum posse matrimonio iungi cuipiam: quod si fecerint, sint excommunicati. Episcopus tamen loci illius possit uti misericordia erga illos. quod non est in eum sensum accipiendum, ut scilicet, queant perseuerare in matrimonio eo adulterino, quod contraxerunt, sed ad remissionem, seu imminutionem pœnæ. statutum quoque ut in quauis Prouincia bis in anno fierent Concilia Episcoporum prouinciæ. Huic Concilio interfuere Pascasinus, & Lucinius Episcopi, Bonifatiusque præsbyter locumtenentes Romanæ sedis. itemque horum patrum authoritate confirmatum fuit Decretum synodi Constantinopolitanæ: quo Archiepiscopus Constantinopolis fuerat post Romanum, alijs prælatus. Diuus Gregorius in epistolis plurimis refert in Chalcedonensi synodo fuisse concessum Romano Pontifici ut Oecumenicus uocaretur, quo tamen titulo ob modestiam, inquit, nullum fuisse Romanum Pontificem usum ad sua usque tempora. Tempus est ut accedamus ad synodos Aphricanas, quæ fuerunt celebratæ ante hanc quartam synodum tempore, scilicet, Arcadij, et Honorij, itemque sub Honorio, & Theodosio iuniore, cui successit Martianus: nihilominus quia ex secunda synodo Ephesina damnata ori- Aphricanę

ginē trahit quarta hæc synodus Chalcedonensis, ut supra exposuimus, satius uisum nobis est ne series rei gestæ disrumperetur Chalcedonensem synodum Carthaginensibus præferre: synodi hæ Africanæ octo fuere, septem Carthagine celebratæ: una Mileueti. Quibus Augustinus interfuit omnibus ferè, ut reor: quòd uero aliquibus interfuerit compertißimum est. facti sunt in his synodis Africanis multi Canones. quorū quidam in Decretalibus sunt notati: in quibus est Canon de Continentia Clericorum, qui ad sacros ordines accedunt. Quem ex hac synodo colligere possumus fuisse antiquißimum. illud etiā minime prætereundum est, quòd in sexta synodo Aphricana legitur missos fuisse à Zosimo Pōtifice Romano Faustinum Episcopum, Philippum, & Asellum præsbyteros ob id, quòd, quidam Africanus Præsbyter Faustinus damnatus ibi, prouocauerat ad Romanum Pontificem. mandatum hi Pontificis Zosimi obtulerunt: in quo adducebatur statutum fuisse à Nicena synodo, posse à sentētia Episcopi sui præsbyterum, & etiam Episcopum à sententia synodi prouocare ad Pontificem Romanum. quæ statuta sunt Sardicensis Concilij, ut superius diximus. Carthaginenses Episcopi ob eam rem scripsere Cyril-

Carthaginenses
Mileuitana

lo Episcopo Alexandriæ, & Attico Constantinopolis Episcopo, ut eis mitterent integra, & incorrupta Decreta synodi Nicenæ. miserunt illi uiginti Canones, qui extant. in quibus nulla de ea re fit mentio. quibus acceptis noluerunt tunc Carthaginenses admittere prouocationem illius Faustini præsbyteri ad Romanum Pontificem. Quinimò statuerunt, quòd si quispiam prouocaret ultra mare, nec acquiesceret iudicio Conciliorum Aphricanorum, quòd nullus in Aphrica ei communicaret. statuit hæc synodus Carthaginensis, & Mileuitana. Hæc inter Aphricanã, & Romanam Ecclesiam discordia initium sub Zosimo Pontifice habuit. sub Bonifatio deinde, & Cœlestino, decreta fuere hæc, quæ narrauimus, contra Apostolicæ Sedis authoritatem. durauit hæc rebellio usque ad Bonifatium posteriorem Pontificem, sub quo Carthaginensis Ecclesia damnãs Decreta facta à præcessoribus suis, Aurelioque tunc Aphricæ Primate, & Episcopo Carthaginensi; se Romano Põtifici Bonifatio submisit, & ad unitatem Ecclesiasticam rediјt. id Bonifatius hic posterior significauit Eulalio Episcopo Alexandrino, inseruitque Aphricani Episcopi literarum exemplum. Quæ omnia Isidorus collegit. Mileuitanum concilium celer

Pelagii haeresis

bre est ob Hæresim Pelagij: quæ in eo Concilio fuit damnata. negabat hic Pelagius gratiã Dei ad salutem necessariam esse, sed posse hominem liberi arbitrij uiribus legem implere. itemque negauit peccatum originale. in hanc Hæresim plurima scripsit Augustinus. Hæc magis illustria, & notatu digna comperi in Concilijs Carthaginensibus. Post hæc Concilia, fuere pleraque Hispana. fuit etiam ijsdem temporibus quinta synodus Constantinopoli celebrata sub Iustiniano Imperatore. De qua prius; postea de Hispanis concilijs. Cum post Ephesinam, & Chalcedonensem synodos Oecumenicas: in quibus fuere damnati Nestorius, & Dioscorus, ac Eutices, à sequacibus earum Hæresum plurimis annis uexata fuisset Ecclesia, ac tandem cum sub Theodosio Iuniore, Proclo Episcopo Constantinopolis terræmotus ingentes per quatuor menses fieret, ac uniuersus populus cum Episcopo per campos fusus summis precibus Deum optimum oraret ut terræmotibus, & ruinis parceret, & clamarent omnes kyrieleison: contigit ut diuina uirtute adolescentulus quidam in aera raperetur coram omnibus, circa horam diei tertiam. Hic in aera sublatus monitus à Deo est, ut Episcopo, & uniuerso populo nunciaret loco kyrieleison,

Hispana

5.ª Constantinopol.

ut dicerent Sanctus Deus, sanctus fortis, sanctus, & immortalis. Quas preces, cum uniuersus populus ad Deum fudisset: quieuerunt terræmotus. Huius Historiæ author Nicephorus. Damascenus etiam meminit. igitur cum præter Hæreses, quibus Ecclesia turbabatur, Petrus Alexandriæ Episcopus, Anthimus Trapezontius, Seuerus, et Zonora huic Trisagio, quod modo narrauimus doctum fuisse populum à Deo per adolescentulum in aera raptum; addidere. Qui crucifixus est pro nobis. quæ particula si separata intelligatur à Trisagio, innuit quartã in Deo personam, quæ pro nobis sit crucifixa: si uero cõiungatur, innuit uel Spiritum Sanctum passum, uel diuinam naturam passam. quamobrem appellati etiam hi fuere Theopassiani. Horum noua hæc inuentio magnopere turbauit Ecclesiam. ideo sub Iustiniano Imperatore, & Vigilio Pontifice indicta fuit Constantinopoli hæc quinta synodus anno Domini quingentesimo quinquagesimo tertio: nonaginta tribus fere annis post Chalcedonensem quartam synodum. damnati fuere illi omnes, qui aduersabantur Ephesinæ, & Chalcedonensi synodis, & negabant uel unã tantum personam in Christo fuisse, uel Mariam dei genitricem fateri nolebant: uel aliquo pacto

Sanctus deus sanctus fortis, s. immor

diuinam, aut naturam humanam perfectam in Christo fuisse diffitebantur. damnati sunt etiam hi, qui Trisagio addiderant, qui pro nobis crucifixus est. damnata praeterea fuit positio Origenis de reditu animorum ad corpora. Gentilium fabulae. insuper Euagrium, & Didymum, Ibaeq; epistolam damnauerunt. haec ferè sunt gesta synodi quintae Oecumenicae: in qua fuere centum sexaginta quinque Patres. Nulli canones editi sunt ab hac synodo. iisdem ferè temporibus in Hispania celebratae fuerunt complures synodi prouinciales. quarum quaedam praecessere quintam, & fortasse quartam synodum: ut Toletanum primum, quod fuit temporibus Honorij, et Arcadij. nonnullae temporibus Theodorici. posteriores uero longe postea tempora. ne tamen disiũgamus unius prouinciae Concilia; paucis tractabimus ea, quae arbitramur scitu digna. fuere collecta ab Ysidoro tredecim Concilia Toletana. in quorum tertio traditum est Recaredum Regẽ Hispaniae, Gottorum Principem, Reginamque Baddam, simul cum Proceribus gentis eius, ac uniuerso Gottorum populo renunciasse Haeresi Arrianae, & fidem suscepisse: quam catholica Ecclesia per orbem diffusa praedicat, & profitetur. Gens haec Gottorum sub Imperatore Valen

Origenis opinio — Hispaniae — Toletana

te, à quo præstata ei fuerant auxilia aduersus alteram factionem eiusdem gentis, Christianam Religionem suscepit, simulque Hæresim Arrianam: cui Valens Imperator omnibus uiribus fauit: quam labem usque ad tempus Regis Recarædi retinuit: cui renunciauit Rex in hac tertia synodo Toletana palàm coram uniuerso populo. Quamobrem acclamatũ ei fuit ab omnibus, salus Regi catholico. unde uerisimile est Hispaniæ Reges hoc honoris titulo usos fuisse. Arriani enim catholicis erant aduersi, simulque catholici Arrianis. relicta ergo labe Arriana Recarædus, quia ad catholicos accessisset, appellationem meruisse Catholici satis credibile existimari potest: in quarto uero concilio Toletano, capite tertio traditur modus, & ordo celebrandorum conciliorum prouincialium. quem reor hoc in loco silentio prætereundum, ne lectori tedium faciam in re non magni momenti. poterit is, quem delectauerit cognitio huiusmodi, locum citatum apud Ysidorum inquirere in quarto concilio Toletano capite tertio. item decretum in hoc concilio, quòd Iudæi illi, qui etiam coacti fidem Christi receperant, cogerentur, ut in ea perseuerarent. in decimo concilio capite tertio, grauis mulcta indicitur Episcopis: qui ob sanguinis coniunctio

nem uel fauore quopiam conferunt Monasteria, & Ecclesias. Hæc ferè notatu digna comperi in cõcilijs Toletanis. in concilio Illibertino, Illiberi, scilicet, celebrato, quam urbem quidam putant Granatam esse, scitu dignum, quod in quadragesimo octauo capite cauetur, ne à sacerdotibus, uel clericis lauentur pedes eorum, qui baptizantur. quem morem in multis Ecclesiis seruatum fuisse comperimus ab Ambrosio in libro de sacramentis. Nam Mediolani Ecclesia tempore Ambrosii eo more utebatur in baptismate. Ecclesia Romana nunquam est usa, ut colligitur ex his, quæ narrat Ambrosius in eo opere. Braccarensis quoque concilij, ea urbs Metropolis fuit Galliciæ, decreta collegit Ysidorus, ex quibus multa sumi possunt pertinentia ad Sedis Apostolicæ authoritatem. statutum etiam fuit capite trigesimo sexto ne in Ecclesiis quispiam sepeliretur. in desuetudinem abijt decretum hoc non irrationabile, ut reor. item non prætereundum morem hunc salutandi populum à sacerdotibus, & Episcopis, quo nunc utuntur dicentes; Dominus uobiscum, & respondendi, cum spiritu tuo, ab Apostolis traditum Ecclesiæ fuisse. multa quoque fuere decreta contra Priscilianistas: quorũ Hæresis serpebat per Hispaniam. Hi secuti Ma-

nichæos bonum, & malum Deum asserebant, nonnullaque a Gnosticis accepere. collegit præterea Ysidorus Tarraconense concilium, Gerundense, Ilerdense, Valentinum, nonnullaque Hispalensia, in quibus nihil ferè comperi: quod eximium perputem, ideo eis omissis accedam ad sextam synodum. Sexta Oecumenica synodus coacta fuit Constantinopoli, tempore Constantini Imperatoris, qui dictus est Pogonatus, & Agathonis Pontificis anno Domini sexcentesimo septuagesimo quarto. conuenere centum & septuaginta Patres. Hanc Ysidorus totam collegit. dānata fuit in hac synodo Hæresis Theodori, & Macarij Antiocheni Episcopi, qui prope sentientes cum Euticete posuere in Christo domino nostro unam tantum fuisse uoluntatem, & unam operationem. unde etiam nomen habuere Monothelitarum. huic Hæresi fauit Honorius Episcopus Romanus, ut Græci authores perhibent. ideoque reor nomen huius Honorij non fuisse descriptum in Catalogo Pontificum. Hi omnes eorumque sectatores à synodo damnati sunt. Hi patres tunc, tempore, uidelicet, Constantini nullum canonem habemus statutū neque à quinta, neque à sexta synodo. Verum paucos post annos defuncto Constantino, cum Iustinianus filius in Impe-

rium successisset, illi ferè ijdem patres iterum cō uenere Constantinopoli, ediderûntque centum & duos canones: quos appellare consueuit Gratianus, & alij Canones sextæ synodi. Nonnulli hanc synodum appellant πενθεκτη. quasi quæ satisfecerit quintæ, et sextæ synodis: in quibus nulli fuerunt editi canones. in primo huius synodi capite repetuntur sex priorum synodorum Decreta contra Hæreses, quæ damnatæ in eis fuerant. in secundo uero capite recepit, & approbauit prouincialia quædam concilia, à quibus plurima accepit uniuersalis Ecclesia, necnon monumenta nonnullorum sanctorum, qui ea tractauerint, quæ à nobis credēda sunt. illud notandū, quòd in fine huius capitis uidetur approbari concilium illud uetustissimum Aphricanum celebratum sub Cypriano martyre, in quo patres illi habentes zelum Dei, non tamen secundum sciētiam, ut inquit Paulus, statuerunt rebaptizandos omnes eos, qui ab Hæreticis baptizati ad Ecclesiam catholicam ueniebant. quod certe erroneum esse nullus est christianus qui ambigat, si quidem ab Hæreticis baptizati fuerunt secundum formam Ecclesiæ catholicæ. Verum patres hi in sexta synodo seruare uolentes, ut reor, quātum fieri poterat Ecclesiæ unitatem, mentionem

fecere de hoc concilio, non aspere improbantes, sed ueluti excusantes errorem, dixere in hoc loco statutum illud concilij Aphricani fuisse secundum morem, qui in ea gente inualuerat. Est præterea canon prohibens Episcopum, postquam ad episcopatum euectus fuerit, habitare cum uxore, si habuerit, quamuis asserat se abstinenter uiuere, ne det offendiculum, & scandalum. prohibuit etiam hæc synodus, ne accedẽtes ad sacros ordines cogantur polliceri abstinẽtiam à proprijs uxoribus, quem morem seruari dicit à Romana Ecclesia. quod est intelligendum Orientali Ecclesiæ præceptum, quæ nunquam recepit Romanam hanc sanctimoniã. id ex eo colligitur, quod paulopost præcipit synodus in Ecclesiis Barbaris clericos nõ habitare simul cum uxoribus ob scandalum, quod de Episcopis in uniuersum prius præceperat. item præcipit ne soluatur ieiunium quinta feria maioris Hebdomadæ, quod quidam soluebant, ut iudaicum Pascha imitarentur. inuenitur quoque in hac synodo fuisse sedes Patriarcharum pro dignitate cuiusque ordine collocatas, prima Romana, secunda Constantinopolitana, tertia Alexandrina, quarta Hierosolymitana. de Antiochena nulla mentio. Notandum etiam in contrahendis matrimonijs prohibitos

fuisse quosdam gradus secundæ affinitatis, ne scilicet pater & filius duceret matrem, & filiã, item duas sorores. sic neque duos fratres matrẽ, & filiam, duasque sorores. mos hic nunc abolitus est, habitaque est ratio tantùm primæ affinitatis, non secundæ, aut tertiæ. illud quoque non prætereundum in quinquagesimo quinto capite horum Canonum, prohibitum fuisse morem Romanæ Ecclesiæ in ieiunio sabbati, ut pote, quod Antiqui Patres etiam prohibuerint. Hoc nunquam receptum fuit ab ecclesia Romana, neque authoritate Pontificum Romanorum sancitum. pari quoque ratione non fuit receptum quòd tota Hebdomada paschatis esset celebris, & dicata psalmodiæ in templis. omnes ludi alij, & spectacula his diebus minime possent celebrari. prohibetur item ne, nisi necessaria causa cogat, quispiam linquat propriam Ecclesiam tribus dominicis, anathematis pœna iniuncta. fuisse hunc antiquissimum, & optimum morem alibi etiam legimus. quis non laudet Canonem alium, quo prohibetur, ne quis pingat tabulam, aut quippiã tale fingat, imaginibus, quibus excitari possit turpitudinis libido, sub pœna excommunicationis. Nostris uero temporibus, ut omittã priuatas & publicas ædes; templa Dei Optimi, & sanctorum

ctorum

ctorum monumenta, altaria etiam ornare putamus huiusmodi picturis, & statuis; qui certe abusus est magnus. in ultimo Canone, in quo agitur, in constituendis pœnitentijs non tantum habendam esse rationem delicti, sed etiam conditionis personæ, contritionis &c. posset ratio elici de confessionis sacramento: quanuis pertinax referre etiam Canonem eum ualeret ad pœnitentias publicas: sed mos uetustissimus totius Græciæ omnibus alijs argumentis huius ordinis excellit. Hactenus de Canonibus sextæ synodi. collegit Ysidorus Romanas synodos tertiam, quartam, quintam, & sextam, in quibus nihil memoratu dignum comperi. desunt prima, et secunda. primam fuisse reor sub Damaso Pontifice, tempore Theodosii senioris, & Constantinopolitanæ primæ synodi contra Macedonium celebratæ. in qua idem error fuit damnatus. Nos superius de hac synodo mentionem fecimus ex tripartita Historia. sub Innocentio tertio Romæ in Laterano magna fuit synodus celebrata: in qua fuere Constantinopolitanus, & Hierosolymorum Patriarchæ, Metropolitæ multi; Episcopi quadringenti. innumeri Canones facti sunt in hac synodo, ut patet in Decretalibus. ac abolitus Canon de affinitatibus secundi, & tertij generis. & à septimo

Romanæ

consanguinitatis gradu ad quartum redacta pro hibitio de matrimonijs contrahendis. Hæc de Romanis, quãuis hæc fuerit posterior his, de quibus sumus acturi, sequitur septima synodus Oecumenica. Hæc fuit celebrata in Nicea ciuitate Bithyniæ, ubi prima uniuersalis illustris illa, et celebris coacta fuit sub Constantino, & Irene matre anno Domini septingentesimo nonagesimo tertio, et sub Adriano primo Pontifice Romano, cuius nomine duo interfuere, Petrus Cardinalis, & Abbas sanctæ Sabbæ. conuenere tercentum et sexaginta sex Patres. in hac synodo damnati sunt impugnatores sanctarum imaginum, quos Christianocatigoros appellarunt, & præter alia adductus Athanasii libellus, qui extat de Imagine Christi, quæ Beryti relicta à Christiano in domo, quàm conduxit Iudæus, ibique cum à Iudæis uarijs tormentis illuderetur in hanc Christi imaginem, cœpit ex ea sanguis fluere in maxima copiã: multisque miraculis, & insignibus eius sanguinis tactu à Deo factis, innumeri Iudæi scelus palam fatentes Christianam pietatem amplexi sunt. sanguis hic diuisus fuit inter christianas omnes Ecclesias. Nos Venetijs in templo Diui Marci uase ex Crystallo confecto habemus huius sanguinis portionem, & maxima uenera

tione colimus, Beatus etiam Thomas mentionē facit huius sanguinis in tertia parte summæ. Edidit hæc synodus uigintiduo Canones; in quibus nil propemodum comperi eximium, nisi, quis notaret morem eum seponendi in episcopatu omnia Hæreticorum monumenta. Nam cauetur à synodo ut omnia monumenta impugnatorum imaginum, seu Christianocatigororum ab omnibus sub pœna anathematis traderentur, ut possint in Episcopatu cum alijs deliramentis Hæreticorū collocari. Item sublatæ reliquiæ sanctorū ab Hæreticis sunt templis restitutæ: cautumque ne ullum templum consecraretur absque sanctorum reliquijs. Post hanc septuaginta quinque annis fuit octaua synodus Oecumenica Constantinopoli sub Imperatore Constantinopolis Basilio, & Adriano secundo Pontifice, anno Domini octingentesimo sexagesimo octauo. nulla Hæresis in causa fuit ut hoc Concilium cogeretur, sed scelus Michaelis Imperatoris, cui Basilius successit, & ambitio Photij. Nam cum sub Michaele Imperatore, cui successit Basilius, sedem Constantinopolitanam teneret Ignatius uir sanctissimus, auunculus Imperatoris ausus est dimissa uxore, quam habebat, nurum ducere in uxorem. Hoc facinore cognito Ignatius admo-

nuit auunculum Imperatoris sceleris, quod in se admiserat, simulque præcepit ut relicta nuru, et incestis nuptijs, priorem uxorem ad se adcerseret. recusauit ille. quamobrem fuit ab Ignatio excommunicatus. Is non pœnitentia tam magni sceleris, sed ira percitus, persuasit Imperatori ut pulso Ignatio, Photium tunc Patriarcham Constantinopolis faceret. obsecutus est Imperator auunculo: sicque per scelus potitus est Photius sede Constantinopolitana. Nicolaus primus Pōtifex Maximus cum hoc resciuisset, Photium excommunicauit. Hic furore percitus cum nulla alia ratione & causam suam tueri, & Pontificem ulcisci posset, cœpit dicere Pōtificem Romanum, & Romanam Ecclesiam esse Hæreticos, & excommunicatos, quoniam in symbolo addidissent Spiritum Sanctum à filio procedere contra statuta antiquorum Conciliorum. inde orta seditio maxima inter Græcos, & Latinos, quæ Græciam miseram tandem perdidit. successit Michaeli Basilius, & Nicolao primo Adrianus secundus. is tres Cardinales misit Constantinopolim, coactaque synodo Photium à sede expulit, et Ignatium restituit. Non destitit Photius à maledicentia, & quantum potuit, fouit seditionem inter Latinos, & Græcos. Hæc octaua sy-

nodus nullum canonem insignem edidit. Gratianus sexagesima tertia distinct. capitulo Adrianus: in primo de hac meminit, ac dicit statutum fuisse in hac synodo, ne quis laicus in electione Episcoporum ius haberet, nec interesset, nisi uocatus, tuncque humiliter susciperet, quæ clerus statuisset. Post hanc octauam synodum, seditionem inter Latinos, & Græcos cuius author fuit Photius, ut diximus, quamuis sopita potius quàm extincta fuit aliquot annis, nihilominus Constantinopolitani Imperatores, & Græca natio ægre ferentes nostrarum rerum amplificationem, suarumque imminutionem, pro temporis occasione excitarunt: ac rursus prout expedire suæ rei uidebant, sedarunt. in sexto Decretalium libro capite primo legitur sub Gregorio decimo in concilio Lugdunensi, quo Palæologus Imperator uenerat, conuenisse inter Græcos, & Latinos ibique Decretum de processione Spiritus Sancti. postmodum iterum excitata est seditio, adeo, ut usque ad tempora Eugenij quarti Pontificis, & Ioannis Palæologi Græcorum Imperatoris, deducta fuerit: sub quibus coacta fuit synodus Oecumenica. Verum ante hanc synodum sub Eugenio, celebrata fuit synodus Constantiensis tempore magni Schismatis: quo tres Pontifices erant Costantiensis

Benedictus, Gregorius, & Ioannes uigesimus tertius. opera Sigismondi Imperatoris, qui multũ laboris, & industriæ impendit ut Schisma illud tolleretur, fuit coacta synodus Cõstantiæ, in qua depositis Pontificibus, qui fuerunt electi per seditionem cardinalium: quanuis Gregorius, & Ioannes uigesimus tertius prius renunciassent suis iuribus, electus fuit Martinus Columna uir egregius, & pius. post Cõstantiense concilium, ut seruaretur Decretum de congregatione conciliorum, indictum fuit concilium, quod fuit Ba
Basile ferr. e floren *sileæ coactum. postea uero ab Eugenio Ferrariã translatum, qui eodem tempore uocatis ad Oecumenicum concilium Græcis Ferrariæ synodum indixit. Venit ex Constantinopoli Imperator Palæologus, ac Patriarcha Cõstantinopolis, coacta synodo, ob multa incommoda, & pestem, ex Ferraria Florentiam translata fuit, ibique post diutinas disputationes tandem conuenere Græci ac Latini. Armeni quoque in ea synodo ad unitatem catholicæ Ecclesiæ sub Romano Pontifice uenere, magnaque omnium lætitia synodus dimissa fuit, creatique cardinales Bessarion Nicenus Episcopus, & Ruthenus Græci homines. quorũ prior ualde illustris & doctrina, et probitate. at tamen post Imperatoris reditum in Græciã Mar*

tus Ephesinus Episcopus, alter Photius concilio rebellis non destitit calumniari concilium, simulque Nicenum cardinalem, & Ruthenum: quod ambitione corrupti rem Græciæ, & Religionis Latinis prodidissent. sicque iterum exarsit seditio apud plerosque Græcos, quæ tandem Graciã miseram perdidit. Post hanc synodum Florentinam nonam Oecumenicam temporibus nostris sub Iulio, & Leone Pontificibus fuit synodus Lateranensis: cui quoniam Sanctitas tua interfuit, nihil mihi est amplius dicendum. Hæ Beatissime Pater fuere illustres synodi, quarum summam ut potui literis mandandam duxi, tibique legendam trado. Tu pro tua humanitate, si non rem, officium tamen, & animi nostri propensionem læto animo accipito. Nam tum personæ, qua abste honestatus fui, officiũ esse arbitratus sum his temporibus, iam indicto per te concilio hæc colligere, atque ocij nostri fructum tibi in maximis, & frequentissimis negocijs occupatissimo reuerenter offerre: tum pro tuis erga me meritis putaui maxime debere à me præstari, ut saltẽ testimonium quodpiam animi grati haberes, quandoquidẽ certo scio nihil unquã, à me his dignum rependi posse. Vale in Domino, qui diu te nobis, ac Ecclesiæ suæ incolumem seruet.

Lateranensis

ERRORES.

Pag.46.	Lin.2.		originales pro originalis
P.	54.	L. 1.	ſalutaris pro ſaluatoris
P.	90	L. 6.	aſſimulatur pro aſsimilatur.
P.	102.	L 6.	nero pro uero
P.	108.	L. 23.	interpretatur pro interpretatur
P.	192	L. 2.	orationis pro orationes
P.	207.	L. 26.	deeſt poſt dictionem quæ,conſueuere
P	210.	L. 2.	a Deo pro adeo.
P.	216.	L. 17.	affere pro afferre
P.	221.	L. 25.	num pro nam.
P.	227.	L. 25.	inuiſſe pro innuiſſe
P.	240	L. 5.	2.Cor.c.5.pro ad col.c.3
P.	253	L. 20	Omoioulion pro Homœouſion.
P.	eadē.	L. 23	Homoiuſion pro Homœouſion.

Regiſtrum.

a b c d e f g h i k l m n o p q r ſ t

Omnes quaterniones excepto t quod eſt duernio.

TABVLA RERVM MAGIS NOTABILIVM.

A.

E

F

Homo

V

//